

Vzgoja

Revija za učitelje,
vzgojitelje in starše

september 2023

Letnik XXV/3 ■ številka 99
cena 6,60 eur

**V žarišču:
Vzgoja za solidarnost in
medgeneracijsko sožitje**

stran 18

**Naš pogovor:
Jacqueline Marie
Fox Fenlon**

stran 26

**Tudi predšolski
otroci potrebujejo
počitnice**

stran 35

**Spolne zlorabe
otrok preko
interneta**

www.mohorjeva.org

Mohornik 2024

Rokovnik za novo šolsko in vse koledarsko leto 2024

Mohornik je nepogrešljiv rokovnik, pripomoček za načrtovanje zasebnega, službenega in šolskega vsakdana od septembra 2023 do konca decembra 2024.

Mohornik nam s svojim priročnim formatom in praktično spiralno vezavo olajša vsakodnevno organiziranje časa in je privlačen spremljevalec vsakdanjega službenega, šolskega in družinskega življenja.

115 mm x 210 mm • 168 strani • 6,90 €

Ljubljana, Nazorjeva ulica 1 • T 01 244 36 50

CELJSKA MOHORJEVA DRUŽBA
Prva slovenska založba

Celje, Prešernova ulica 23 • T 03 490 14 20

Nov žepni koledar Vzgoja 2023/2024

za šolsko in koledarsko leto.

- ⇒ od septembra 2023 do decembra 2024
- ⇒ primeren za načrtovanje dejavnosti
- ⇒ bogatijo ga tedenske misli in dnevna mašna berila
- ⇒ priročen format (10 cm x 19 cm)
- ⇒ Primeren je tudi za darilo (sodelavcem, prijateljem, otrokom, animatorjem ...).

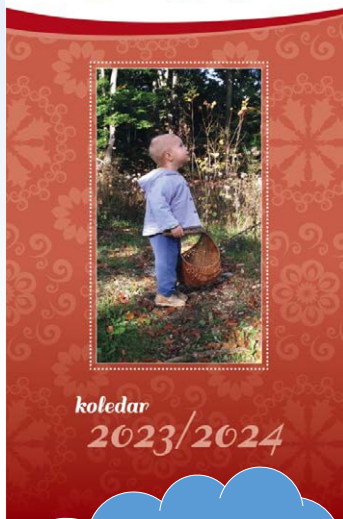
Cena za izvod (v uredništvu) je **7,00 €**. Ob naročilu **10 ali več koledarčkov samo 6,80 €/kom.**

Informacije in naročilo:

<https://www.dkps.si>
info@revija-vzgoja.si
01-43-83-983 (tor., čet. 9.00-12.00)

Vzgoja

Ga še nimate?
Pohitite z nakupni! Če uporabite kupon, VZGOJA9, bomo paketu priložili darilo!

5. mednarodna konferenca Vzgoja za ljubezen do domovine in države

Jezik kot temelj narodne identitete

sobota, 18. november 2023,
OŠ Notranjski odred Cerknica / splet

Vabljeni predavatelji:
akad. Marija Stanonik,
dr. Andrej Fink,
dr. Kozma Ahačič.
Sodelovali bodo predavatelji iz Slovenije in tujine.

DKPS

Informacije in prijave:
DKPS, Rožna ulica 2, 1000 Ljubljana,
01/43-83-983 (tor., čet. 9.00-12.00)
konferenca@dkps.si
www.dkps.si/izobrazevanje

Ustanovitelj in izdajatelj
Društvo katoliških pedagogov Slovenije in
Družba Jezusova

Svet revije
mag. Miran Žvanut
mag. Milan Bizant
Barbara Cergolj
Jože Mlakar
Marjan Peneš
dr. Andrej Perko
Marjeta Pisk
mag. Janez Poljanšek
Marija Šušteršič
Marija Žabjek

Odgovorni urednik
dr. Silvo Šinkovec

Uredniški odbor
Erika Ašič
dr. Janez Gabrijelčič
dr. Dejan Hozjan
dr. Jana Kalin
dr. Vanja Kiswardaj
mag. Marijana Kolenko
dr. Nives Ličen
prof. Bernarda Mal
dr. Anton Meden

Naslov uredništva
Vzgoja, Rožna ulica 2, 1000 Ljubljana
01/43-83-983
urednistvo@revija-vzgoja.si
info@revija-vzgoja.si
silvo.sinkovec@rkc.si
http://www.revija-vzgoja.si

ID za DDV
SI64231160

Transakcijski račun
SI56 6100 0000 9750 496
odprt pri Delavski hranilnici d.d.

Oblikovanje in prelom
Tiskarna Oman, Kranj

Tisk
Belin

Lektoriranje
Barbara Rodošek

Revija *Vzgoja* izhaja štirikrat letno. Cena izvida v letu 2023 je 6,60 €. Naročnina za naročnike v Sloveniji je 26 € (tujina 36 €).

DDV in poština sta vštet v ceno.

Odpoved naročnine sprejemamo samo pisno za naslednje obračunsko obdobje. Navodila za pisanje prispevkov lahko dobite na uredništvu ali na spletni strani.

Prispevkov ne honoriram.

Če naročniki svojega izvida ne prejmete na dom, prosimo, da nas o tem obvestite.

Natisnjenih 1200 izvodov.

ISSN: 1580-0482

Revijo sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS.

Solidarnost

■ **Silvo Šinkovec**, D. J., dr. ped. znanosti, psiholog, defektolog in teolog, je predavatelj, terapevt, voditelj več seminarjev, šol za starše in duhovnih vaj, urednik revije *Vzgoja*, duhovni asistent *DKPS* in direktor *Inštituta Franca Pedička*.

Preizkušnja človeka spremeni. Včasih se pasivno preda, drugič se močno bori. Večja kot je preizkušnja, večjo moč dobi. Ne ve, od kod. Kar močan postane. Vztraja. Ve, kaj je prav. Ve, za kaj se spleča truditi. Bori se. Ne odneha. Vztraja. Kljub razdejanju. Kljub temu, da mu je vse vzeto.

Avgusta smo videli, kako človek v trenutku vse izgubi. Neurje, poplave, plazovi, toča, blato. Drevesa, ki plavajo kot zobotrebci na vodi. Mulj, ki je preplaval cela nadstropja hiš. Blatna reka, ki je preplavila vas, ulico. In kriki ljudi: Vse, kar sem zgradil v življenju, je v nekaj urah potopljeno. Hiša se je zrušila, z vsem, kar smo imeli. Delavnica, ki sem jo dolgo gradil z marljivim delom, je uničena. Glasni kriki in kriki v srcu. Tako je ob poplavi, požaru, potresu, prometni nesreči, bančnem zlomu, izgubi službe, hudi diagnozi. Preplavijo nas žalost, groza, strah, jeza, obup. Toda prebudi se tudi pogum. In upanje.

Rdeča kapica je šla na obisk k bolni babici. Starejšim je treba pomagati, ne jih pustiti same. Otrok se uči medgeneracijskega sožitja. Otroci smo se ob pravljičah učili, kaj je solidarnost, kaj pomeni pomagati. Učili smo se, da otrok odstopi sedež starejšemu na avtobusu. Starejši, bolni, invalidni ... imajo prednost. Učili smo se iz zgodb. Učila nas je mama, učile so nas učiteljice. Pri verouku smo poslušali biblične zgodbe. Stoletja in tisočletja stara besedila govorijo o istih vprašanjih. Kot prostovoljci smo obiskovali bolne in osamljene v župniji. Učili smo se sredi življenja. Človek se mora učiti solidarnosti, da preživi. Človek je bitje sodelovanja. Samo če zna sodelovati, lahko preživi. In če se tega ne nauči, bo slej ko prej obstal, se zagodzil v smrdečem blatu egoizma in v njem zgnil, je zapisal neki novinar.

Skozi zgodovino se kulise življenja spreminjajo, temeljna vprašanja pa ostajajo ista. Videti človeka v stiski in mu pomagati – to je vzgojni cilj generacij vsega človeštva. Je pa res, da tu in tam nekateri mislijo, da je

solidarnost zapravljanje, nepotreben napor, prikrajšanost za lastno udobje, zato se ne spleča. V zadnjih desetletjih smo se navadili, da moramo najprej poskrbeti zase. To drži. Če ne poskrbimo za svoje zdravje in kondicijo, za svojo plačo in hrano, za svoj počitek in svojo duhovno kondicijo, ne bo nihče poskrbel za nas. Je pa tudi res, da ko skrbimo za svoje sosede, prijatelje, sodelavce, sorodnike, skrbimo sami zase. Gradimo 'svojo vas'. Le če sodelujemo, moremo preživeti, moremo imeti kakovostno življenje.

Avgustovsko razdejanje nas je pretreslo. Iz globine naše kulture pa je izvabilo najbolj plemenita dejanja. Velikodušnost mnogih, ki so takoj priskočili na pomoč in dali svoj čas, svoje roke in stvari. Dali so srce za ljudi v stiski. Zaživela je vas, v kateri se vsi poznamo in si vsi pomagamo. Stiska nas je povežala. Vsak je dodal svoj delček k odpravljanju posledic. Sporočila starih zgodb so globoko zapisana v srca ljudi in oživijo, ko je potrebno. To daje upanje, pogum in moč. V srcu živi kultura vasi: solidarnost in spoštovanje ter občutek, da smo vsi povezani in vsak potreben.

V tem času mi je nekdo rekel, naj pomagam na način, ki je meni lasten, na duhovniški način. Duhovnik je poklican, da skrbi za svetost. Da blagoslavlja kraje in prostore ter moli za ljudi. Da pred nevarnostjo spomni, da ljudje sami blagoslavlajo in molijo. Da računajo na pomoč od zgoraj. Zdelo se je, da razdejanje, ki je besnelo po deželi, ni samo moč narave, ampak zlohota razdiralna moč. Proti taki sili je potrebna dodatna pomoč. Duhovnik ve, da imajo vse stvari duhovno podstat, zato je potrebna svetost, da se zlo umakne. Vsi potrebujemo duhovno zaščito. Psalmisti ponavljajo: Ti si naš ščit, naša obramba, naše pribežališče. Naš varuh, naše zavetje. Naj po vaseh in mestih raste svetost, da nas bo varovala v prihodnosti. Zaupajmo v nevidno dobro roko. Naj tečeta molitev in blagoslavljanje. O učinkih teh imam veliko izkušenj, tudi v tem avgustu.

Vzgoja ob staranju prebivalstva v 21. stoletju

... Solidarnost je zavestno in svobodno sodoživljanje z drugim človekom, skupino ali skupnostjo in tako vedenje do njih, ki smiselno odgovarja na njihove potrebe ter lastne zmožnosti. Solidarnost je izvirna človeška zmožnost. Brez nje niso možni ne sožitje v družini ne sodelovanje v skupnosti ne razvoj kulture. ...

Medgeneracijska odgovornost za ohranitev okolja

... Starejši ljudje imajo tako lahko izjemno vlogo pri otrocih in razvoju odgovorne skrbi za okolje. Imajo bogate izkušnje in spomine na preživljanje časa v naravi, pogosto imajo tudi več prostega časa in fleksibilnosti kot na primer starši otrok. ...

Celostno in zavestno vzgajanje in poučevanje

... Učenje je celosten proces. Voditi drugega pomeni najprej zavestno voditi samega sebe, šele nato lahko drugega brezpogojno spremljamo z ljubeznijo in razumevanjem. Vzgojitelji, učitelji, profesorji in ravnatelji v vzgojno-izobraževalnih inštitucijah smo zelo pomembni za celostni razvoj otrok. ...

Vpliv glasbe na otrokov razvoj

... Ob predvajanju prave glasbe, mešanice različnih stilov, melodij, harmonije in ritmov naj bi bili otrokovi možgani stimulirani, kar posledično vpliva na hitrejši in lažji razvoj. Glasba vpliva tudi na razvoj motorike in hkrati zmanjšuje napetost. ...

Kaj imajo skupnega gospodinjski pouk in finance?

... Ko se pogovarjamo o varčevanju, znajo zelo dobro navesti, da je treba ugašati luči in zapirati vodo. Po daljšem prigovarjanju zelo neradi tudi priznajo, da morda res ne morejo dobiti prav vsega, kar si zaželijo, potem pa se tu razmišljanje običajno ustavi. ...

Uvodnik

- 3 *Silvo Šinkovec*: Solidarnost

V žarišču: Vzgoja za solidarnost in medgeneracijsko sožitje

- 5 *Marta Grčar, Jože Ramovš*: Vzgoja ob staranju prebivalstva v 21. stoletju
9 *Jože Mlakar*: Neumnost je modna manira našega časa
12 *Katja Bhatnagar*: Medgeneracijska odgovornost za ohranitev okolja
14 *Alenka Videmšek*: Vezene niti prijateljstva
16 *Slavka Janša, Vesna Krese*: Medgeneracijsko sodelovanje v Kočevju

Naš pogovor

- 18 *Silvo Šinkovec*: Jacqueline Marie Fox Fenlon: Pogumna žena

Biti vzgojitelj

- 22 *Petra Žnidar Kozole*: Disgrafija
24 *Branka Borjanić*: Zrcaljenje v terapiji
26 *M. Melita Trdin*: Tudi predšolski otroci potrebujejo počitnice

Vzgojni načrt

- 28 *Mateja Rednak Gradišek*: Razvijanje etičnega čuta
30 *Natalija Hormuth*: Celostno in zavestno vzgajanje in poučevanje

Starši

- 32 *Benjamin Tomažič*: Od pornografije do čistega in svobodnega življenja
34 *Primož Rogelj*: Minevanje
35 *Robert Tekavec*: Spolne zlorabe otrok preko interneta
37 *Tamara Cer*: Vpliv glasbe na otrokov razvoj

Področja vzgoje

- 39 *Milček Komelj*: Ljubeznivo pričevanje o človeških stiskah in likovnih dilemah

Duhovni izziv

- 41 *Jože Ramovš*: Med prijateljstvom in sovraštvom je veliko prostora
42 *Matevž Vidmar*: V vzgoji hodimo skupaj

Izkušnje

- 43 *Miha Golob*: Moj pogled na mentorja raziskovalnih nalog
45 *Irena Zupančič*: Pozitivni učinki na otrokov razvoj s pripravo plesno-gledališke predstave
47 *Mojca Bukovnik*: Kaj imajo skupnega gospodinjski pouk in finance?

- 49 **Bralni namig**

- 50 **Iz življenja DKPS**

- 53 **Napovedni koledar**

- 54 **Nova spoznanja**

- 54 **Summary**

Vzgoja ob staranju prebivalstva v 21. stoletju

■ **Marta Grčar**, socialna pedagoginja, na *Inštitutu Antona Trstenjaka* dela predvsem z lokalnimi skupnostmi.

■ **Jože Ramovš** je antropolog s specializacijo iz Franklove logoterapije in partnerske komunikacije ter dolgoletnim delom na področju gerontologije.

Sožitje ljudi v 21. stoletju bo določal razvoj pametne informacijsko-komunikacijske tehnologije in vrsta perečih nalog; ohranitev omejenih naravnih virov Zemlje in zdravega okolja, prizadevanje za preprečevanje vojn, za več osebne svobode in udobja za vsakogar, za enakopravnost ljudi in za preseganje tisočletne patriarhalne zmote. Najbolj pa bo vsakdanje sožitje v družini, službi in družbi zaznamovalo staranje prebivalstva; v gospodarsko razvitih državah v prvi polovici stoletja, nato v še hujši obliki v Afriki, Aziji in Južni Ameriki, kjer ni socialnih sistemov zdravstvenega in pokojninskega zavarovanja, tradicionalni način medgeneracijskega sožitja in oskrbe onemoglih pa jim hitro razpada ob selitvah v mesta in prevzemanju modernega načina življenja.

Demografske naloge v 21. stoletju

Evropa je »pred demografskimi spremembami, ki so po teži in obsegu brez primere«, se glasi uvodni stavek v *Zeleno knjigo EU* (Svet EU, 2005). V Evropi in ostalem svetu je mladih ljudi vse manj, starih pa vse več. Po podatkih Združenih narodov se bo na svetu do leta 2050 število nad 60 let starih ljudi podvojilo, starih nad 80 let pa bo leta 2100 sedemkrat več kakor leta 2017. Starejši ljudje so heterogena skupina: en del jih potrebuje oskrbo in pomoč pri vsakdanjih opravilih, mnogi dejavno pomagajo preobremenjenim mlajšim generacijam. Vsi pa so – skupaj z mlajšimi – celota človeške družbe.

Na epohalni izziv staranja prebivalstva si je Evropa zastavila odgovor: razviti novo solidarnost med generacijami, primerno današnjim razmeram. Tudi Združeni narodi usmerjajo pozornost na reševanje demografskih nalog (Madriška konferenca, 2002).

Kaj konkretno pomeni staranje prebivalstva, pokažejo podatki o številu mladih, ljudi v srednjih letih in starih ljudi pred desetletjem ali dvema, danes in po projekcijah za leto 2050. Podatki za Slovenijo

dajejo naslednjo sliko (v celotni Evropi je stanje le malenkost boljše):

- Skupina najstarejših prebivalcev, ki so stari 80 let in več, se bo med letoma 2010 in 2050 potrojila (s 4 % na 11 %). Ljudje te starosti večinoma potrebujejo več ali manj pomoči pri vsakdanjih opravilih; število teh prebivalcev v kraju ali državi je kar zanesljiv podatek o tem, koliko ljudi je odvisnih od dolgotrajne oskrbe.

- Prebivalci, ki so stari med 65 in 79 let, so večinoma zdrava upokojska generacija. Ti morajo zavestno skrbeti za svoje telesno, duševno, duhovno in socialno zdravo staranje. Tudi ta skupina se bo zelo povečala (s 13 % na 19 %).
- Za delovanje skupnosti je odločilna srednja generacija. Delež prebivalcev, starih med 20 in 64 let, se bo zmanjšal z dveh tretjin na polovico prebivalstva.

Ta demografska slika nam nalaga štiri zahtevne, obenem pa perspektivne naloge za razvoj naše in drugih kultur; to so:

- dolgotrajna oskrba bolnih, invalidnih in starostno onemoglih ljudi,
- zdravo staranje tretje generacije,
- gospodarsko vzdržen razvoj ob staranju zaposlenih,
- učenje vsega prebivalstva za potradicionalno solidarnost.

Za vzgojo, izobraževanje in šolski sistem sta pomembni predvsem zadnji dve od

Foto: Nataša Pezdir

teh štirih nalog, zato se bomo ustavili pri njej. Čim bolje ju bomo opravili, tem bolj zdravo se bomo starali. In čim bolj bomo razvili sodobno solidarnost, vzdržali delovno učinkovitost ob staranju zaposlenih ter se znali zdravo starati,

tem bolj humana in kakovostna bo oskrba ljudi, ki zaradi starosti ali bolezni ne morejo poskrbeti zase. Najprej pa nekaj informacij o svetovnem programu starosti prijaznih skupnosti, ki omogoča reševanje teh zahtevnih demografskih nalog.

Svetovni program starosti prijaznih občin

Svetovna zdravstvena organizacija je za obvladovanje demografske krize pripravila program Starosti prijazne skupnosti za občine in mesta. Z njim jim pomaga, da na pravi način prislusneje potrebam starajočih se ljudi in udejanjijo rešitve. Odločilno spoznanje je namreč, da je za ukrepanje najučinkovitejša lokalna skupnost s svojimi socialnimi mrežami, strukturami, organizacijo, velikostjo in prebivalci. Ali nimamo v Sloveniji najboljše poskrbljeno za otroško varstvo, komunalo in infrastrukturo, ki jih rešujejo domače občine?

Delo starosti prijazne skupnosti lahko strnemo v tri gesla: skupaj, sistematično in konkretno.

Kot za vse težke in kompleksne težave (na primer naravne nesreče) tudi za demografsko krizo velja, da lahko do pravih rezultatov pridemo samo skupaj. V program starosti prijaznih mest in občin sistematično vključimo: 1. občinsko politiko, 2. upravo, 3. krajevno stroko (zdravstvo, socialo, dolgotrajno oskrbo, vzgojo in izobraževanje ter urejanje prostora), od zunaj pa nacionalno ustanovo za to področje (*Inštitut Antona Trstenjaka*), 4. nevladne organizacije (upokojenške, karitativne, kulturne ...); izrecno tudi starejše občane. Posebno mesto ima lokalna akcijska skupina starosti prijazne občine, to je od 15 do 20 zavzetih ljudi iz vseh naštetih skupin. Skupina se redno srečuje in je motor vsega dogajanja.

Sistematičnost in konkretnost sta drugi dve značilnosti tega programa.

Sledimo petletnemu ciklusu, ki ga sestavljajo štirje koraki: ugotavljanje stanja, načrtovanje in izdelava strategije, ukrepanje ter evalviranje. Vsaka občina sama oceni, kaj hoče in zmore narediti, da bo starosti, staranju in vsem generacijam prijaznejša. Na podlagi te ocene si začrta strateške usmeritve in konkretne korake, ki jih v naslednjih letih postopno, a vztrajno uresničuje. Konkretni koraki pomagajo, da ne ostajamo pri seznamu želja, ampak iz leta v leto izboljšujemo razmere za kakovostno staranje in sožitje v občini.

Foto: Alenka Veber

Sistematičnost dosežemo tudi s široko opredelitvijo starosti prijazne skupnosti. Ta obsega devet področij za konkretne ukrepe: stavbne in zunanje površine, prevoz, bivališča, družabno življenje, spoštovanje in vključevanje v družbo, družbeno angažiranje in zaposlitvene možnosti, komuniciranje in informiranje, storitve skupnosti in zdravstvenih služb ter varnost.

Do konkretnosti nam pomagajo zlasti t. i. mehki programi, ki z nizkimi stroški odgovarjajo na potrebe večjega števila prebivalcev. Zasnovani so na domačih in evropskih izkušnjah neposrednega reševanja perečih potreb ljudi. Sem sodi usposabljanje družinskih oskrbovalcev, prostovoljskih voditeljev skupin za kakovostno staranje, za medgeneracijsko družabništvo ob učenju sodobne informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) ipd.

Svetovna in slovenska mreža starosti prijaznih občin ima največji nabor znanj in izkušenj za reševanje današnjih demografskih nalog. Poudariti je treba, da je to program, torej trajno dogajanje. Danes so v modi samo projekti – nepovezani dogodki. V razvoju skupnosti so dobri programi podobni kruhu in drugi osnovni hrani, projekti pa marmeladi na kruhu in sladici ob kavi. Projekti brez trajnega programa so razvojna samoprevara – potrošniško omamljanje, medtem ko bi bil program, ki ni prepleten s poživljajočimi projekti, dolgočasen. V programu starosti prijazne skupnosti se oblikujejo osebni odnosi med starejšimi in mlajšimi. Pri celoletnem osebnem družabništvu enega mladega človeka z enim upokojevcem ob učenju uporabe IKT se med njima vzpostavi osebni odnos, ki oba bogati; enako se dogaja pri rednem obiskovanju občana v oskrbi, medtem ko pri enem obisku to ni mogoče.

Vzgoja za medgeneracijsko sožitje od rojstva do smrti

Najtežja demografska naloga je učenje vsega prebivalstva za novo, potradicionalno solidarnost med ljudmi, posebej med generacijami. Solidarnost se je v zadnjih tisočletjih uresničevala po vzgibih in z modeli tradicije. Tradicionalna motivacija za solidarnost in družbeni

vzorci za njeno vsakdanje uresničevanje v družini in javnosti so v današnjih razmerah neuporabni. Preživetvena naloga naše kulture je, da si odgovorimo na vprašanje, kaj je smisel pomoči šibkim in solidarnosti pri sodelovanju, in da ob pritrdilnem odgovoru oblikujemo sodobno motivacijo zanjo ter razvijemo modele za njeno vsakdanje uresničevanje.

Solidarnost je zavestno in svobodno sodoživljanje z drugim človekom, skupino ali skupnostjo in tako vedenje do njih, ki smiselno odgovarja na njihove potrebe ter lastne zmožnosti. Solidarnost je izvorna človeška zmožnost. Brez nje niso možni ne sožitje v družini ne sodelovanje v skupnosti ne razvoj kulture. Človek se razvija kot individualno bitje, toda njegovo vsakdanje 'človekovanje' in vseživljenjski razvoj sta bistveno odvisna od solidarnega sožitja. Človeško sočutje, vživljanje v drugega in sodoživljanje z njim, pomoč drugemu v njegovi nemoči, sodelovanje za delovno učinkovitost, komuniciranje, odgovorno opravljanje svojih vlog in ustvarjanje lepega vzdušja v sožitju, empatija – vse to so besede, ki opisujejo solidarnost. Vse naštetu so najvišje človeške zmožnosti; brez njih ne preživita ne posameznik ne skupnost. Kultura sožitja v neki skupnosti je odvisna od višine solidarnosti v njej.

Učenje nove solidarnosti je danes nujno za vse generacije: za otroke, mlade, srednjo in upokojevsko generacijo; v družini in vrtcu, v osnovni in srednji šoli, na visokošolski in raziskovalni ravni ter pri vseživljenjskem učenju. Pogoj za zavestno učenje solidarnosti je uvid v njeno nujnost za preživetje in razvoj ter človekova osebna odločitev za to učenje. Ker pa se solidarnosti ne da učiti intelektualno, ampak samo socialno, iz lastnih in tujih dobrih izkušenj, v praksi vsakdanjega sožitja in sodelovanja, je učenje solidarnosti najprej naloga odraslih. Otroci jo prevzamejo spontano od nas, ves čas pa potrebujejo tudi ustrezen pouk o njej. Zmožnost solidarnosti je človeku prirojena, njena pojavna oblika pri vsakem posamezniku pa je naučena. Učenje solidarnosti je enako učenju jezika in komuniciranja: zmožnost za govor je prirojena, materni in drugi jeziki ter lepo ali grdo

komuniciranje pa so pri vsakem posebej v celoti naučeni s posnemanjem in zavestnim učenjem. Odločilno vprašanje je torej, katera so plodna polja za razvijanje sodobne solidarnosti. Zdi se, da so glavna tri polja:

- Rojevanje in vzgoja otrok. To polje za učenje solidarnosti se razvija iz biološke osnove v neomejeno človeško višino. V preteklosti ga je usmerjala družbena tradicija ob velikem številu rojenih otrok in njihovi množični umrljivosti, danes ga usmerjajo osebna svoboda in odgovornost staršev ter ugodne ali neugodne družbene razmere za mladostni razvoj. Majhna rodnost prinaša več možnosti za kakovost odraščanja vsakega otroka, premajhna rodnost, kakršno imamo zdaj, pa vodi v umiranje slovenske in drugih evropskih kultur.
- Sodelovanje pri delu za preživetje in razvoj. To polje za učenje solidarnosti poganjajo človekove biološke potrebe po materialni varnosti in preživetju, prav tako pa duševne, duhovne in sožitne potrebe ter potrebe po osebnem razvoju. Sodelovanje ljudi je bilo vedno plodno polje za osebno rast, obenem pa tudi trajna skušnjava za prilaščanje tujega dela in za omamljanje z lastnino. Ob sedanjem staranju zaposlenih je pogoj za razvoj to, da se pospešeno učimo boljšega sodelovanja med mlajšimi in starejšimi, med intelektualno in čustveno nadarjenimi, med materialno premožnimi in tistimi, ki imajo znanje ali delovne sposobnosti, med ljudmi, ki so si simpatični in antipatični ... Pedagogika pa ima izzivalno nalogo, da razvija učinkovita učna orodja in programe za učenje boljšega sodelovanja.
- Oskrbovanje bolnih, starostno onemoglih in invalidnih ljudi, vključno s spremljanjem umirajočih in spoštovanjem mrtvih. Ob sedanjem staranju prebivalstva se to polje odpira v doslej največje razvojne možnosti. Če se ne bomo naučili nove solidarnosti med generacijami ob humani oskrbi onemoglih, se je ne bomo nikjer.

Za vsako nalogo se je treba usposobiti, izšolati, privzgojiti delovne navade – za današnje naloge solidarnega sožitja nič manj kot za katerokoli poklicno ali drugo življenjsko nalogo. To usposabljanje je naloga vzgoje in izobraževanja.

Tudi na poljih vzgoje, službenega dela, staranja in oskrbovanja onemoglih raste – enako kakor na vsakem polju – škodljiv plevel zlorab, zmot in drugega, zaradi česar ljudje trpijo. Usposabljanje mladih in starih za to, da bo na tem polju raslo čim manj plevela, je prav tako odvisno od vzgoje in izobraževanja.

Odločilno razvojno vlogo pri teh nalogah ima vzgoja v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah ter nadaljnje šolanje v srednjih letih, po upokojitvi in pri usposabljanju oskrbovalcev. Sicer pa bi morala biti ta naloga stalna vsebina vzgoje in izobraževanja – pedagog Franc Pediček je v sistemizaciji vzgojeslovja uvrščal ob pedagogiki in andragogiki tudi gerontagogiko in tanatagogiko – vzgojno vedo za smiselno soočanje s težavami in izgubami.

Cilj vzgoje in izobraževanja v današnji Evropi je, da omogoči vsakemu uvideti, kako je v vseh življenjskih obdobjih potrebna ena ura lepe tedenske povezanosti z mladim človekom, ena ura s človekom v srednjih letih in ena ura s starejšim človekom – posebej tudi pri pomoči onemoglemu, kronično bolnemu ali invalidnemu človeku. Ko se tega naučimo, imamo lastno izkušnjo, koliko nam to da za lastni osebni razvoj in za kakovostno sožitje z drugimi. Če bosta vzgoja in izobraževanje uresničila ta cilj, se nam bo v času reševanja demografskih nalog dvignila kakovost osebne rasti in medčloveškega sožitja na podobno stopnjo, kakor se nam je materialni standard med letoma 1970 in 2000.

Reševanje staranja zaposlenih

Število prebivalcev Slovenije v zaposlitveni starosti od 20 do 64 let bo z današnjih 1.300.000 padlo na milijon. Ljudje te starosti nosijo gospodarstvo in glavnino bremena pri razvoju države. Gospodarska učinkovitost na domačem in svetovnem trgu je preživetvena nuja. Z njenim padanjem bi se podirale domine socialne varnosti vseh generacij, tudi šolstvo.

V desetih letih se je v nekaterih podjetjih delež zaposlenih, ki so starejši od 55 let, potrojil, v prihodnje bo v Evropi v veliko podjetjih več kot polovica zaposlenih starejših od 50 let. V marsikateri šoli se povprečna starost učiteljskega zbora dviga še hitreje kakor drugod.

Učinkovito delo v podjetjih, zavodih in ustanovah ob naglem staranju zaposlenih je danes ena od najbolj perečih nalog, ki zahteva veliko ustvarjalnosti. Tudi pri njej že imamo nekaj dobrih izkušenj, zlasti z naslednjimi programi: izdelava in izvajanje učinkovite strategije razvoja podjetja ali zavoda ob staranju zaposlenih; usposabljanje vodstva za sinergično sodelovanje med starejšimi in mlajšimi; usposabljanje starejših nad 50 let za kakovostno nadaljevanje delovne kariere, uspešno sodelovanje z mlajšimi, prenašanje delovnih izkušenj in pripadnosti zavodu ali podjetju na mlajše ter za pripravo na življenje po upokojitvi; usposabljanje mlajših za učinkovito sodelovanje s starejšimi, za posredovanje novih znanj starejšim ter prevzemanje izkušenj od njih. Te štiri programe razvijamo na

Inštitutu Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje ter jih izvajamo po podjetjih in ustanovah.

Izkušnje kažejo, da staranje zaposlenih v šolah uspešno rešujejo tam, kjer se ravnatelj in ožje vodstvo poučita o tem na aktivnem seminarju z deseterico udeležencev. Sodobna spoznanja, izmenjava njihovih izkušenj ter ustvarjalni vzgon učne skupine vzcvetijo v smeri rešitev, ki presenečajo udeležence in voditelje seminarja. Seminar traja dva dni, med njima je dva tedna za preverjanje novih spoznanj in rešitev v učnem kolektivu.

Demografske naloge v 21. stoletju so za vse človeštvo zelo zahtevne, obenem pa razvojno zelo perspektivne. Pri njihovem reševanju ni druge možnosti, kakor da se vzgojimo za novo solidarnost. Če to dosežemo, bo človeštvo naredilo odločilni korak do boljšega sožitja in sodelovanja v družini, službi in družbi ter do osebne rasti vsakega človeka. ◀

Viri

- Madridska konferenca (2002). *Political Declaration Madrid 2002*.
- Svet EU (2005). *Odziv na demografske spremembe: nova solidarnost med generacijami. Zelena knjiga*. Bruselj.

Foto: Peter Prebil

Neumnost je modna manira našega časa

Ni vseeno, kako si neumen. Neumen moraš biti na prav poseben način.

■ **Jože Mlakar**, prof. biologije, je upokojeni ravnatelj Škofijske klasične gimnazije.

Je neumnost splošna človeška lastnost? Ali je lahko tudi narod neumen? Se prepuščamo neumnosti ali se delamo neumne? Včasih se vprašamo, kako je lahko 'tako pameten človek tako neumen'. Zanimivo je, da se nihče resno ne ukvarja z neumnostjo. Kot da neumnosti ni, kot da je neumnost samo zmerljivka in žaljivka. Neumnost nima svojega poglavja ne v psihologiji, ne v sociologiji, ne v zgodovini. Nobena gospodarska kriza, nobena vojna, nobena diktatura ni pripisana neumnosti. A vsi ti pojavi so prežeti z neumnostjo.

Objektivnost ali poljubnost in popularnost

Neumnost kraljuje predvsem v zahodnem razvitem svetu, kjer so se ljudje odpovedali veri in Bogu ter zanemarili znanost. Bog določa, kaj je prav in kaj ni, kaj moramo in česa ne smemo. V znanosti spoznavamo, kako je svet sestavljen, kako deluje po naravnih zakonih in kaj je res ter kaj ni. Neumnost je postala merilo naprednosti in prebujenosti. Je nadležna, nesramna in celo nasilna. Einstein jo je prepoznal kot neskončno razsežnost, ki presega celo vesolje. Uklanjajo se ji ljudje na najvišjih položajih, predsedniki držav in vlad, akademiki in znanstveniki. V njej se najboljše počutijo družbeni vplivneži, saj je neumnost imenitno sredstvo za manipulacijo. Neumnost je težje razkrinkati kot laž, ker je odpornejša in trdovratnejša. Neumnost je postala v Evropi množičen pojav, ko so jo diktatorji in njihovi podporniki, komunisti, fašisti in nacisti, namenoma vcepili v človeško zavest. Polastila se je celih narodov: Rusov, Italijanov, Nemcev in Slovencev. To so narodi z bleščečo kulturno tradicijo. Ljudje, okuženi z neumnostjo, so sposobni vsakršnih grozodejstev. Dokazano! Pri razmahu neumnosti je imel pomembno vlogo marksizem, saj je poln neumnosti.

Predsednik vlade Robert Golob je kmalu spoznal, kako prikladna je neumnost v politiki. Saj ni treba velikega navora, da plavaš s tokom. Kot energetik in ob tem še doktor znanosti dobro ve (ali bi moral vedeti), da brez premoga, nafte in plina še dolgo ne bomo mogli živeti, in bi moral to v programu svoje vlade še posebej poudariti. Namesto tega je obljubil cenovno dostopno energijo iz obnovljivih virov in skorajšnje zaprtje premogovnih in naftnih elektrarn. Vse v imenu borbe proti ogljikovemu dioksidu (CO₂), ki povzroča segrevanje planeta. Predsednik vlade je, da bi ostal v glavnem toku, storil nekaj, kar je zelo v modi, naredil se je neumnega. Prestopil je na nasprotno stran: z znanstvenega in tehničnega področja, kjer vladata objektivnost in eksaktnost, na področje poljubnosti. Tam je mogoče izreči vse; tudi največjo neumnost, saj ni objektivnega merila za ocenjevanje pravilnosti in smiselnosti izrečenega. Koliko škode bo storjene okolju, če bodo Golob in njegova vlada uresničili megalomanske projekte s postavitvijo vetrnih in sončnih elektrarn? Če naj bi z mini sončnimi elektrarnami, kakršne videmo po naših strehah, dosegli upoštevanja vreden energetski učinek, bi morali z njimi prekrito tudi veliko polj,

travnikov in pašnikov. Kje bomo potem gojili pšenico, koruzo in druge kulturne rastline? Kako bo z razgradnjo teh panelov, ko se jim izteče obratovalna doba? In kako bomo po nekaj desetletjih odstranili vetrne elektrarne? Jih bomo pustili razpadati tam, kjer so? K temu moramo prišteti tudi milijone kilometrov kablov, ki vetrnice ob veliki izgubi energije povezujejo s porabniki. Kakšen bo estetski učinek teh stavov? Kdo bo tisti, ki bo ob tem največ zaslužil? Tisti, ki so tega vajeni.

Energetski viri prihodnosti

Leta 2001 se je nemška vlada pod vodstvom kanclerja Gerharda Schröderja v koaliciji s stranko Zelenih odločila, da bo zaprla vse jedrske elektrarne, kasneje tudi termoelektrarne, primanjkljaj elektrike pa bo nadomestila z obnovljivimi viri. Rezultat naj bi bila predvsem manjša proizvodnja CO₂ kot stranskega produkta pridobivanja elektrike iz fosilnih virov in večja varnost zaradi neuporabe jedrskih elektrarn.

Do leta 2022 so skladno s politiko energetskega preobrata zaprli 16 jedrskih elektrarn, danes obratujejo še trije izmed najzmogljivejših jedrskih reaktorjev, ki pa naj bi jih ugasnili konec letošnjega leta. Namesto tega so zgradili večje število vetrnih in sončnih elektrarn ter nekaj novih termoelektrarn na plin in s tem potrdili svojo odvisnost od ruskega plina.

Leta 2020 je bila električna proizvodnja razdeljena na 37 odstotkov elektrike iz premoga in plina, 27 iz vetra, 13 iz jedrske energije, deset iz fotovoltaike in štiri iz hidroenergije. Pomemben podatek je, koliko CO₂ se v povprečju iz vseh elek-

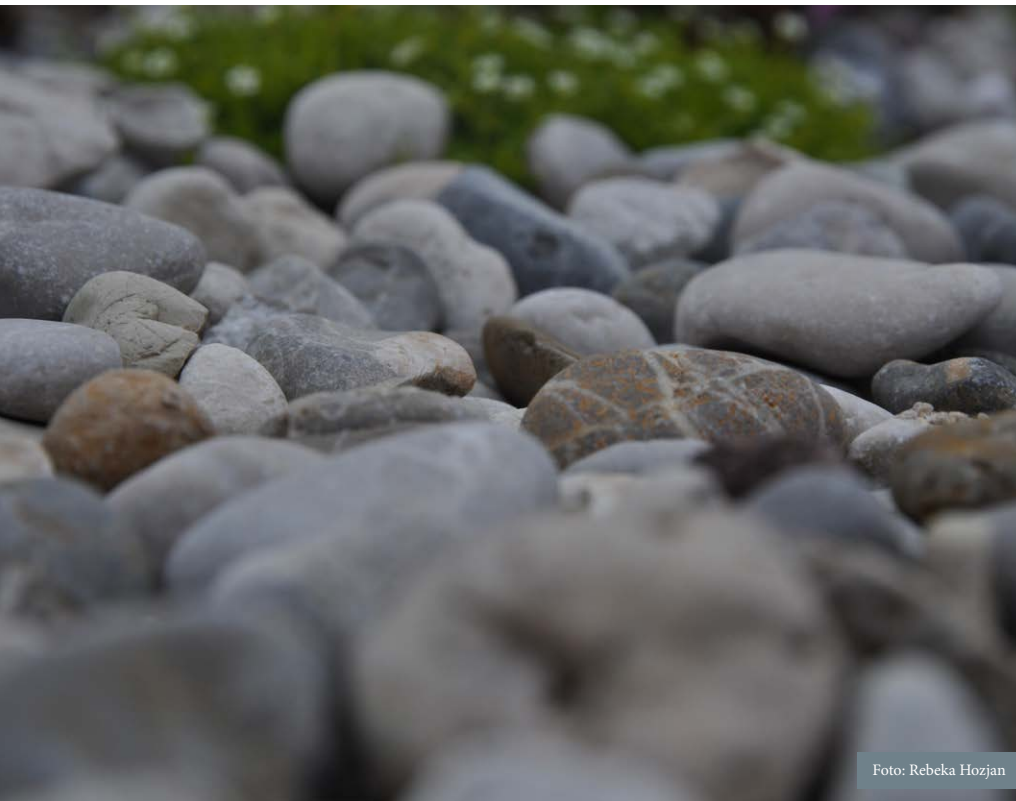

Foto: Rebeka Hozjan

trarn v tej državi sprosti na proizvedeno kilovatno uro. Leta 2001 se je iz njih sprostito 573 gramov CO₂ na kilovatno uro, leta 2020 pa 311 g CO₂/kWh, to je 1,8-krat manj. Nemci so s temi ukrepi ustregli predvsem aktivistom stranke Zelenih, ki je v Nemčiji zelo vplivna. Račun se Nemcem ni izšel, ker so za zmanjšanje izpustov CO₂ morali iz Rusije uvoziti velike količine zemeljskega plina.

Za izdelavo električnih panelov potrebujemo elemente iz skupine lantanidov (14 elementov), kot so lantan, prometij, samarij, evropij, terbij, ki jih v žargonu imenujemo redke zemlje. Pridobivanje teh elementov je izredno škodljivo za okolje (Kitajska, Južna Amerika). Zato je tudi razgradnja oz. reciklaža teh panelov draga in za okolje obremenjujoča. Podobno je z vetrnicami, za katere je potrebna velika količina cementa, ki je tudi okolju neprijetna snov. Kako bo z odstranjevanjem teh vetrnih kolosov, ko jim bo čez nekaj desetletij potekla obratovalna doba? Kakšna bo cena? Dvomimo, da bo Robert Golob kdaj odgovarjal za svojo zavajajočo obljubo o skorajšnji zamenjavi fosilnih energetskih virov z obnovljivimi, in to že v nekaj letih.

Mravlja in slon

CO₂ je kot toplogredni plin postal glavni krivec za vse tegobe na tem svetu. O nesmiselnosti tega je govoril dr. Rafael Mihalič, profesor na Fakulteti za elektrotehniko (revija *Reporter*, 2012, *Domovina*, 2021). Poudarja, da je vpliv CO₂ na segrevanje planeta povsem zanemarljiv. Daleč največji toplogredni plin v ozračju je vodna para. V bistvu je razmerje med CO₂ in vodno paro tako kot v zgodbi o mravlji in slonu, ki gresta čez most, na koncu pa mravlja, torej CO₂, reče slonu (vodni pari), kako se je most pod njima tresel. Vsi dobro vemo, kako hladne ali mrzle so jasne noči v primerjavi z oblačnimi. Enaka stališča zastopa mag. Leon Valenčič z Inštituta dr. Milana Vidmarja.

Predvidena življenjska doba jedrske elektrarne v Krškem bi se iztekla že letos. Z mnogimi izboljšavami so njeno obratovalno dobo podaljšali za več kot 20 let. Napredni in ekološko osveščeni aktivisti zahtevajo zaprtje termoelektrarne Šoštanj še pred letom 2033. Razen nekaj namigovanja o gradnji nove nuklearke nimamo ničesar. Imamo samo dve vetrnici in vedno več streh z električnimi paneli, ki delajo

več škode kot koristi. Ker nam potem kot obnovljivi vir ostanejo samo še hidroelektrarne, Bog ne daj, da nas obnovljivo Sonce še močneje obdari s svojo zastonj energijo in izsuši struge ravno tako obnovljivih rek in potokov.

Tolažimo se lahko, da bo elektrarna Šoštanj, ki je ena najmodernejših v Evropi, nemoteno delovala do leta 2050, če jo bodo naprednjaški fanatiki pustili pri miru. V svetu, kjer zeleni preboj ni okužil človeške pameti, se trenutno gradi 1600 termoelektrarn na premog, od tega 800 na Kitajskem. Jasno je, kdo bo nepoškodovan preživel energetska zimo. Mag. Leon Valenčič je premog označil kot gorivo prihodnosti in hkrati poudaril pomen jedrskih elektrarn, pri gradnji katerih že močno zamujamo. Francozi nimajo zadržkov do jedrske energije, iz 59 jedrskih elektrarn dobijo 71 % vse energije. Velika Britanija ima 33, ZDA okoli 100 jedrskih elektrarn.

Znanost se je umaknila

Še večji kup neumnosti se je nakopičil v t. i. teoriji spolov. Tudi tam se je znanost osramočeno umaknila. Resno in ne slabšalno moramo govoriti o spolnih težavah, ki jih imajo nekateri ljudje s svojo istovetnostjo in z erotičnimi ali seksualnimi nagnjenji do istospolnih oseb. Toda razmah spolnih različic v desetine novih oblik presega domišljijo pesnikov in avtorjev znanstvenofantastičnih romanov. V slovarju spolnih identitet (na spletu) je opisanih 75 različic. Kako in kdo je prepoznal vse našete oblike spolov? So bile opravljene raziskave po splošno sprejetih raziskovalnih metodah od hipoteze do teorije, logične in z dokazi podprte trditve? Kje je bila morebitna raziskava s svojimi izsledki objavljena? So v objavi raziskave navedene uporabljena literatura in morebitne reference, na katere se morebitni avtorji raziskave sklicujejo? Toda v družboslovju se je mogoče strogi raziskovalni metodologiji izogniti in jo nadomestiti z ideologijo, ki določa, kaj je politično in družbeno spodobno, zaželeno in kaj ne. Po tej ideologiji moški ni več moški in ženska ni več ženska, temveč karkoli z zgornjega seznama.

Tretji sklop idej, ki si jih upamo opredeliti kot neumne, je zgoščen v frazi podnebne pravičnosti. Podnebje se od nastanka

Zemlje nenehno spreminja in nobenega trdnega dokaza ni, da segrevanje ozračja povzroča človek z večanjem koncentracije CO₂ v ozračju. Današnja koncentracija CO₂ (od 0,03 do 0,04 %) je za rastline omejujoč faktor, kar pomeni, da bi višji delež tega plina pri fotosintezi omogočal večjo neto produkcijo organskih snovi in s tem tudi večje pridelke na poljih. Poskusi v laboratorijih so pokazali, da je fotosinteza najučinkovitejša pri koncentraciji 0,2 % CO₂ v zraku. Toda v ideologiji podnebne pravičnosti in ogljičnega odtisa ni prostora za resno razpravo, pač pa za vsakršno neumnost.

Klimatologi ocenjujejo današnje podnebje kot relativno hladno, saj se, dokler imamo na obeh zemeljskih polih debelo plast ledu, zadnja ledena doba še ni končala. Na Googlu *Zime v preteklosti* najdemo, koliko nadpovprečno toplih obdobij je bilo v zadnjih 1000 letih. Na primer:

- 1122/1123: Zima je bila tako topla, da ni niti enkrat snežilo.
- 1185/1186: Najtoplejša zima v Evropi. Že v januarju so cvetela drevesa, v februarju so bila že jabolka velikosti lesnika, v začetku avgusta je bila trgatav.
- 1227/1228: Zelo topla zima in pomlad. Že konec julija so imeli trgatav.
- 1235/1236: Zelo topla zima. V februarju so cvetela drevesa in ovce so se pasle na prostem.
- 1248/1249: Skrajno topla zima brez mraza in snega do konca marca; potem pa je bilo zelo mrzlo do sredine maja.
- 1289/1290: Druga najtoplejša zima v Evropi. Že za božič so cvetela drevesa in rože, 14. januarja pa so bile že zrele jagode.
- 1327/1328: Zelo topla zima. V januarju so cvetela drevesa, 25. julija pa se je začela trgatav.

Glede vremenskih oziroma podnebnih razmer imamo tudi svetopisemsko poročilo o sedemletni suši, zaradi katere se je družina očaka Jakoba preselila v Egipt. Seveda so v vmesnih obdobjih navedenih toplih let tudi mrzla in zelo mrzla leta. Zaradi kratkih poletij so ljudje pogosto stradali, ker je bila vegetacijska doba prekratka, da bi lahko pridelali dovolj živeža. Za naše trenutne temperaturne razmere, ko je pre-

cej toplo in nam primanjkuje vode ter nas po svetu pestijo požari, orkani in poplave, ne moremo reči, koliko časa bodo trajale. Nekaj naslednjih let bo lahko hladneje in bolj prijetno za življenje ali pa se bo vroče in suho vreme nadaljevalo še nekaj let zapored – kot v času očaka Jakoba.

Podnebje se nenehno spreminja. Vreme in s tem podnebje je mogoče kolikor toliko natančno napovedovati le za nekaj dni vnaprej. V geološki zgodovini so bila zelo vlažna in topla obdobja, pa tudi suha in mrzla. V karbonu (60 mil. let) je bilo podnebje tropsko, z bujnim rastlinstvom in živalstvom. V naslednji dobi perm (20 mil. let) pa je bilo podnebje suho in mrzlo, s pogostimi ledenimi dobami, tako da so mnoge karbonske živalske in rastlinske vrste izumrle.

Močan vzpon moči velik del človeštva okuži z neumnostjo

Dodajmo še nekaj navedkov o neumnosti nemškega teologa Dietricha Bonhoefferja, ki je tik pred koncem vojne umrl v nacističnem koncentracijskem taborišču. Takole pravi: »Neumnost je nevarnejši sovražnik dobrega kot zlo. Proti zlu je mogoče protestirati, ga izpostaviti in po potrebi preprečiti z uporabo sile. Pred neumnostjo pa smo brez obrambe. Niti protesti niti uporaba sile tukaj ne dosežejo ničesar. Neumen posameznik je v nasprotju z zlonamernim povsem samozadovoljen in se zlahka razdraži in postane napadalen. Neumnost ni intelektualna in prirojena napaka, temveč moralna. Ljudje so neumni v določenih okoliščinah oziroma dovolijo, da se jim zgodi biti neumen. Neumnost je manj psihološki, prej sociološki problem. Vsak močan vzpon moči v javni sferi okuži velik del človeštva z neumnostjo. Moč enega potrebuje neumnost drugega. V pogovoru z neumnim se tako rekoč začuti, da sploh nimaš opravka z osebo, ampak s slogani in besedami, ki so se človeka polastili. Neumna oseba je sposobna tudi kakršnegakoli zla. Neumnost lahko premaga le notranja osvoboditev, ne pa prepričevanje in poučevanje.«

Ali je neumnost samo neumnost ali pa se v njej skrivata bolečina in žalost zaradi izgubljenega raja? Morda je neumnost tisto

občutje, ki ga teolog in filozof Søren Kierkegaard imenuje obup. Obup zaradi izgube dveh temeljnih sestavin življenja, grešnosti in odpuščanja. Občutek grešnosti je možen samo v prisotnosti Boga. Samo v njem je odpuščanje. Ker smo v samozagledanosti odpravili Boga, pogrešamo greh, da bi si preko njega pridobili odpuščanje. Boštjan Marko Turk v knjigi *Vojna za mir* piše, kako smo se ljudje prepustili podnebnemu božanstvu, proti kateremu grešimo z izpusti. H kesanju in pokori je pozvala svečenica podnebnih sprememb Greta Thunberg. Po njenem navdihu so v Bruslju organizirali procesijo (parado), ki se je je udeležilo 8000 ljudi. Vse, kar imajo religije, imajo tudi sodobna gibanja: boga, greh, pokoro in kazen. Samo odpuščanja ni. ◀

Foto: Matej Hozjan

Medgeneracijska odgovornost za ohranitev okolja

■ **Katja Bhatnagar**, mag. managementa trajnostnega razvoja, dipl. prof. geografije ter pedagoginja in andragoginja, je organizatorica mreže skupnostnih programov na *Inštitutu Antona Trstenjaka*. Ima večletne izkušnje pri delu z ranljivimi skupinami in skupnostmi v nevladnih organizacijah, ki delujejo na področjih okoljskega ozaveščanja in socialne pomoči.

Tradicionalno je med različnimi generacijami prihajalo do vzajemne medsebojne pomoči. Starši skrbijo za svoje otroke, ko so ti majhni; kasneje v življenju pa se pomoč vzajemno obrne: otroci skrbijo za svoje starše, ko ti na starost opešajo. Danes se te tradicionalne strukture spreminjajo, obenem pa se soočamo z dvema velikima krizama – demografsko in ekološko, ki zahtevata krepitev solidarnosti med generacijami.

Ob staranju prebivalstva je nujna solidarnost mlajših generacij do starejših ljudi in onemoglih; solidarnost starejših generacij pa je nujna tudi do mlajših in prihodnjih generacij, ki se bodo soočale z ekološko krizo. »Ukrepite sedaj, sicer bo prepozno,« (IPCC, 2023) so besede znanstvenikov in strokovnjakov, ki so pripravili zadnje poročilo o podnebnih spremembah, v katerem človeštvo pozivajo k zmanjšanju izpustov toplogrednih plinov in s tem

k spremembam navad in življenjskega sloga. Že danes se soočamo s posledicami človekovega nesmotrnega ravnanja z okoljem, predvsem pa bodo podnebne spremembe povzročale resne težave prihodnjim generacijam, če ne bomo pravočasno ukrepali. Spregovorili bomo o sami vzgoji in izobraževanju v skrbi za okolje in o vlogi, odgovornosti in priložnostih za medgeneracijsko solidarnost starejših ljudi pri naslavljanju ekološke krize.

Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj in razvoj osebnega odnosa do narave

V vzgoji in izobraževanju segajo zametki okoljskega izobraževanja že v sedemdeseta in osemdeseta leta prejšnjega stoletja. V Tbilisijski deklaraciji (1977) so poudarili pomen okoljskega izobraževanja svetovnega prebivalstva, ki se mora zavedati problemov, ki jih prinaša razvoj, ter imeti obenem znanje, spretnosti, stališča in motivacijo za individualno in kolektivno skrb za okolje. Čez desetletje se je okoljsko izobraževanje preimenovalo v vzgojo in izobraževanje za trajnostni razvoj, ki predstavlja tudi enega od 17 ciljev trajnostnega razvoja. To je usmerjeno predvsem v izobraževanje za prilagajanje na spremembe in v preoblikovanje sveta, v

katerem živimo. Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj pa med drugim naslavlja vprašanja o tem, kako ostati pozitiven v negotovem času, ko primanjkuje zaupanja v znanost in vlade, ekonomska logika nadaljuje netrajnostne pristope, predvsem mladi pa občutijo pomanjkanje smisla, obup in stres (UNESCO, 2022).

Globalna okoljska gibanja so doslej množično vključevala predvsem mlade. Starejši ljudje so v razpravah o podnebnih spremembah manj vidni. 'Podnebni boj' se prepušča mladim; med starejšimi generacijami pa je opaziti mnenje, da skrb za okolje ni nekaj, kar se jih tiče. Na to opozarjajo tudi raziskave, ki nakazujejo, da se s starostjo zmanjša naše zanimanje in skrb za okoljske probleme, saj so ti pogosto vidni in rešljivi šele v dolgoročni prihodnosti (Geys idr., 2020). Otroci in mladi imajo danes sicer v formalnem izobraževanju tudi veliko več okoljskega izobraževanja in pogosto bolje poznajo okoljske probleme kot današnji odrasli in starejši. Tako ne presenečajo raziskave, ki kažejo, da generacije, rojene po letu 1981, bolj skrbijo okoljski problemi in se pogosteje odločajo za trajnostni slog življenja (na primer prehrana, transport, nakup trajnostnih izdelkov ipd.). A poleg tistega, kar se naučimo v šolah in preko formalnega izobraževanja, se v času odrasčanja (na)učimo največ z zgledom. Predvsem mlajši otroci nenehno opazujejo in posnemajo – tako zavedno kot nezavedno. Kako se torej počutijo otroci in mladi, ki se učijo o strašljivih posledicah podnebnih sprememb v šoli, hkrati pa živijo v svetu, kjer odrasli in starejši z ignoranco spremljajo spreminjajoče se okolje

in sami ne vnašajo trajnostnih sprememb v svoj način življenja?

Po drugi strani pa Richard Louv (Louv, 2019) (pisatelj knjige *Zadnji otrok v gozdu*) uvede izraz »sindrom pomanjkanja narave« in opozarja na odtujenost od narave, ki je značilna za celotne generacije otrok, ki vse več časa preživljajo v notranjih prostorih, ob uporabi tehnologije, manj časa pa preživijo v prosti, nestrukturirani igri v naravi. Tako smo priča paradoksu današnjega časa; otroci so manj povezani z neposrednim naravnim okoljem, hkrati pa so v šoli in preko različnih (tehnoloških) medijev že v zgodnjem otroštvu izpostavljeni

zastrašujočim okoljskim težavam, ti pa povzročajo razvoj različnih fobij do narave, kot je strah pred naravo in za njo. Otroci tako nimajo priložnosti za razvoj tesne osebne povezanosti z naravo, da bi jo vzljubili. Sobel (1996) pravi: »Če želimo, da otroci cvetijo, da postanejo resnično opolnomočeni, potem jim dovolimo, da najprej vzljubijo zemljo, preden jih prosimo, naj jo rešijo.« Burroughs (1919) pa dodaja: »Znanje brez ljubezni se ne bo obdržalo.« To potrjuje študija J. A. Palmerja (1993), ki je ugotovil, da so najpomembnejši dejavniki za razvijanje osebne skrbi za okolje pozitivne izkušnje narave v zgodnjem otroštvu.

Odgovornost in priložnost za medgeneracijsko solidarnost

Starejši ljudje imajo tako lahko izjemno vlogo pri otrocih in razvoju odgovorne skrbi za okolje. Imajo bogate izkušnje in spomine na preživljanje časa v naravi, pogosto imajo tudi več prostega časa in fleksibilnosti kot na primer starši otrok. Povojna 'baby boom' generacija, ki se danes upokojuje, je prva generacija potrošniške

družbe, ki je lahko v vsej svoji polnosti izkoriščala povojno rast materialne blaginje, hkrati pa (nevede) izčrpala naravne vire in onesnažila okolje. Obenem pa je to generacija, ki je imela še veliko neposrednih izkušenj z naravo; kot otroci so bili vajeni preživljanja časa v gozdu ali na polju brez

dodatnih spodbud in strukturirane igre. Ker se tega časa še lahko spomnimo, je zelo pomembno, da te izkušnje in spomine prenašajo na mlajše generacije. Preživljanje časa v naravi koristi otrokom in starejšim ljudem. Pri otrocih prepoznava zmanjšane simptome motnje pozornosti, za oboje pa velja boljše kognitivno delovanje in ustvarjalnost, trdnejše fizično zdravje, manj stresa in boljše duševno zdravje – manj osamljenosti in več veselja (Louv, 2019).

Z mlajšimi otroki naj star človek preživlja čim več časa v naravi, se z njimi čudi in občuduje naravo. Posebno vlogo imajo predvsem starejši ljudje v družinskem krogu; vnuki so pogosto zelo blizu svojim starim staršem, zato imajo ti lahko nanje zelo velik vzgojni vpliv. Pri starejših otrocih in mladih pa je doprinos starejših ljudi lahko tudi drugje. Po svetu najdemo številne nevladne organizacije in društva starejših ljudi, ki aktivno sodelujejo pri reševanju podnebnih sprememb z aktivizmom za vnuke, mlajše in prihodnje generacije, zagovorništvom in političnim udejstvovanjem. Starejši ljudje imajo bogate življenjske izkušnje trajnostnih oblik življenja in tudi dobro poznajo lokalne skupnosti, v katerih so odraščali, zato imajo lahko pomembno vlogo tudi pri blaženju in prilagajanju na spremembe v okolju. Vsem mlajšim generacijam pa je star človek lahko zgled, tako da tudi sam živi čim bolj trajnostno in odgovorno do narave in je del skupne odgovornosti vseh živečih generacij do prihodnjih generacij,

Zemljini viri pripadajo vsem generacijam. Nobena država, kontinent ali generacija nima izključujoče pravice do Zemljinih naravnih virov. Te vire so nam predale pretekle generacije; zatorej je naša odgovornost, da jih naslednikom predamo naprej v dobrem in izboljšanem stanju.

*Emmanuel Agius
(Evropski varuh človekovih pravic za pravice prihodnjih generacij, 2006)*

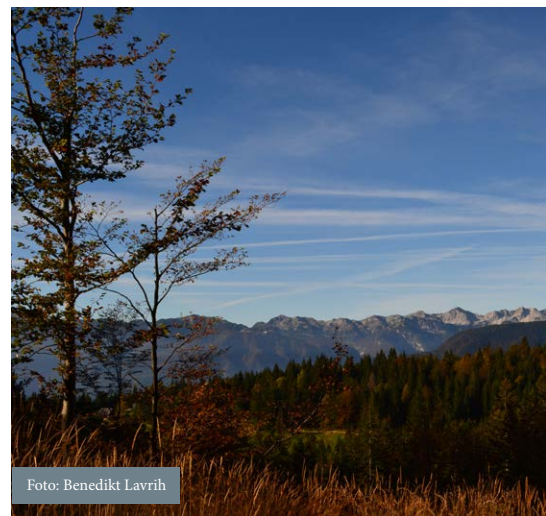

Foto: Benedikt Lavrh

da svet ohranimo vsaj tako dober, kot smo ga dobili v 'najem' od svojih prednikov. Skrb za okolje združuje vse živeče generacije v skrbi za prihodnje generacije; ta vzajemna pomoč med živečimi generacijami pa vzpostavlja verigo medgeneracijske pravičnosti za vse prihodnje živeče skupnosti generacij, ki na osnovi vzajemnosti skrbijo za starejše in mlajše v svoji skupnosti (Mlinar, 2009). Vključevanje starejših ljudi pri reševanju ekološke krize je tako lahko ena od največjih zapuščin, ki jo starejše generacije zapustijo mlajšim. ◀

Viri

- Agius, Emmanuel (2006): A European Ombudsman for the Rights of Future Generations. V Benedek Jávor in Judit Rácz (ur.): *Do we owe them a future? The opportunities of a representation for future generations in Europe* (str. 16–30). Budimpešta: Védegyilet – Protect the Future.
- Burroughs, John (1919): *Field and Study*. Boston: Houghton Mifflin.
- Geys, Benny; Heggedal, Tom-Reiel; Sørensen, Rune Jørgen (2020): *Growing older makes you care less about climate protection*. Pridobljeno 22. 8. 2023 s spletne strani: <https://www.bi.edu/research/business-review/articles/2020/09/growing-older-makes-you-care-less-about-climate-protection/>.
- Intergovernmental Panel on Climate Change (2023): AR6 Synthesis Report Climate Change 2023. Pridobljeno 26. 7. 2023 s spletne strani: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/syrl/>.
- Louv, Richard (2019): *Connect your grandkids to nature. Grand, living the ageful life*. Pridobljeno 25. 7. 2023 s spletne strani: <https://www.grandmagazine.com/2019/08/connect-your-grandkids-to-nature/>.
- Mlinar, Anton (2009): Medgeneracijski dialog, trajnostni družbeni razvoj in primeri dobrih praks. *Kakovostna starost*, letnik 12, št. 2, str. 9–22.
- Palmer, Joy A. (1993): Development of concern for the environment and formative experiences of educators. *Journal of environmental education*, št. 24, str. 26–30.
- Sobel, David (1996): *Beyond Ecophobia: Reclaiming the Heart of Nature Education*. Great Barrington, MA: Orion Society.
- *Tbilisi Declaration* (1977). Pridobljeno 17. 8. 2023 s spletne strani: <https://www.gdrc.org/uem/ee/tbilisi.html>.
- UNESCO (2022): *Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj. Kazipot*. Pridobljeno 14. 7. 2023 s spletne strani: https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2022/03/VITR_za_2030-1.pdf.

Vezenje niti prijateljstva

■ **Alenka Videmšek**, prof. angleščine in pedagogike, je učiteljica angleščine na *Osnovni šoli Gorica Velenje*.

Danes je učencem težko približati kulturno dediščino vezenja. Eden izmed načinov je lahko izvedba tehniškega dne, ki vključuje medgeneracijsko povezovanje in izdelavo nakupovalne vrečke iz blaga z vezenino.

Vezenje

Ko se z učenci v šoli pogovarjamo, kaj je kulturna dediščina, največkrat dobimo odgovor, da je to spomenik, grad ali pa kakšen običaj. Redkeje pa omenijo, da v dediščino spadajo tudi vezenine in sam proces nastajanja le-teh. Vezenje je ročno-delska dejavnost, pri kateri z iglo in nitjo okrasimo oblačila in druge izdelke. V preteklosti so se z njo ukvarjala zlasti dekleta in žene, ki so si v dolgih zimskih večerih tako krajšale čas. Vezenine so bile dokaz njihovih ročnih spretnosti, vztrajnosti, natančnosti in ustvarjalnosti. Znanje vezenja se je prenašalo iz roda v rod in je del tradicije ter kulturne dediščine vsakega naroda, torej tudi Slovencev (Mlakar, 2008).

Vezenje v šoli danes

Vezenje je kot izbirni predmet prisotno v osnovni šoli od šolskega leta 2007/2008. Učencem je na izbiro v 7., 8. in 9. razredu. Seveda se lahko učenci po slovenskih osnovnih šolah z vezenjem ukvarjajo tudi pri interesnih dejavnostih ter v krožkih

ročnih del. Vezenje je v sklopu predmeta Ročna dela v 5. razredu na voljo tudi vsem učencem, ki se izobražujejo v Sloveniji v waldorfskih šolah (Učni načrt, b. d.). Zavedati se moramo tudi, da je z učenjem vezenja tesno povezano učenje finomotoričnih spretnosti. Ko si pri vezenju ali pletenju prizadevamo, da naredimo določen vbod, moramo uskladiti skrajno zapletene in natančne motorične procese gibov desne roke z delom leve roke. Takšno učenje večščin je zelo pomembno tudi za fino motoriko ter posledično učenje pisanja.

Tehniški dan medgeneracijskega povezovanja in vezenja

Priprava in načrtovanje dneva dejavnosti

Tehniški dan smo izpeljale z učenci sedmih razredov, saj jim je bila zaradi pouka na daljavo v prejšnjih letih odvzeta marsikatera možnost, pri kateri bi lahko pokazali in nadgradili svoje ročne spretnosti.

Za izvedbo tehniškega dne je bilo potrebnih kar nekaj priprav. Ker smo želele, da bo končni izdelek tudi uporaben, smo se odločile za izdelavo nakupovalnih vrečk iz blaga. S sodelavkami smo najprej poiskale potrebno blago za vezenje. Na šoli smo poiskale stare, rabljene zavesa iz blaga, ki so bile primerne za ponovno uporabo. Tako smo se izognili nepotrebnim stroškom nabave. Poleg tega smo otroke želele ozavestiti o pomembnosti ponovne uporabe blaga. Recikliranje zaves za nov, uporaben izdelek je primer, kako otroke opomniti, da vsaka stara stvar ni nujno za v smeti, ampak jo lahko tudi koristno uporabimo. Na ta način smo vključile tudi vzgojni poudarek o recikliranju in ponovni uporabi blaga. Poleg blaga smo nabavile še drug potreben material.

Za pomoč pri šivanju in vezenju smo prosili članice krožka *Slovenske ljudske vezenine – Spominčice* iz Andragoškega društva za tretje življenjsko obdobje Velenje. Ker smo se zavedale, da bodo učenci pri predstavitvi vezenja potrebovali veliko pomoči, je bilo v vsakem oddelku načrtovano, da bo pri izvedbi poleg učiteljic tudi od štiri do pet starejših gospa, večščin vezenja. Pred samim vezenjem se je bilo treba odločiti še za motiv vezenja. Ker je v tem letu naša šola praznovala ravno 40 let obstoja, smo se odločili, da bomo na nakupovalno vrečko izvezli napis '40 let' ter tako obeležili obletnico. Da bi bile vse vrečke čim bolj estetske, smo učiteljice iz kartona izdelale šablono za vezenje motiva. Prav tako smo pripravile tudi kroj za vrečko, da je bil celoten videz čim bolj enoten. S tem smo prihranile čas, da so se učenci lahko bolj posvetili vezenju.

Dan dejavnosti je bil načrtovan za vse tri oddelke sedmih razredov. V vsakem oddelku (22 učencev) je bilo načrtovano delo

Foto: arhiv Alenke Videmšek

v štirih skupinah, saj je za izdelavo nakupovalne vrečke z izvezenim napisom potrebnih več postopkov: izrez kroja za vrečko, izrez ročajev za vrečko, vezenje napisa, risanje logotipa ter likanje vrečke.

Izvedba tehniškega dneva

Dan dejavnosti smo začeli s pripravami in organizacijo učilnice, potrebnega materiala in pripomočkov ter z natisnjenimi navodili za delo v skupinah. Ker ima naša šola tudi prednostno nalogo 'zmorem sam', smo želeli, da učenci večino dela naredijo samostojno, le s pomočjo navodil, ki so jih prejeli.

V uvodnem delu je potekalo srečanje učencev s starejšimi članicami krožka Slovenske ljudske vezenine – Spominčice in babicami. Poudariti je treba, da so otroci hitro spletli vezi prijateljstva in je učenje vezenja s pomočjo medgeneracijskega povezovanja potekalo v zelo sproščenem in prijetnem vzdušju. Medgeneracijsko sodelovanje je bilo vidno v izmenjavi izkušenj in spoznanj, druženju, učenju in pomoči ene generacije drugi. Tako je bil že na samem začetku tehniškega dneva uresničen pomemben cilj, da se okrepi medgeneracijska povezanost med otroki in starejšimi občankami.

Nato je steklo delo po skupinah. Za končni izdelek – nakupovalna vrečka iz blaga – je bilo potrebno delo v štirih različnih skupinah:

- 1. skupina: kroj – vreča
Učenci so natančno zarisali kroj vrečke na blago in ga razrezali na ustrezne velikosti. Nato so ga prepognili na pol in zlikali. Gospe so s šivalnim strojem hitro zašile rob in tako je bila osnova za vrečo, na katero se bo vezlo, pripravljena.
- 2. skupina: kroj – ročaj za vrečo
Učenci so natančno zarisali kroj ročaja za vrečo na blago in ga razrezali. Gospe so s šivalnim strojem zašile rob. Učenci so nato ročaj obrnili, ga zlikali in tako je bil ročaj pripravljen, da se prišije na vrečo.
- 3. skupina: vezenje napisa
Učenci so dobili natančna navodila, kako naj se lotijo vezenja. Nekaterim se je zatikalo že pri osnovah, npr. kako vdeti prejico v iglo in narediti šiviljski

3. skupina VEZENJE 40

Zariše 40 na vrečko in veze.

Št učencev: 6

Navodila:

- Natančno (z belo barvico, kreda) obriši 40 na sredino vrečke. (Eden učenec drži blago, drugi riše.)
- Vdeni rumeno nit v šivanko.
- Naredi šiviljski vozec na koncu.
- Začni s šivanjem na hrbtne strani vrečke.
- Vezi natančno in počasi.

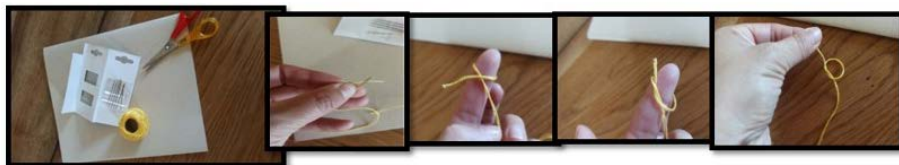

Foto: arhiv Alenke Videmšek

vozel. Zato so jim bila v pomoč vnaprej pripravljena slikovna in pisna navodila.

Najprej so na sredino vreče s pomočjo šablone s kredo obrisali napis 40. Ko so učenci začeli z vezenjem, je vsaki skupini pomagala članica društva *Spominčice*, ki jim je pokazala, kako naj se lotijo vezenja. Predstavile so jim različne tehnike, načine, kako se lahko veze. Seveda je bil učencem najbližji ter najbolj preprost osnovni vbod. Kljub temu je bilo treba včasih kakšen šiv razparati in ponoviti. Tako jim je vezenje vzelo veliko več časa, kot smo ga za to predvidele učiteljice. Učenci so vidno uživali v predstavitvi vezenja kakor tudi ročni spretnosti sami. Ne smemo pa pozabiti, da so ob tem spletali medsebojno prijateljstvo, saj je bil vsak prikaz vezenja obogaten še s kakšno osebno izpovedjo starejših gospa.

- 4. skupina: risanje logotipa šole
Na drugo stran vreče so učenci s pomočjo šablone in tekstilnih barv zarisali logotip naše šole *Gorica Velenje*.

Delo po skupinah je potekalo krožno. Ker so bile štiri vrečke pripravljene že vnaprej, so lahko nekateri začeli že z vezenjem, in ko so to končali, so nadaljevali z barvanjem logotipa ter tako dalje. Na koncu tehniškega dneva je vsak učenec izdelal vsaj eno nakupovalno vrečko.

Evalvacija dneva dejavnosti

Ta dan dejavnosti je dokaz, da lahko otrokovo aktivnost razvijamo in vzpodbujamo tudi z izdelavo praktičnih izdelkov, v katerih otroci vidijo smisel in uporabnost. Reciklirana nakupovalna vrečka za večkratno uporabo, ki ima po vrhu vsega še ročno vezenino in spomin na 40 let naše osnovne šole, bo našim učencem zagotovo ostala v lepem spominu. ◀

Viri in literatura

- Mlakar, Matilda (2008): *Vezenje v osnovni šoli*. Ljubljana: Lepa beseda.
- *Učni načrt. Program waldorfske osnovne šole. Ročna dela (b. d.)*. Ljubljana: Waldorfska šola Ljubljana. Pridobljeno 3. 8. 2022 s spletne strani: https://www.wsl.si/wp-content/uploads/2016/09/ucni_nacrt_devetletka_wsl-rocna_dela.pdf.

Medgeneracijsko sodelovanje v Kočevju

■ **Slavka Janša**, upokojena univ. dipl. pedagoginja, je sovoditeljica dveh skupin za medgeneracijsko druženje pri Inštitutu A. Trstenjaka ter več kot 30 let aktivna članica DKPS.

■ **Vesna Krese** je vodja sekcije Kočevje iz Medgeneracijskega društva za kakovostno starost Ljubljana, vodja mreže programov za kočevsko sekcijo in sovoditeljica medgeneracijske skupine Korenina v Kočevju.

»Vsi smo iskalci. Iščemo srečo, ljubezen, toplino, mir in bližino ...

Če najdemo otroka v sebi, smo našli iskren odgovor ...«

(arhiv Medgeneracijskega društva za kakovostno starost Ljubljana, sekcija Kočevje)

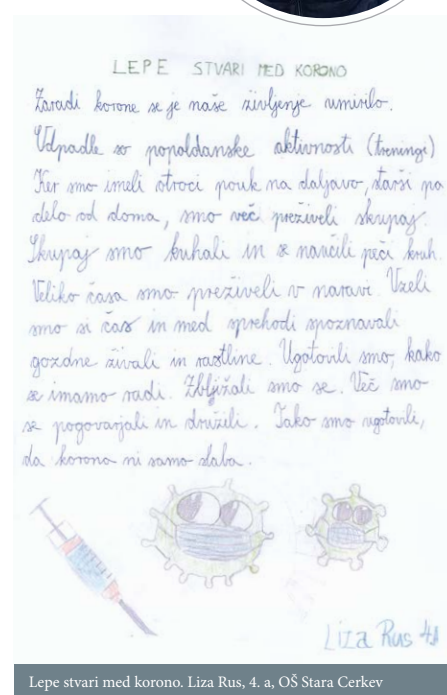
S tem zavedanjem sem se po upokojitvi leta 2011 pridružila številnim prostovoljcem na izobraževanju za prostovoljske širitelje medgeneracijskih skupin za kakovostno starost v okviru Inštituta Antona Trstenjaka iz Ljubljane. Oktobra 2012 sva po zaključenem usposabljanju z Vesno Krese, ki je postala kasneje vodja kočevske sekcije in mreže programov, postavili temelje medgeneracijskega druženja s prvo skupino dvanajstih prostovoljk. Število novoustanovljenih skupin je iz leta v leto raslo, tako da je do začetka epidemije delovalo na območju občin Kočevje in Kostel sedem skupin za kakovostno starost in nekaj klubov svojcev, ki negujejo onemogle svojce doma. V mestu Kočevje so bile žive štiri skupine in en klub. Na srečanjih se članice, ki prihajamo iz različnih okolij, poklicev in starostnih skupin, družimo ob pogovornih temah, branju, petju, miselnih igrah in vajah za boljše ravnotežje. Vse skupine so začele najprej s programom preprečevanja padcev v starosti. Ta je še vedno rdeča nit, ki nas povezuje, nas uči, poskuša uvajati nekatere spremembe v vsakdanje življenje s ciljem varnega, zdravega in sploh bolj kakovostnega življenja v starosti. Po končanem osnovnem programu sledimo nadaljnjim usmeritvam krovne organizacije Inštituta Antona Trstenjaka, ki nas strokovno podpira, nas izobražuje in povezuje v mrežo programov in Zvezo društev za kakovostno starost v Sloveniji. Obravnavamo teme, ki jih prinašajo vedno novi priročniki. Vmes se po navdihu obeh voditeljic lotevamo tudi lastnih tem,

pomembnih v svojem doživljanju življenja skozi spomine.

Pestrost sodelovanja med mladino in starejšo generacijo

Svoje delovanje smo postopoma razširile tudi na druženje z mlajšimi generacijami. Ni bilo težko, saj nas kar nekaj izhaja iz pedagoških poklicev. Najprej smo se povežale z vrtcem, potem še z osnovnimi šolami ter Gimnazijo in srednjo šolo Kočevje. Pripravili smo številne delavnice in pedagoške ure, na katerih smo ustvarjali, se igrali in pogovarjali ter neformalno družili.

Najbolj smo ponosne na izdajo dveh biltenov. Vsebina prvega je domoljubna, z naslovom Moj kraj, moj dom in podnaslovom Kaj me navdušuje v mojem domačem kraju. Pisanja drugega biltena smo se lotili v času kovida. Želeli smo razmišljati o pozitivnih izkušnjah v času epidemije, zato smo izbrali naslov Moja pozitivna življenjska spoznanja v času epidemije. Vsebino obeh biltenov smo pridobili na osnovi javnega poziva vsem članicam medgeneracijskih skupin in šolam. Število prispevkov smo omejile na tri iz vsake šole. Odziv je bil zelo velik. Vsi so bili objavljeni v biltenu, ki so ga prejele vse sodelujoče šole in članice skupin. Bilten je bilo možno za primerno ceno tudi kupiti. Zbrani članki kažejo navdušenje nad izbrano vsebino. Vsi avtorji smo svoje prispevke brali na bralnem srečanju ob slovenskem kulturnem prazniku, vendar je bilo treba število nastopajočih

Lepe stvari med korono. Liza Rus, 4. a, OŠ Stara Cerkev

omejiti. Govorijo o povezanosti z naravo, družino, domačim krajem, prijatelji, sošolci, sodelavci in seveda z državo.

Drugi bilten je še bolj poseben. Pisali smo ga po modelu 'radi pišemo z roko'. Glavno vodilo je bilo, da poiščemo pozitivne izkušnje; kaj smo se v času epidemije dobrega naučili, do kakšnih spoznanj smo prišli v času zaprtja. Rdeča nit je medsebojna povezanost in skrb za drugega, bodisi v družini ali med prijatelji.

V vrtcu

Pozimi leta 2018 smo se članice medgeneracijske skupine Korenina prvič pridružile

otrokom v kočevskem vrtcu. Hčerka lokalnega lutkarja nam je najprej predstavila očeta in njegove lutke, ki jih je po njegovi smrti podarila Pokrajinskemu muzeju Kočevje. Sledila je delavnica, v kateri smo po skupinah izdelali lutko snežaka. Po prijetnem sodelovalnem delu je sledil družabni del, v katerem so nas otroci pogostili. Doživetje je bilo nepozabno. Naše sodelovanje se je ponovilo na kulturni prireditvi maja 2019. Takrat je kočevska sekcija zaključevala s predsedovanjem Zvezi društev za kakovostno starost. Na prireditvi, na katero smo povabili vsa društva, predstavnike vrtca, šol in Občine Kočevje, smo predstavili preteklo delo sekcije. Varovanci vrtca so obogatili prireditev z dvema otroškima pesmicama in skupaj s plesno skupino Društva upokojencev Kočevje zaplesali otroški ljudski ples Psiček nima repa več. Po tem dogodku so v vrtcu zapisali, da je bila to za njihove otroke lepa, predvsem pa zanimiva izkušnja, da smo skupaj preživeli lep, prijeten in medgeneracijsko obogaten večer. Organizirali smo medgeneracijsko bralno srečanje ob kulturnem prazniku. Sodelovali smo avtorji prispevkov biltena in vrtec z razstavo likovnih del.

Sodelovanje s šolami

Osnovne šole so nas prosile za sodelovanje po dnevu odprtih vrat, ki smo ga organizirale v drugem letu delovanja. Nanj smo povabile vse vzgojno-izobraževalne ustanove, občino Kočevje, center za socialno delo in dom starejših občanov Kočevje. Odziv je bil zadovoljiv, sodelovanje pa spodbudno. Po pisanju prispevkov za bilten smo bile objavljene k sodelovanju v štiri osnovne šole.

Najprej nas je pod svojo streho sprejela OŠ Ljubo Šercer. V zameno smo se povezale z učenci pri njihovih dejavnostih. Z njimi smo nastopile v kulturnem programu ob materinskem dnevu za starše. Sodelovale smo v delavnici izdelovanja darilc zanje. V OŠ Ob Rinži smo izvajali delavnice v tretjem in petem razredu. Učili smo se veščin lepe komunikacije. Razredničarka je razdelila učence v dve skupini. Ena je odšla v telovadnico, kjer so pod vodstvom naših članic izvajali gibalne igre in se ob tem učili lepe komunikacije, druga pa je ostala v razredu in vadila omenjene veščine preko

socialnih iger. V drugem delu sta se skupini zamenjali, tako da so vsi učenci sodelovali v obeh skupinah. Na koncu je sledila analiza. Vsi smo bili navdušeni in si obljubili, da bomo še sodelovali. In smo res. Ena od učiteljic razredne stopnje je imela v naslednjem šolskem letu za učence tretjega razreda krožek Ustvarjalnice. Povabila nas je v skupino. Z mladimi ustvarjalci smo izdelovali okraske iz različnih materialov. Delo je potekalo vzajemno, z medsebojno pomočjo.

Tudi OŠ Stara Cerkev nas je pritegnila k sodelovanju. Prvič februarja 2018, zadnji dan pred zimskimi počitnicami. Z učenci 7. razreda smo izvedle učno uro z naslovom Otroštvo nekoč in danes. Predhodno smo se z razredničarko dogovorile za teme v treh skupinah učencev: šolske potrebščine nekoč in danes, preživljanje počitnic nekoč in danes ter otroške igre nekoč in danes. Vsi smo bili učenci in učitelji. Obiskala nas je tudi ravnateljica. Ob koncu smo analizirali učno uro. Strinjali smo se, da je bilo vzdušje sproščeno, veselo, vsebina pa zanimiva.

Dodajam lastno izkušnjo, da sem v trenutku, ko sem stopila pred učence, prava učiteljica: neposredna, navdušena, malo tudi stroga.

Drugo skupno srečanje smo imeli v pokovidnem času. Povabili so nas na kulturni dan k učencem od 6. do 9. razreda. Celo dopoldne smo sodelovale v dejavnostih z naslovom Zgodovina osnovnega šolstva na Kočevskem in v Stari Cerkvi. V uvodnem delu smo prisluhnili gostu, nato pa so sledile bolj sproščujoče teme. Učenci so izbirali med socialnimi in otroškimi igrami nekoč in danes ter komunikacijo v šoli nekoč in danes. Vsi skupaj smo se igrali, pogovarjali in se učili. Ena od učenek je zapisala: »Delavnica se mi je zdela poučna. Izvedeli smo veliko novega o šoli v starih časih. Podali smo svoje mnenje in gospe so nas vljudno poslušale. Gospe so nam povedale, kako so nekoč hodili v šolo in kako so se v njej vedli. Ob koncu smo se pogovorili še, kako mislimo, da bo potekal pouk v prihodnosti. Gospem se za ta dogodek iskreno zahvaljujemo.« Tudi sodelujoče 'gospe' smo doživele novo prijetno izkušnjo. Domov smo se vračale navdušene, napolnjene z novo močjo in upanjem, da se ponovno

srečamo, saj ustvarja medgeneracijsko sodelovanje lepo sožitje, pristne povezave med nami, časa, ki si ga namenjamo drug drugemu, pa tako mladim kot starejšim bogati in nasploh lepša življenje. ◀

Slavka Janša

Moj kraj, kjer sem doma

Moj kraj je mesto Kočevje. Moj dom pa moja družina in naši medsebojni odnosi. Ali so le-ti dobri, je odvisno tudi od kraja, v katerem živim. Če se v njem dobro počutim, če me okolje sprejema, sploh pa ob pogledu na prelepo naravo, so tudi odnosi tako znotraj doma kot v kraju bolj topli, pristni, navdušujoči. Kaj me v njem najbolj navdušuje? Različni, vendar prijazni in dobri so-meščani, pripravljeni pomagati in sodelovati. Z nekaterimi izmenjam samo pozdrav in kakšno besedo, z drugimi se lahko o marsičem pogovarjam, se z njimi smejem, kdaj tudi jokam. So pa tudi taki, ki me pustijo iti mimo brez besed. Drugi razlog za navdušenje je strnjena mesta. Tudi do najbolj oddaljene točke lahko pridem peš. Navdušuje me tudi prostrana narava, ki se razteza okoli mesta. Tudi vrtovi ob hišah in ob robu mesta me navdušujejo, saj me spominjajo na moj rojstni kraj. Rada živim v našem mestu. Počutim se svobodno. Rada se sprehajam, opazujem ljudi in spremembe v naravi. Mirna gladina na Rinži, čofotajoče race in rastlinje vzbujajo v meni veselje in mir, pogled na prostrana polja, travnike in gozdnato Stojno pa mi vračajo moč ter prijeten občutek, da tudi sama pripadam tej naravi.

Tema naslednjega žarišča:
Srce, polno ljubezni

Pogumna žena

Naš pogovor: Jacqueline Marie Fox Fenlon

■ **Silvo Šinkovec**, D. J., dr. ped. znanosti, psiholog, defektolog in teolog, je predavatelj, terapevt, voditelj več seminarjev, šol za starše in duhovnih vaj, urednik revije *Vzgoja*, duhovni asistent DKPS in direktor *Inštituta Franca Pedička*.

Evropska poslanka Ljudmila Novak je v Slovenijo povabila gospo iz Irske, ki je v Evropi sprožila zelo odmevno in potrebno pobudo. Gospa Fox je dosegla, da je Irska sprejela zakon o preganjanju spletnega nasilja. S ponosom je povedala, da je nekaj ljudi že v ječi, več jih obravnavajo na sodišču in mnogi so v kazenskem postopku zaradi tega zakona. Tri leta in pol je njena hčerka doživljala spletno nasilje in zato izgubila življenje. Pretresljiva izpoved, pogum žene in upanje so odmevali v dvorani okrogle mize, kjer je bila večina udeležencev mladih.

Ljudmila Novak je v uvodu povedala, da kot mama in babica devetih vnukov osebno doživlja otroke in mladostnike ter njihove izkušnje in groznje pri uporabi spleta. V Slovenijo je povabila gospo Fox zaradi pobude Evropske ljudske stranke, da se uredi zakonodaja na področju spletnega izsiljevanja tudi na ravni EU. V Evropskem parlamentu se zavzemajo za jasnejšo pravno regulacijo. Proces za sprejetje ustreznih zakonodaj se je že začel. Tudi v Sloveniji bi morali na tem področju storiti več, saj vedno pogosteje prihaja do spletnega ustrahovanja in nasilja. Gospa Fox je s svojo odločnostjo bistveno prispevala, da so sprejeli t. i. Coco's law (Cocojin zakon), ki regulira spletno nasilje, poimenovan pa je po ljubkovalnem imenu njene pokojne hčerke. Z gospo Fox sva se pogovarjala v Hiši Evropske unije v Ljubljani. Na okrogli mizi sta sodelovala tudi Maja Vreča, ki dela na Arnesu in sodeluje v projektu Safe.si, in Benjamin Tomažič, direktor Inštituta Integrum.

Ob tem dogodku šolam sporočamo, da imajo svoj vzgojni načrt; naj ga čim bolj uporabljajo tudi za preprečevanja spletnega nasilja.

Gospa Fox, kako se predstavite, kdo ste?

Preden je umrla hčerka, sem bila mama, navadna mama, ki skrbi za svoje otroke, da gredo v šolo, delajo domače naloge, in počne vse, kar mame delajo za otroke. Ko je umrla hčerka, sem se spraševala, kaj je moja naloga. Zakaj je umrla moja hči? Kaj se da storiti, da se kaj takega ne bi zgodilo drugim mladim? Tolažila me je misel, da naj njena smrt prinese nekaj dobrega za druge.

Koliko otrok imate?

Tri. Dva fanta, stara 19 in 24 let, ter hčerko, ki bi imela zdaj 26 let. Ko je Nicole umrla, je bila stara 21 let. Umrla je pred petimi leti.

Ste poročeni?

Z mozem sva ločena že leta. Mož ni bil vključen v to delo. Fanta vidi vsak konec tedna. Bolj ni skrbel. Ni spremljal tega, kar se je dogajalo z Nicole.

Kar se je zgodilo vaši hčerki, je spremenilo vaše življenje. Kdo je bila vaša hčerka?

Hči je hodila v šolo, bila je vedra punca, vesela. Rada je bila s prijatelji, dekleti in fanti, se družila. Rada je pela in plesala. S svojimi prijatelji je ob koncu tedna hodila na ples. Ime ji je bilo Nicole, klicali pa smo jo Coco. To je bilo njeno ljubkovalno ime. Bila je normalno dekle. Ni bila

bolna. Imela je še veliko načrtov, da bi potovala.

Kaj se je zgodilo vaši hčerki?

Kot sem omenila, se je rada družila s prijateljicami in prijatelji, hodila na ples. Tam se je zgodil čustveni zaplet. Šlo je za dekle, ki je bilo zaljubljeno v fanta, ki je bil zelo dober prijatelj Nicole. Ta fant ni maral dekleta, ki je bilo zaljubljeno vanj, zato je to dekle iz ljubosumja nadlegovalo Nicole. Oblikovala se je skupina, ki jo je nadlegovala tri leta in pol. Izsiljevali so jo za cigarete, fizično so ji grozili, spravili v kot, jo izsiljevali. Naredili so videospot in ji preko njega grozili. Vsak dan so ji grozili po telefonu. Izdelali so lažni profil in ji preko njega ves čas grozili.

Mučno je bilo gledati deklico, ki je bila prijetna, družabna in vesela, ki je rada prepevala, potem pa je bila sama, žalostna. Nemočna. Izsiljevali so jo z besedami: »Kaj delaš tu? Si še vedno tu? Izgini. Ubij se.« Tepli so jo, izsiljevali. Ugašali so cigarete na njenem telesu.

Deklica je trpela ujeta v osamo poniževanja. Jokala je cele noči. Bila je žalostna, jezna. Zaprta v svojo sobo. Nikomur ni mogla več zaupati. Poleg telesnih bolečin je prenašala psihično nasilje. Poniževanje. Klicali so jo vsak večer, vsako jutro. Naraščal je strah in rasla je tesnoba. Jokala je cele noči in čakala jutro, da mine mora.

Po treh letih in pol tega pritiska ni več zdržala. V tesnobi in žalosti je naredila samomor. Nikoli se je nihče ne bo več dotikal. Nicole je umrla.

To je bil šok za vas. Težek čas.

To je bilo težko. Zelo. Skušala sem živeti naprej, toda Coco sem zelo pogrešala. Žalost je bila neutolažljiva. Bolečina mame. Iskala sem jo vsak večer, vsako noč. Tako močno sem jo pogrešala.

Želela sem umreti namesto nje. Kako naj živim brez Nicole, je bilo vprašanje, ki se je nenehno vrtelo v mojih mislih.

Kaj ste storili potem?

Ko sem govorila s policijo, so mi povedali, da se ne da nič narediti, ker ni zakona, po katerem bi lahko preganjali spletno nasilje. To me je šokiralo. Po vsem, kar je pretrpela moja hčerka, se ne da nič storiti v njeno dobro? Res lahko ljudje brez posledic izvajajo takšno nasilje nad drugimi?

Takrat sem se odločila, da je treba nekaj storiti. Policisti so bili do mene korektni,

tudi spodbudni. Toda ni bilo zakonodaje. Moja razmišljanja, da bi sodno preganjala storilce, so se sesula v prah. Ni bilo zakona, ki bi lahko zaščitil Nicole. Na Irskem ga ni bilo. Moja hčerka je bila prepuščena nasilju in umrla.

Takrat sem se odločila, da naredim nekaj, da se drugim mladim kaj takega ne bi zgodilo. Začela sem se pogovarjati z ljudmi, kaj bi lahko naredili. Začela sem govoriti, animirala sem ljudi, sprožilo se je pravo gibanje. To je trajalo kar nekaj časa. Potem je parlament sprejel zakon, imenovan po moji hčerki, Cocojin zakon, ki pravno regulira spletno nasilje. Temu

sem posvetila svoje življenje. Imamo zakon, po katerem lahko preganjamo spletno nasilje. Nasilje se ne sme dogajati.

V rokah politikov je odgovornost, da uredijo ustrezne zakone, da zaščitijo mlade. Koliko otrok v Združenem kraljestvu in na Irskem trpi zaradi spletnega nasilja. Moramo razmišljati o tem, kaj lahko storimo zanje, da jih zaščitimo.

Nikoli več ne bom mogla objeti svoje hčerke, nikoli več ne bom mogla slišati njenega čudovitega glasu, nikoli več ne bom mogla govoriti z njo. Kar imam zdaj, so spomini.

Nicole pa je lahko ponosna na svojo mamo, ki je storila vse, da pomaga drugim. Tudi jaz sem ponosna na hčerko, ki je šla skozi toliko trpljenja, njena smrt pa je rodila dober sad.

Vaše delo se ni končalo, čeprav je zakon sprejet.

Cocojin zakon je napredek, pomoč mladim. Vesela sem in ponosna, da se je to zgodilo.

Jaz pa še naprej hodim po šolah, internatih, nogometnih klubih. Mladim govorim o posledicah spletnega nasilja. Ne zavedajo se namreč, kako nevarno je na spletnih portalih. Vidim rezultate tega svojega dela. Nekaj storilcev je že v zaporu, precej jih je na sodišču in v preiskovalnem postopku. So rezultati. Ozaveščenost je večja in ukrepati se da. In koliko mladih je rešenih pred nasiljem, pred hudobnostjo drugih.

Kako lahko pomagamo družinam, da bi mladim stale ob strani, ko se znajdejo v podobni stiski?

Jaz sem lahko poslušala hčerko, težko pa je bilo storiti kaj drugega. Ko so ji kar naprej govorili: »Ubij se, ubij se,« je bila prestrašena. Takrat ji je bilo težko pomagati. Mladi se ne zavedajo, da ne smejo na spletu deliti fotografij z intimnimi vsebinami. To je kaznivo dejanje. To se ne sme delati. Ko nekdo deli fotografijo, se je ne da več vzeti nazaj. Pravila spletnega oglaševanja so pomembna in jih moramo ustvarjati ter upoštevati.

Kaj bi danes povedali mladim?

Rada bi povedala, da ne želim, da se še komu zgodi kaj podobnega, kar se je zgodilo moji hčerki. Taka smrt je nepotrebna. Ko se je hčerki vse to dogajalo, sem bila paralizirana. Nisem ji mogla pomagati. Spletna mesta so nevarna. Poslušajte, kaj se je zgodilo moji hčerki. Internet ni igrača. Je tudi velika grožnja. Koliko mladih trpi! Bodimo previdni in odločni.

Coco ne bi smela umreti. V Evropi mladi ne bi smeli umirati zaradi spletnega nasilja. Mladi morajo vedeti, kako uporabljati splet in kako se na njem vesti.

Na Irskem imamo zdaj zakon, ki jasno prepoveduje nevarno vedenje na spletu.

Kaj svetujete mladim, ki doživljajo nasilje, fizično ali na spletu?

Najbolj pomembno je, da spregovorijo: doma v družini, s prijateljem, zaupni osebi. Če ne govorijo, so težave in tesnoba vse globlje. Ne bojte se, ne sramujte se. Vedite, da so ljudje, ki vam lahko pomagajo. Spregovorite. Če ne spregovorite, vam ljudje ne bodo mogli pomagati.

Kaj vam povedo družine s podobno izkušnjo, ki ste jih srečali?

Ko je umrla moja hčerka, sem postala občutljiva na vsako tako novico. Zelo veliko je mladih, ki trpijo zaradi spletnega nasilja. Zato grem in govorim staršem, mladim, medijem. Moramo se zbuditi in slišati bolečino mladih. Iz pogovorov vidim, da je spletno nasilje preveč razširjeno, tega se prej nisem zavedala. Doživljajo ga otroci iz bogatih in revnih družin. Vsaka družina je ranljiva, zato mora biti vsaka družina bolj zaščitena.

Ne moremo se ustaviti ob misli: Vi ste starši, vi bi morali vzgajati svojega otroka. Šola mora imeti možnost, da se odzove, ko zazna težavo. Šola vzgaja za življenje v skupnosti. Skupnost se mora odzvati. Zato imamo zakone, da postavljamo pravila. Jasno moramo postavljati tudi vrednote.

Hvala za iskrenost in pogum ter hvala, da nagovarjate mlade.

Še nekaj misli iz pogovora na okrogli mizi

Maja Vrečar, program Save.si

- Zavedati se moramo, da ni virtualnega sveta. V digitalnih sporočilih smo mi in preko teh medijev govorimo mi in govorimo nekemu. Vsaka naša beseda pove to, kar smo zapisali.

- Otroci, mladostniki in odrasli potrebujejo ozaveščanje, da je potrebne veliko previdnosti pri tem, ko svoje podatke zaupamo raznim aplikacijam. Različnim aplikacijam in spletnim orodjem dopuščamo veliko preveč vdora v svojo zasebnost. Običajno se niti ne zavedamo, s kom delimo vse o sebi, zato se tudi ne zavedamo možnih posledic.
- Pri nasilju so vpleteni storilci, žrtve in priče nasilja. Veliko mladih se ne

zaveda, kakšne so posledice, če se kot priče ne odzovejo na nasilno vedenje. Treba je aktivirati 'gledalce', da ne ostanejo pasivni. Če se priče nasilja nanj ne odzovejo, s tem aktivno spodbujajo širjenje nasilja, zato se jim zlahka zgodi, da so prav oni naslednje tarče nasilnežev.

- Šole si v splošnem želijo bolj aktivne vloge pri odzivanju na nasilje, ki se dogaja na spletu in v katero so vpleteni njihovi učenci. Niso pa vse šole enake, nekatere žal še vedno vse neprijetno dogajanje na spletu raje pometejo pod preprogo. Ozaveščati je treba učitelje, starše in učence, zato je dobro organizirati predavanja, delavnice, projekte.
- Če šola nastopa bolj odločno na tem področju, ni nevarnosti, da bi izrinila družino iz njene vzgojne vloge. Učitelji in starši morajo delovati skupaj v dobrobit svojih otrok in skupnosti.
- Šola običajno prva zazna težave, starši storilcev pa se pri tem neredko ustrašijo in kar nekako odpovedo. Včasih je treba staršem povedati, da so lahko tudi njihovi otroci nasilni do vrstnikov in da je naloga šole, da zaščiti žrtve. Učiteljem in drugim strokovnim delavcem moramo dati pri tem večjo težo, jim bolj zaupati, da lahko aktivno pristopijo k preprečevanju vrstniškega nasilja. Potem bodo lahko pri tem bolj uspešni.
- Na srečo je pri nas na področju ozaveščanja v šolstvu že veliko narejenega. V ozaveščanje so poleg posameznikov vključeni tudi celi šolski kolektivi. Ni torej potrebe, da bi imeli občutek nemoči. Na tem področju je že veliko narejenega in vsi, ki se s tem ukvarjamo, želimo s svojimi dejavnostmi še naprej pomagati mladim, staršem in učiteljem.

Učitelji in starši morajo delovati skupaj v dobrobit svojih otrok in skupnosti.

Benjamin Tomažič, Inštitut Integrum

- Pomembna je preventiva. Žal reagiramo šele takrat, ko pride do neke nesreče. Predolgo puščamo nevarno uporabo digitalne tehnologije. Starši moramo biti bolj odločni, takoj prekiniti škodljivo rabo. Jasno je treba povedati: »To ni v redu.«
- Otroku je treba povedati, da je njegovo vedenje nevarno, in mu postaviti vprašanje: »Hočeš še naprej izpostavljati sebe tej nevarnosti?«

Mladi potrebujejo skupnost, ki jim pomaga iskati pomoč.

- Odrasli se ne pogovarjamo o pravih vprašanjih. Moramo se pogovarjati o posledicah uporabe spleta. O posledicah spletnega nasilja. Poslušati moramo žrtve, mlade, in jasno nasloviti probleme ter ukrepati.
- Najbolj pomembno je, da mladi spregovorijo. Važno je, da vedo, da so ljudje, ki jim lahko pomagajo. Zato, mladi, spregovorite o tem, kar se vam dogaja. Povejte o svoji bolečini. O svoji stiski.

- Dobro je ustvariti skupine ljudi s podobno izkušnjo, ki se o njej lahko pogovarjajo.
- Družine se morajo pogovarjati, čeprav se večkrat čutijo nemočne. Mladi marsikaj povedo, toda vsega se ne zavedajo. Zato se je treba še več pogovarjati o tem, kar se res dogaja. Mladi potrebujejo skupnost, ki jim pomaga iskati pomoč.
- Priznati je treba tudi svojo nemoč. Tudi svoje slabe navade pri rabi spleta. Spraševati se moramo o svoji transparentnosti na spletu.

Ljudmila Novak, poslanka v Evropskem parlamentu

- Evropske države se prepočasi odzivajo na spletne zlorabe. Z umetno inteligenco bo zlorab še več. Sprejemajo se določene resolucije o tem, kako se zavarovati pred zlorabami, ki jih omogočajo nove tehnolo-

Živimo v skupnosti, moramo se učiti živeti skupaj.

logije. Resolucije so spodbuda, da bodo države sprejele svojo zakonodajo.

- Glavni namen današnjega srečanja je, da se v večji meri zavemo težave. To je izziv za politike, da sprejmemo ustrezno zakonodajo in zavarujemo državljane pred zlorabami. To moramo storiti politiki. Tudi mi moramo biti zgled nenasilnega vedenja na spletu.
- Odraslim moramo povedati, tudi politikom, da naj ne uporabljajo lažnih imen na spletu. Splet je zelo uporaben, toda zavedati se moramo, da se ga da zlorabiti. Mnoge zelo organizirane skupine sledijo uporabnikom spleta. Znana je tudi zloraba vohunske programske opreme Pegasus s strani nekaterih evropskih vlad, ki je bila nezakonito uporabljena za sledenje političnim nasprotnikom, novinarjem, sodnikom.
- Najbolje je, če znajo starši in učitelji sodelovati. »Za vzgojo otroka je potrebna cela vas,« pravi afriški pregovor. Učitelji in starši se lahko motijo. Toda učitelji so sodelavci staršev. Če si bodo zaupali, bodo bolj učinkoviti pri vzgoji.
- Šola ni samo izobraževalna ustanova, ampak tudi vzgojna. Živimo v skupnosti, moramo se učiti živeti skupaj. Življenje v skupnosti pa ureja zakonodaja.
- Svojim vnukinjam in vnukom, ki sicer še ne uporabljajo pametnih telefonov, bom v prihodnosti še večkrat rekla, naj telefona ne uporabljajo lahkomišelnost in nekritično, naj mu ne zaupajo preveč.
- Hvala vsem, da smo ta dogodek lahko izvedli. Da smo bili skupaj z gospo Fox. Ob njej smo se prepričali, da lahko en sam človek sproži velik plaz in proces za izboljšanje družbe. Ko nekaj vzamemo zares, se stvari premaknejo. ◀

Disgrafija

■ **Petra Žnidar Kozole**, mag. prof. inkluzivne pedagogike, dipl. del. ter., je učiteljica za dodatno strokovno pomoč na Osnovni šoli Antona Janše.

O grafomotoriki običajno ne razmišljamo, dokler se ne pojavijo težave. Kdor obvlada prostor na papirju z berljivo pisavo, se niti ne sprašuje, kako bi bilo lahko drugače (Šmid, 2009). Razlike v grafomotoričnem razvoju se pri otrocih najizraziteje pokažejo na začetku opismenjevanja. Izraz grafomotorika vključuje sposobnosti, veščine in spretnosti, ki so potrebne za oblikovanje in usmerjanje potez, črk in besed, ter zmožnosti za umeščanje grafičnih simbolov in grafičnega niza v prostor. Ravno razvojna disgrafija je posledica motnje v grafomotoričnem razvoju in se kaže pri otrokovih pisnih izdelkih in v načinu pisanja, zato moramo biti pozorni tako na izdelek kot na njegovo nastajanje (Žerdin, 2003).

Pojem disgrafije

Beseda disgrafija (*dysgraphia*) izvira iz grščine, kjer *dys* pomeni zmanjšana oziroma slabša zmožnost, *graphia* pa se nanaša na oblikovanje črk z roko. Disgrafija ni povezana z znižano kognitivno sposobnostjo, ki je vedno najmanj povprečna. Učenci z disgrafijo imajo lahko težave s pisanjem črk, čitljivostjo, z avtomatizacijo in hitrostjo pisanja (Berningen in Wolf, 2013, v Ivančič, 2016).

Disgrafija spada v skupino specifičnih učnih težav. Pri tem gre za specifične primanjkljaje na ravni vizualno-motoričnih procesov, kar posledično vodi do težav pri pisanju. Hkrati disgrafijo uvrščamo tudi v podskupino bralno-napisovalnih težav, saj gre za motnjo nevrofiziološke narave (Magajna idr., 2008).

Žerdin (2003) navaja, da je disgrafija sestavni del obširnejših motenj dozorevanja stranskosti, orientacije na telesu in v prostoru, dozorevanje mišične napetosti in koordinacije gibov in se lahko pojavi tudi kot samostojen pojav. Posokhova, Ostvarjenje in Lekenik (2000, v Gortnar, 2013) pa menijo, da je disgrafija nesposobnost otrokovega obvladanja večine pisanja, ki se kaže v številnih tipičnih in stalnih napakah. 'Napake' niso povezane z nepoznavanjem slovničnih pravil in se pojavljajo ne glede na intelektualni in govorni razvoj otroka, normalno stanje čutil in redno šolanje te osebe. Vse to je skupek simptomov, ki se ne omejujejo samo na težave pri pisanju, temveč vključujejo tudi težave v oblikovanju predintelektualnih funkcij in jezika.

Značilnosti disgrafije

Za disgrafijo so značilni določeni tipični znaki. Vladisavljević (1983, v Ivančič, 2016) opisuje nepoznavanje pisanja grafemov oz. črk, obračanje črk v prostoru (levo/desno, gor/dol), pisanje z desne proti levi, zamenjevanje črk, izpuščanje črk, zlogov in besed, nezmožnost analize povedi na besede in besede na glasove, nezmožnost držanja ravne črte, grd oz. okoren rokopis in nepoznavanje pravo-

pisala (Žerdinova (2003) navaja držo pisala in položaj telesa oz. roke (napetost telesa med pisanjem, podpora glave z rokami, nepravilna drža pisala itd.), orientacijo na listu oz. pisalni površini (obračanje zvezka, pisanje na začetku, sredini ali koncu zvezka, pisanje na listu zgoraj/spodaj, zapis besed od desne proti levi itd.), velikost črk (različne velikosti, zapis preko črte), presledke (neenakomerni presledki med besedami, prazen prostor je lahko prevelik, majhen, širok ali ozek), oblikovanje črk in pomnje-

Foto: Benedikt Lavrih

Foto: Petra Duhannoy

nje oblike črk (otrok ne ve, kdaj je treba napisati ravno, pokončno ali poševno črto, izpušča črke, jih dodaja, zamenjuje črke med seboj in zamenjuje vrstni red črk v besedi), besed (dele iste besede piše narazen oz. besede razceplja, skupaj pa piše več različnih besed) in stavkov (otrok napačno povezuje besede v stavku in neustrezno uporablja tudi ločila).

Prilagoditve

Magajna idr. (2008) izpostavljajo nekaj splošnih priporočil za delo z otroki, ki imajo bralno-napisovalne težave. Poudarjajo, da je potrebno kombiniranje različnih pristopov in da naj se uporabljata veččutno poučevanje in učenje. Otrok potrebuje dovolj časa, ki je namenjen utrjevanju, učenje naj bo dobro strukturirano (po korakih). Spodbujati ga moramo, da

se spoprijema s težavami, ga naučiti strategij reševanja le-teh, izpostaviti je treba njegova močna področja.

Za vsakega otroka z disgrafijo je potreben individualni pristop. Vrste prilagoditev:

- Poskrbeti je treba za pravilno namestitev pri pisanju (stol in miza) ter držo telesa.
- Nedrseča podlaga: zvezek ali list naj se ne premikata po površini mize.
- Roka, s katero otrok piše, naj bo do komolca na mizi, demonstrira se mu, kako naj jo vodi med pisanjem od leve proti desni.
- Otroku je treba priskrbeti ustrezna pisala oziroma pripomočke za pisanje (priporočljive so barvice, svinčniki, ki so rezani na tri stranice in že s samo obliko omogočajo t. i. pincetni prijem). Otrok naj pisalo drži med tremi prsti (palcem, kazalcem in

sredincem), prsti naj bodo od konice svinčnika oddaljeni približno dva centimetra.

- Priporočajo se 'pencil grip' nastavki za pisala, ki se prilegajo prstom oziroma omogočajo pravilen prijem svinčnika.
- V prvi triadi naj se otroci pri težavah s pisanjem učijo skozi igro.
- Za pridobivanje tako grobih kot finih motoričnih spretnosti naj se otroci čim več plazijo, žogajo, tekajo, plezajo, skačejo, vozijo kolo in razvijajo svoje gibalne spretnosti.
- Risanje in pisanje naj bosta najprej usmerjena na velike ploskve (risanje s kredo po asfaltu, s prstom po mivki, z brivsko peno po okenskem steklu ali ogledalu).
- Za sproščeno zapestje – vijuganje avtomobilov po različnih progah (otroci jih izdelajo sami).
- Privijanje vijakov, izdelovanje lesenih ali papirnatih modelov, vozlanje različnih vozlov, sestavljanje lego kock, prepogibanje papirja (origami), nizanje perlic, šivanje, mešanje in gnetenje testa. Za vse otroke je priporočljivo rezanje s škarjami, lepljenje, igranje s frnikolami, pobiranje drobnih stvari s pinceto in igre z magneti (Šmid, 2009).

Pri spopadanju z bralno-napisovalnimi težavami sta izjemno pomembna zgodnja prepoznavna in nudenje pomoči – prilagoditve za lažje šolsko delo, vendar nekatere šibkosti vseeno ostanejo tudi v odrasli dobi.

Literatura

- Gortnar, Mateja (2013): *Učinkovitost grafomotoričnega treninga v tretjem razredu redne osnovne šole: študija dveh primerov*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta. Pridobljeno 11. 7. 2022 s spletne strani: http://pefprints.pef.uni-lj.si/1426/1/diplomsko_delo_Mateja_Gortnar.pdf.
- Ivančič, Andrea (2016): *Težave pri pisanju in razvojna disgrafija v osnovni šoli: razlike med dečki in deklicami*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta. Pridobljeno 11. 7. 2022 s spletne strani: http://pefprints.pef.uni-lj.si/4297/1/Magistrsko_delo_kon%C4%8Dna.pdf.
- Magajna, Lidija; Čačinovič Vogrinčič, Gabi; Kavkler, Marija idr. (2008): *Učne težave v osnovni šoli: koncept dela: program osnovnošolskega izobraževanja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Pridobljeno 11. 7. 2022 s spletne strani: http://pefprints.pef.uni-lj.si/1476/1/Koncept_dela_Ucne_tezave_v_OS.pdf.
- Šmid, Damjana (2009): *Moj otrok grdo piše*. Pridobljeno 11. 7. 2022 s spletne strani: <https://www.abczdrazva.si/psihologija/moj-otrok-grdo-pise/>.
- Žerdin, Tereza (2003): *Motnje v razvoju jezika, branja in pisanja: kako jih odkrivamo in odpravljamo*. Ljubljana: Bravo – društvo za pomoč otrokom in mladostnikom s specifičnimi učnimi težavami, Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.

Zrcaljenje v terapiji

■ **Branka Borjanić** je mag. prof. inkluzivne pedagogike.

Zrcaljenje se kot tehnika povezovanja uporablja pri različnih terapijah – od gibalnih in umetniških do psihoterapije, pa tudi pri odnosih brez terapevtskega značaja. Temelji na delovanju zrcalnih nevronov, ki so biološka podlaga za empatijo. Utelesena empatična prisotnost kot ključna sestavina zrcaljenja pripomore k regulaciji živčnega sistema, kar spodbuja varnost in rast.

Otrok in mati

Ko nekemu pogledamo v oči, se lahko počutimo ljubljene ali osovražene, zavržene ali razumljene. To je močna izkušnja. Vzpostavitev očesnega stika nas lahko spomni na naš napor, da nas prepozna naše prvo ogledalo – mati. V individualnem čustvenem razvoju je predhodnik ogledala materin obraz. Psihoanalitik D. W. Winnicott (1971: 112, v Robins, 2020), ki je preučeval naše zgodnje izkušnje zrcaljenja, pravi takole: »Kaj dojenček vidi, ko pogleda materin obraz? Običajno je tisto, kar otrok vidi, on sam. Mati gleda otroka, in kar ona vidi, je povezano s tem, kar vidi tam. To je vse preveč enostavno, samoumevno. Prosim, da ne jemljemo za samoumevno, da matere, ki skrbijo za

svoje dojenčke, to naravno dobro počnejo. Kar mislim, lahko izrazim tako, da grem naravnost v primer otroka, čigar mati odraža lastno duševno stanje, ali še huje, togost lastne obrambe. Kaj v tem primeru vidi dojenček?«

Nekateri dojenčki gledajo in se ne vidijo. Materin obraz potem ni ogledalo. Včasih matere motijo lastne misli, ker so čustveno nedosegljive zaradi stresa, tesnobe, strahu ali nerazrešene travme. Te matere se na dojenčka ne morejo odzvati na način, ki bi bil koristen za razvoj njegove samopodobe. Pomanjkanje materinega odziva mu odvzame priložnost, da vidi, kako se odraža in se odziva na materin obraz. Ti dojenčki izgubijo priložnost, da razumejo družbeno okolje kot kraj izme-

njave, kjer je njihov razvijajoči se jaz del potenciala za odnos. Ko se mati ne odzove, je ogledalo nekaj, kar je treba pogledati, ne pa nekaj, v kar se je treba ozreti. Ko otrok pogleda materin obraz in vidi samega sebe, mu to omogoča, da obogati svoj svet pomenov – da gleda kreativno, vidi in zaznava.

Zgodnje izkušnje navezanosti

Glavna naloga terapevta je zagotoviti zrcaljenje, ki ga v otroštvu ni bilo. Naše prve družbene izkušnje vplivajo na naš občutek, da smo povezani, ljubljene in da smo sploh tam. Premajhna empatija staršev lahko prispeva k razvoju narcistične osebnosti. Empatija je lahko nezadostna, kadar se starš ne more odzvati, ne more zadostiti otrokovim potrebam ali če se z otrokom ne ujame, ne uglesi. Osamljeni otroci, ki niso bili zrcaljeni od svojih mater, kasneje trpijo zaradi globoke tesnobe, ker se ne čutijo povezane. Strah je lahko izražen v zdravstvenih težavah (Kohut in Wolf, 1986).

Naše zgodnje izkušnje z navezanostjo zagotavljajo močno spodbudo za družbene

Foto: Peter Prebil

odnose in naš občutek zase. V svoji knjigi o navezanosti in materinih očeh psihoanalitičarka Mary Ayres (2003, v Robins, 2020) trdi, da je posledica pogrješanja primerne zrcaljenja primarni občutek sramu. Ta sram običajno ni na voljo zavesti, vendar ostaja občutek, da smo neljubljeni ali na nekakšen način pomanjkljivi. Dober terapevt zagotovi zrcaljenje in dovoli, da se oseba počuti sprejeto in razumljeno.

Zrcaljenje

Zrcaljenje v terapiji je poskus terapevta, da z verbalno komunikacijo in morda namensko vključitvijo neverbalnih kretenj ponovi in odraža spomin na čustvene, miselne in pretekle izkušnje z veliko natančnostjo in resničnim odsevom izkušnje, ki si jo je oseba zapomnila. Zrcaljenje se uporablja kot tehnika za vzpostavljanje odnosa in ustvarjanje dobrega stika, saj so zrcalni nevroni nevrološki mehanizem, na katerem deluje dober stik. Ko zrcalimo vzorec dihanja, držo, kretanje, jezik, glasnost, hitrost govora ali ton glasu osebe, s katero komuniciramo, na nek način postanemo podobni tej osebi. Bolj kot smo nekomu podobni, bolj bomo razumeli način, na katerega ta oseba vidi svet. Ko se zdi, da druga oseba razume našo perspektivo brez priložene sodbe, se počutimo varne, se čustveno bolj odpremo, smo manj obrambni. Posledično lahko zrcaljenje zmanjša obrambnost in terapevtu omogoči, da izve več o osebi. Z zrcaljenjem pride do zblizanja, sinergiziranja in lažjega vpogleda. Bistvo zrcaljenja je vzpostavitev povezave in razumevanja, zato pri njem ni sodb, ni dodajanja lastnih misli ali interpretacij; gre za izkazovanje razumevanja in ponavljanje občutkov in izkušenj osebe, s katero je terapevt v terapevtskem odnosu. Tehnika zrcaljenja deluje tako, da oseba vidi svoj odsev v novi luči, s čimer lahko vnese pomen in nove interpretacije. S svojim odsevanjem držimo ogledalo, v katerega lahko oseba pogleda in bolje razume svoj jaz in svojo situacijo (Camu, 2013).

Prisotnost

Ključna sestavina zrcaljenja je prisotnost. Pomeni preprosto biti tam – biti na voljo, tako da smo pristni, prijazni, pripravljeni pomagati, pozorni, čuječi, utelešeni, v zavedanju sebe in drugega. Ob tem se je treba

zavedati lastnih občutkov, spoznanj in njihovega vplivanja na terapevtsko obravnavo. Zavedati se časa, prostora in okolja, v katerem se odnos odvija, in paziti na potrebe posamezne osebe. Prisotnost je bistvena pomena pri oblikovanju terapevtskega odnosa: če oseba ne čuti, da je slišana, videna ali razumljena, terapevtska zveza ne bo uspevala. Osebe se počutijo slišane, razumljene in varne, kar doživljajo na nevrofiziološki ravni in tudi zunaj zavestnega zavedanja. Terapevtska prisotnost zahteva, da imajo terapevti sposobnost utelešenega samozavedanja – to je sposobnost, da so pozorni nase, na svoje izkušnje, telesne občutke, gibe in notranji čutni svet v sedanjem trenutku. Notranji senzorični sistem terapevta obvešča o tem, kako se oseba odziva ter kaj se dogaja v vsakem trenutku odnosa. To omogoča, da se osebe počutijo čutene, slišane in pomirjene, medtem ko se njihov živčni sistem usklajuje s terapevtovo pomirjujočo prisotnostjo. Dvosmerna komunikacija med živčnima sistemoma obeh podpira rast in zdravljenje. Gojenje terapevtske prisotnosti vzbuja občutek varnosti tako v terapevtskem srečanju kot zunaj njega in je nujno za spodbujanje socialne angažiranosti, ki vodi do resničnih in trajnih sprememb (Geller, 2018).

Polivagalna teorija

Interakcija z drugo osebo lahko sproži širok spekter opaznih sprememb na telesu. Polivagalna teorija, ki je dobila ime po živcu vagusu (deseti možganski živec), ki izvira iz možganskega debla in sega vse do trebušne votline, osvetljuje, zakaj je neverbalna komunikacija, kot je npr. vokalna metrika, drža telesa in obrazna mimika, močan transporter posameznikovega fiziološkega in psihološkega stanja. Vsi smo opremljeni z integriranim sistemom, ki povezuje znake v našem okolju z našim notranjim občutkom varnosti ali nevarnosti. Ti se kažejo v tem, kako uporabljamo obraz, glas, dihanje in telo. Te fiziološke spremembe se sprožijo zaradi značilnosti v socialnih interakcijah in so na splošno zunaj področja našega zavedanja. Porges (2011, v Geller, 2018) avtor teorije, je simpatičnemu in parasimpatičnemu živčnemu sistemu dodal še tretji – socialni živčni sistem, s čimer je pokazal, da gre za hierarhični sistem strategij odzivanja na izzive,

ki nam omogočajo samoregulacijo in nam pomagajo pri ohranjanju varnosti. Ta proces odzivanja in samodejnega odločanja, ali je nekaj zame (ne)varno, kateri del živčnega sistema bo v ospredju, je poimenoval nevrocepcija. V osredotočenih odnosih s prisotnostjo poteka nevrofiziološka aktivacija občutka varnosti preko ventralnih vagalnih poti parasimpatičnega živčnega sistema, ki izzove nevrocepcijo varnosti pri osebi. Teorija pomaga razložiti nevrnske mehanizme, kako utelešena empatična prisotnost pomaga regulirati živčni sistem, s tem pa spodbuja varnost in rast.

Empatija

S prisotnostjo, čuječnostjo, uglaševanjem in zrcaljenjem v odnosu se razvija empatija, ki je primarna zdravilna sila v terapiji. Empatičen odnos je dvosmerna ulica. Oseba lahko nezavedno posnema vzorce telesa in prevzame čustvena stanja terapevta. Mnogi terapevti celo nagonsko spodbujajo ta proces. Ko npr. upočasnijo lastno dihanje, ga upočasnijo tudi anksiozna oseba, takrat se ji vklopijo zrcalni nevroni. Bolj kot so terapevti čuječi in pozorni do lastnih somatskih odzivov, bolj spretno se lahko odločijo za zrcaljenje in s tem vključitev zrcalnih nevronov. Zrcalni nevroni kot biološka podlaga empatije omogočajo enega od mogoče največjih izzivov v terapevtskem odnosu – uglaševanje možganov in dveh src, tako da toplo vibrirajo skupaj, ne da bi se stopili v eno (Rothschild, 2014). Omogočajo povezovanje in ustvarjanje odnosov, ki zdravijo.

Literatura

- Camu, Jason N. (2013): *Mirroring: A calculated therapeutic technique or just conversation?* Pridobljeno 9. 3. 2021 s spletne strani: <http://www.fuelforemotionalhealth.com/2013/01/mirroring-a-calculated-therapeutic-technique-or-just-conversation/>.
- Geller, Shari M. (2018): *Therapeutic present and polyvagal theory: Principles and practices for cultivating effective therapeutic relationships*. V Stephen W. Porges; Dana Deb (ur.): *Clinical applications of the polyvagal theory. The emergence of polyvagal-informed therapies* (str. 106–126). New York: W. W. Norton & Company.
- Kohut, Heinz; Wolf, Ernest S. (1986): *The disorders of self and their treatment: An outline*. V A. P. Morrison (ur): *Essential papers on narcissism* (str. 175–196). New York, London: New York University Press.
- Robins, Amanda (2020): *What is mirroring and why is so important?* Pridobljeno 9. 3. 2021 s spletne strani: <https://medium.com/publishous/what-is-mirroring-and-why-is-it-so-important-958c2054aeda>.
- Rothschild, Babette (2014): *Mirror mirror. Emotion in the consulting room is more contagious than we thought*. Psychotherapy networker. Pridobljeno 1. 3. 2021 s spletne strani: <https://www.psychotherapynetworker.org/author/bio/2194/babette-rothschild>.

Tudi predšolski otroci potrebujejo počitnice

■ **M. Melita Trdin**, dipl. vzg. predšol. otrok, je zaposlena v OŠ Trzin, v enoti Vrtec Žabica.

Poletne počitnice so se poslovile. Kot vzgojiteljica v vrtcu opazujem otroke po skupinah, kako navdušeno pripovedujejo o počitnicah, ko se ponovno vrnejo v vrtec. Številni starši so si vzeli dopust z namenom, da so z otroki preživeli skupne dneve. Počitnice preživljajo na različne načine.

Številne družine si privoščijo dopustovanje na morju, v toplicah, v bližnjih ali oddaljenih krajih. Mnogi starši vključujejo otroke v različne dejavnosti, tabore, tečaje, delavnice, lunaparke. A otroci pripovedujejo, da jim največ pomeni bližina staršev: da si zanje vzamejo čas, da se igrajo in uživajo skupaj v umirjenem ter sproščenem vzdušju brez slabe volje. Otroci so zelo radi tudi doma. A tu pa tam pedagoški delavci opazimo družine, ki svojim otrokom ne morejo omogočiti skupnih družinskih počitnic. Vzrokov je veliko, npr. starševska službena odsotnost od doma, skrb za mlajše ali starejše otroke, plačevanje vrtcu za varovanje otroka, družinska problematika.

Damjana Šmid (FB, 2023), profesorica socialne pedagogike, delovna terapevtka, svetovalka, multiplikatorica za izobraževanje otrok s posebnimi potrebami, NLP-praktik z opravljenim certifikatom iz realitetne terapije (*William Glasser Institute*), je delila zapis razmišljanja triletnega otroka.

Ali imam lahko tudi jaz dopust, mami?

Sem otrok. Star sem tri leta. Obiskujem vrtec. Vsak dan. Tudi kadar sem malo bolan ali po bolezni skoraj že zdrav. Ne grem samo takrat, ko sem zares bolan. Zares pomeni, da moram piti sirup. Rad hodim v vrtec. Igram se s prijatelji, včasih se tepemo za igrače, kakšen dan je med mojimi lasmi polno mivke. Enkrat sem imel tudi uši. Mami jih je lovila v glavniki. Všeč so mi paličnjaki, pa da vzgojiteljica Nataša lepo diši. Prežganke ne maram. Včasih re-

čem mami in očiju, da bi bil rajši doma. Pa mi pravita, da je to zdaj moja mala služba. Zato, da se bom navadil na red. Tudi red imam rad. Čeprav ne vem točno, kaj pomeni. Tako hodim v vrtec. Nekega dne bo prišla v vrtec tudi moja mlajša sestra, ki je še dojenček. To počnemo otroci. Sestrica je doma. Mami je doma. Stara mama je doma. Naš jazbečar je doma. Tudi meni je lepo, kadar sem doma. Imam svoje igrače, lahko zlezem za kavč in se tam igram. Včasih sem utrujen od vrtca. Čeprav je mala služba, je tudi težka. Pravijo, da se samo igramo. Jaz pa vem, da delamo. Zlagamo, gradimo, sestavljamo, pojemo, pospravljamo, zidamo, podiramo, se dogovarjamo, jokamo, smejimo, vpijemo, se učimo, kaj je prav in kaj narobe, kaj je

veliko in kaj je dolgo. Pravijo, da je poletje kratko. Jaz pa vem, da je dolgo. Dolgo je kot celo leto. Jaz nimam dopusta. Oči ga ima malo. Mami ga ima malo več, saj ji ga je dala moja sestra. Temu se reče poročniški dopust. Ko porodiš. Oči je rekel, da bo za dopust doma. Sem rekel Nataša v vrtcu, da bom doma z očijem. Vprašala me je, če bom imel dopust. Ona ve, kaj je dopust. Da si odpočiješ od vrtca. Tudi od prežganke. Potem si spet vesel, ko prideš. Vsak dan grem v vrtec. Jaz nimam dopusta. Jaz sem otrok (Šmid, 2023).

Ati, mami, kam gremo na počitnice?

Mateja Hudoklin, psihologinja in direktorica *Svetovalnega centra za otroke, mladostnike in starše Ljubljana*, pravi, da je dobrodošlo, da družina vsaj del počitnic preživi skupaj in čas brez vrtca izkoristi za skupno preživljanje prostega časa, kar je pomembno za vse otroke. Navaja,

Na morju s svojo družino. Pina 3,5 let
Foto: arhiv M. Melite Trdin

da so počitnice čas, ki je namenjen tako aktivnosti kot sprostitvi, torej sprostitvi v gibanju in druženju na prostem. Družine naj se o tem pogovarjajo in načrt naj bo rezultat dogovora med starši in otroki. Seveda pa so potem starši tisti, ki poskrbijo, da gre za dejavnosti, ki otrokom koristijo (Bravec, 2022).

Lucija Hrovat, zakonska in družinska terapevtka ter vzgojiteljica predšolskih otrok, sporoča: »Otroku pomeni izlet ali počitnice s starši predvsem biti skupaj, doživeti nekaj skupaj. Otroku s starši spozna nove kraje, drugačne običaje, nauči se samostojnosti, načrtovanja, pripravljajna na potovanje, nauči se tudi sprejemajna drugačnosti, prilagajanja. Izlet v okolici lastnega kraja ali v lastni režiji je lahko vedno pozitivna izkušnja. Ni pomen počitnic, da se morajo drago plačati, ker otroku denar ne pomeni nič. Največ mu pomeni, da je starš z njim. Da si starš vzame čas za otroka in da ta čas ni obremenjen s službenimi obveznostmi, da telefon ne zvoni, da ni prižgane televizije. Posoda bo počakala. Prah bo počakal. In ne prah in ne posoda tega ne bosta zamerila.« Hrovatova dodaja, da otrok lahko zameri: »In potem v odrasli dobi tudi ne bo sam znal nakloniti časa svojim otrokom, ker se enostavno tega ni naučil. Ne se obremenjevati z dragimi stvarmi, ker bodo čez en teden ležale v kotu. Kako se otroci počutijo ob starših, je važno.« (Ščuka, 2019)

Tudi dolgčas med počitnicami je koristen. Pustimo otroka, da se dolgočasi. S tem otroku pustimo svobodno razmišljanje in bo sam poiskal dejavnosti ali igro. S tem se mu razvija domišljija.

Kot vzgojiteljica vsako leto opažam posameznike, ki se z otrokom (skoraj) nikoli ne odpravijo na počitnice kot družina. Ti posamezniki so vsak dan vključeni v dnevni program vrtca, razen v času bolezni. Pravega vzroka, zakaj z otrokom ne preživijo nekega daljšega obdobja, vzgojitelji ne poznamo niti nimamo pravice posegati v raziskovanje. A kot zaposlena v vrtcu opažam, da otroci opazijo, da so njihovi vrstniki na počitnicah. Najmlajši otroci prve staroste skupine tega ne ubesedijo, a se odraža v njihovih dejanjih in izražanju čustev. Otroci druge starostne skupine pa vzgojiteljem poročajo o vzrokih za 'nepočitnice'. Gre za zelo iskrene izpovedi predšolskih otrok, ki ne lažejo.

Foto: Petra Duhannoy

Tipi počitnic

- *Igraj se z mano, bodi z mano, lokacija ni pomembna.*
Razredni učitelj Rajko Tekavec je prepričan, da se otroci z igro učijo pravil, rešujejo navidezne konflikte, izživijo ustvarjalnost. Igra zdravi, osvobaja, neguje in uči (Štaudohar, 2018).
- *Počitnice v domačem okolju*
Nekateri otroci skoraj nikoli ne počitnikujejo izven domačega okolja. Vzrokov je veliko. A otroci imajo radi spremembe, zamenjave varnega okolja. Veliko jim pomeni, da prosti čas s starši preživijo čim bolj aktivno. Zelo dobro si zapomnijo, kdo se je z njimi igral in s čim se je igral. Zapomnijo si vzdušje druženja, kar nesejo v svet novim generacijam. Saj ni potrebno, da aktivno preživijo počitnice v različnih okoljih, z različnimi aktivnostmi. Za otroke je pomembno, kako in s kom preživijo počitnice.
- *Počitnice v gozdu, parku, na igriščih*
Tudi med počitnicami otroci vsakodnevno potrebujejo gibanje na svežem zraku. Možgani se ravno med gibanjem najbolj razvijajo.
- *Počitnice z babicami in dedki so za vnuke neprecenljive in nepozabne.*
- *Brezplačne ali plačljive počitniške dejavnosti.* Na trgu je velika izbira.

Hura, počitnice so zabavne ...

Tudi tehnologija naj bo v času počitnic skrajno omejena. Poskrbimo za otroke in

zase, za dovolj gibanja na svežem zraku in kakovostno preživljanje skupnega časa ob družabni igri, gibalnih igrar ali gibalnih aktivnostih v sproščenem vzdušju. Spoznajmo otroka, prisluhljivo njegovim željam in v določeni meri upoštevajmo njegove želje. Ne hitimo, umirimo se. Pustimo otroke, da plezajo, tečejo po hribu navzgor in navzdol, se kotalijo, se umažejo, se igrajo z nestrukturiranim materialom na gozdnih jasad, v gozdu, parkih, na igriščih. Prisluhljivo jim, katere igre se radi igrajo. Veselimo se otrokovega uživanja v igri in ga spoštujemo.

Vzgojitelji tu lahko odigramo zelo pomembno vlogo. Ko se otroci vračajo s krajših ali daljših počitnic, prisluhljivo njihovemu pripovedovanju. Pri tem se moramo zavedati, da ne potenciramo razlik glede kakovosti preživljanja počitnic; le prisluhljivo otrokom v zavedanju, da pohvalimo počitnice vsakega od njih.

Starši imajo pravico do dopusta. Otroci imajo pravico do dopusta. Vsak otrok s starši potrebuje počitnice.

Viri

- Bravec, Sabina (2022): *V času počitnic ne bi smeli imeti šolskih obveznosti*. Pridobljeno 17. 5. 2023 s spletne strani: <https://siol.net/novice/slovenija/v-casu-pocitnic-otroci-ne-bi-smeli-imeti-solskih-obveznosti-573176>.
- Ščuka, Anja (2019): *Počitnice: za otroka je bolj kot destinacija pomembno to*. Žurnal24.si, 23. 2. 2019. Pridobljeno 17. 5. 2023 s spletne strani: <https://www.zurnal24.si/popotnik/pocitnice-za-otroka-je-bolj-kot-destinacija-pomembno-to-323984>.
- Šmid, Damjana (2023): *Ali imam lahko tudi jaz dopust, mami?* Facebook. Pridobljeno 17. 5. 2023 s strani: <https://www.facebook.com/damjana.smid>.
- Štaudohar, Irena (2018): *Počitnice – veselje za otroke, skrb za starše*. Delo, 22. 6. 2018. Pridobljeno 17. 5. 2023 s spletne strani: <https://www.delo.si/novice/slovenija/pocitnice-veselje-za-otroke-skrb-za-starse/>.

Razvijanje etičnega čuta

■ **Mateja Rednak Gradišek** je prof. razrednega pouka na OŠ *Mirana Jarca*, mentorica študentkam in izvajalka hospitacijskih nastopov.

Potreba po etični vzgoji je verjetno stalna človekova spremljevalka. Skoraj zagotovo so se ljudje že v daljni preteklosti spraševali, kaj je prav in kaj ni, ter ločevali med dobrim in slabim. Zagotovo so se tudi v preteklosti skupine in civilizacije med seboj razlikovale po prisotnosti oziroma odsotnosti etičnega vedenja in čuta v skupini. Razvit etični čut bi verjetno lahko bil odlika najuspešnejših in najrazvitejših skupin in civilizacij.

Etika in etična vzgoja v šoli

Lahko bi rekli, da čas, ki ga živimo, kar kliče po etični vzgoji. Verjetno so izobraževalne ustanove skoraj idealno okolje za razvoj etične vzgoje. Bi etika v praksi morala postati celo najpomembnejša vsebina življenja in dela v izobraževalnih ustanovah? Šolsko življenje ponuja veliko priložnosti za učenje poslušanja, spoštovanja in sodelovanja z vrstniki in drugimi, torej za razvoj etike v praksi.

Najučinkoviteje nas v odlične medsebojne odnose lahko popeljejo učitelji, ki soustvarjajo pogoje, v katerih se razvijajo spoštovanje, zaupanje, sodelovanje in medsebojna pomoč. Učitelji se v povezavi z etično vzgojo soočamo z več izzivi. Eden od izzivov je, kako z etičnimi vsebinami

učinkovito preplesti kurikulum, drugi izziv pa je, kje pridobiti specifična znanja in kompetence o etični vzgoji.

Etični kodeks Društva katoliških pedagogov Slovenije

Društvo katoliških pedagogov Slovenije je za svoje člane spisalo etični kodeks, kajti vzgoja in izobraževanje sta preveč pomembna za razvoj posameznika in skupnosti, da bi ju prepustili naključju.

Pri oblikovanju kodeksa so v Društvu katoliških pedagogov Slovenije izhajali iz:

- *Namena vzgoje*, ki je oblikovati osebnostno zrele, samostojne, svobodne in ustvarjalne ljudi, ki razvijajo svoje telesne, duševne in duhovne zmožno-

sti ter so usposobljeni za odgovorno življenje in sodelovanje z drugimi v družini, na delovnem mestu, pri političnem udejstvovanju in družbenem življenju.

- *Izobrazbe in znanja* kot vrednot, ki v človeku vzpostavljata ustrezen odnos do celotne stvarnosti in resničnosti. Pomagata mu spoznavati in razumevati svet in dogajanje v njem ter razvijata in bogatita njegovo duhovno življenje. Človeka usposabljata, da prispeva svoj delež k humanosti, pravičnosti in miru ter pluralnosti in demokratičnosti.
- *Učitelja*, čigar ideali, cilji, vrednote, izobraženost in širina odsevajo v vzgojno-izobraževalnem procesu.
- *Evangelija* (Etični kodeks članov Društva katoliških pedagogov Slovenije, 2005).

Prepričana sem, da potrebujemo etični kodeks ne samo za vse druge učitelje, temveč za vse strokovne skupine.

Etika v vsakdanjem življenju

Mogoče živimo prav v času, ko so znanje, vedenje in etika ključni, da bodo prihodnja leta boljša. Ti boljši časi bi morali postati skupni cilj vsega človeštva, saj ima skoraj vsak nekoga, ki mu privoščiti lepši svet in lepše življenje.

Vemo, da izobrazba odlično prispeva k razvoju medicine in tehnologije, odlično prispeva h gospodarski rasti. Izboljševati bi morala tudi izobraževalne procese in jih obogatiti z etičnimi vsebinami. K etičnemu vedenju nas sicer zelo učinkovito spodbujajo tudi vzorniki. Svetilniki. O razvijanju in širjenju etičnega vedenja sem se pogo-

Foto: Petra Duhannoy

varjala z ddr. Rudijem Rizmanom, slovenskim sociologom in politologom.

Kako etične vsebine razširiti v kurikulumu OŠ na otrokom prijazen način?

»Razširjanje etičnih vsebin bi se moralo odvijati sočasno z njihovim poglobljanjem in osredotočenostjo na najbolj pomembne. Pod prijaznim načinom razumem predvsem pripravljenost in voljo učitelje/ce/učitelja, da najprej prisluhne otrokom, če hoče, da bodo ti poslušali njo/njega. Pod prisluhom razumem priložnost, da izvaja/izvajalec predmeta nekako izlušči konkretne težave otrok, s katerimi se ti soočajo v resničnem življenju, in jih poveže s skrbno izbranimi ustreznimi ter relevantnimi etičnimi vsebinami.

V šolah se nemalokrat na primer srečujemo z različnimi vidiki nasilnega ali agresivnega vedenja, ki ponujajo lepo priložnost za pogovor o tem, kako se je mogoče nanje odzvati nenasilno, torej z enim od zglednih etičnih ravnanj. Pri tem pridejo prav številni primeri iz zgodovine (Mahatma Gandhi, Martin Luther King in drugi), predavatelj/-ica pa lahko seveda postreže tudi s primeri, kako se je sam/-a odzval/-a, ko se je znašel/-la v podobnem položaju. Za otrokom prijazno podajanje znanj, med njimi še posebej etičnih, je značilno tudi (raz)širjenje etičnih vsebin, ki je postopno in za otroke obvladljivo, transparentno. V nasprotnem primeru smo priča 'zasičenosti', ki odvrta njihovo pozornost. Dobro je torej vedeti, kdaj je 'manj lahko v resnici več' in kdaj je mogoče s širjenjem vsebin prepričljivo nadgraditi že pridobljeno znanje.«

Kako spodbuditi učitelje k izvajanju pouka, ki bo krepil etiko pri otrocih?

»Nek mislec je imel prav, ko je trdil, da se pri podajanju znanja oz. pri pouku v resnici (na)učita obe strani. Tudi najboljši učitelji nis(m)o nikoli popolni, kar pomeni, da se med svojim delom tudi sami marsikaj (na)učijo, če so seveda resnično predani svojemu delu in znajo prisluhniti učencem.

Pravimo, da je motor pridobivanja novega znanja radovednost, ki ne spremlja samo

učiteljev, temveč je zagotovo (v zaenkrat še rudimentarni obliki) značilna za najmlajše učeče se generacije. Od učiteljev lahko pričakujemo, da obvladajo svojo poklicno kompetenco in da spodbujajo otroke k radovednosti in kritičnemu razmišljanju, ki lahko pripeljeta do novega znanja in s tem povezanega (samo)ponosa, da so spoznali in odkrili nekaj novega ter navsezadnje tudi praktično uporabnega.«

Kako bi učitelji sprejeli in živeli svoj etični kodeks?

»Odgovor ni povezan samo s poklicnim imperativom, temveč v prvi vrsti s samozavedanjem o tem, kako pomembno je, da smo na nešteto načinov povezani z drugimi ljudmi, in to seveda na prijazen in altruističen način, ki ga omogočajo etično dostojni (decentni) odnosi med ljudmi. Ti so bodisi predpisani (kodirani) ali pa samoumevni. Nikjer ni, na primer, zapisano (ali zakonsko sankcionirano, če tega ne storiš), da moraš starejšemu ali invalidu odstopiti sedež na avtobusu, navesti pa je mogoče še številne druge in podobne primere.

Minula pandemija, ki je zahtevala konkretna etična dejanja, pa je še bolj prepričljiv primer o soodvisnosti med ljudmi, ko z nošenjem maske, umivanjem rok in ohranjanjem fizične razdalje z drugimi varujemo tako druge kot same sebe. Tako učitelji kot učenci s(m)o se (ne po svoji volji) znašli v enakem položaju in pred istim izzivom. Bila je še za eno priložnost, da oboji prispevajo k preprečevanju širjenja virusa, da smo se vrnili k tistemu, kar je za normalne družbe ključno, to pa je, da so si ljudje kot družbena bitja fizično blizu, da sodelujejo, ustvarjajo in se veselijo na globoko etičen način, ki ni značilen za nobeno drugo živalsko vrsto.«

Kje vidite odsotnost ali prisotnost etičnega vedenja in ravnanja v izobraževalnem sistemu?

»Glavni problem vidim v pretiranem normiranju pedagoškega dela na račun avtonomije in ustvarjalne sproščenosti, ki pa prevečkrat nista cenjeni. Pogrešam tudi elementarno spontanost med ljudmi, torej tako med učitelji in učenci kot tudi ločeno, med njimi samimi, ki temelji na

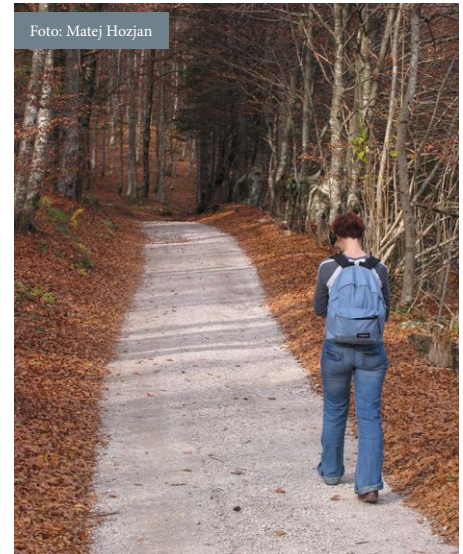

Foto: Matej Hozjan

pristnem in ne nujno formalno zapovedanem sodelovanju, tovarštvu, zaupanju ter osebnem pogumu. Poleg tega so učitelji razumljivo tudi etično zavezani, tako med seboj kot v odnosu do učencev, da podpirajo, recimo, tako vrednoto, kot je skromnost, ki jo ljudje dolgoročno prepoznajo kot osebnostno vrlino, zavračajo pa tiste, ki so, na primer, polni sami sebe, samovšečni ali celo arogantni.

Takih pozitivnih in negativnih zgledov najdemo ali lahko poiščemo v aktualnem dogajanju v bližnjem okolju, če ne drugače, pa tudi v stari in novejši slovenski literaturi. Veliko etično vrlino lahko tako učitelji kot učenci pokažejo s tem, ko tudi sami opozorijo na lastna ne ravno etična dejanja in napake ter jih obžalujejo. To vrsto samokritike kot potrditve zgledne etične države vsakakor pogrešam(o) in njeno uveljavljanje je konec koncev najboljši preizkus omenjene države in vedenja slehernega med nami, če hočemo prispevati k odgovornemu in pokončnemu državljanstvu, brez katerega ni pristne demokracije.«

Zaključek

Čas, v katerem trenutno živimo, nam ne prizanaša. V nekaterih ta čas budi dobro, smo še strpnejši, razumevajoči. V nekaterih pa ta čas budi tudi kaj drugega. Potreba po razvijanju etičnega čuta in moralnega vedenja je velika.

Viri

- *Etični kodeks članov Društva katoliških pedagogov Slovenije* (2005). Ljubljana: Društvo katoliških pedagogov Slovenije.

Celostno in zavestno vzgajanje in poučevanje

Štirifaktorski model TCI (Ruth Cohn)

■ **Natalija Hormuth**, prof. latinščine in francoščine, je svetovalka za celostno življenje in zdravje, coaching za vodenje z vrednotami, coaching za zavestno uporabo svojega glasu in solo pevka (sopran).

Uspešno spremljanje naših otrok je ključna naloga cele družbe, predvsem pa staršev, ki imamo radi svoje otroke in jim želimo najboljše. Družina je gnezdo. Je vir osebne poti, zato imajo starši zelo pomembno vlogo pri razvoju svojih otrok. Toda otroci velik del svojega časa preživijo v vrtcih in šolah. Zato se tu posvečam predvsem vzgojiteljem, učiteljem, profesorjem in ravnateljem, ki so se nekoč iz nesebičnih razlogov odločili, da želijo spremljati otroke in mlade na njihovih poteh. Pri tem izhajam iz štirifaktorskega modela TCI (Theme Centered Interaction), ki ga je v sredini 20. stol. opredelila Ruth Cohn.

Kaj je bistvo našega spremljanja?

Vedno več otrok potrebuje strokovno pomoč zaradi duševnih stisk ali motenj pri učenju. Vzgojno-izobraževalna kadra je vedno manj, medtem ko postaja potreba po individualnem spremljanju vedno bolj nujna. Bolj ko so starši vpeti v svoje službene in osebne obveznosti, manj ko otroci doživljajo sproščenega družinskega časa, pomembnejša je vloga učitelja kot zaupne osebe, kot osebe, ki živi zdravo in srečno življenje, kot svetovalca pri temeljnih življenjskih vprašanjih. Tako smo učitelji za starše po eni strani pomembna podpora pri otrokovem razvoju, po drugi strani pa se moramo zavedati, da služimo tudi kot projekcijsko platno, kjer se lahko zbirajo nekatere neuresničene želje in marsikatera slaba izkušnja.

Delo v vzgojno-izobraževalnem poklicu je kompleksno. Največ se dogaja na medsebojni ravni, kar pomeni, da se ne moremo izogniti vplivom starih življenjskih vzorcev, vplivu lastne življenjske zgodbe in aktualnega dnevnega razpoloženja. To velja za vsakogar izmed nas: za otro-

ke, starše, vzgojitelje, učitelje, profesorje, ravnatelje ...

Kako istočasno izpolniti izobraževalni načrt?

Vsak človek, tako otrok kot odrasel, ima potrebo po varnosti in sprejetosti. Otrok potrebuje občutek, da je na pravem mestu; da skrbimo za varno okolje in takšno komunikacijo, da se vsak čuti pomembnega v skupini; da prisluhnemo drug drugemu; da vsakega sprejmemo z njegovimi prednostmi in slabostmi, da spoštujemo drugega takšnega, kot je, in da smo med seboj povezani, saj nas ta povezanost osrečuje in bogati. Bodimo primer takšnega vedenja – tudi v učnem procesu.

Vsi, ki vzgajamo, pa moramo poskrbeti tudi za svoj osebni razvoj, da smo sposobni služiti drugemu kot zdrav vzor in resnična pomoč. Na osnovi samozavedanja in ljubeznivega pogleda lahko drugega spremljamo mirno in zaupno. Šele na drugem mestu je intelektualno znanje. Vsi pa se lažje učimo, ko nam uspe aktivirati hkrati desno in levo možgansko polovico.

Celostno učenje in celostno spremljanje otrok

Učimo se celo življenje, z vsako spremembo, ko iščemo rešitve, rastemo z vsako izkušnjo. Bolj ko se učimo primerno svoji naravi in bitju, bolj je učenje učinkovito. Zato je pomembno, da učitelji celostno pogledamo na proces učenja in spremljanja. Vsak ima svoj biološki ritem, interese, načine učenja ... Tudi učitelji so različni; vsak ima svojo življenjsko izkušnjo, pogled na svet, razumevanje osebnega poslanstva. Največkrat se morajo vsi učenci učiti ob isti uri, isto snov, na isti način, na isti lokaciji in z istim učiteljem. Tega se zavedajmo in si upajmo soočiti s temi razlikami.

Celosten pogled na razvoj otroka pomeni, da se zavedamo, da vsak otrok potrebuje ravnovesje na telesni, duševni in umski ravni. Vsak ima svoj osebni notranji načrt, ki ga razvija z leti in z izkušnjami. Otrok mu sledi brez zadržka, ni mu dolgčas, ve, kaj želi in kaj potrebuje (če ga le odrasli pustijo pri miru). Uči se naravno, ne potrebuje navodil. Tako se nauči hoditi, govoriti (tudi dva ali več jezikov), kako deluje gravitacija itd. Sčasoma se tega naravnega vedenja odvadi. Zato je naša naloga, da otroku pomagamo ohraniti ta naravni notranji posluš oziroma da mu omogočimo, da znova pride v stik s samim seboj. Samo globoko v sebi lahko vsak najde vir osebne moči. Ta notranji načrt se nikoli ne moti. Zaupajmo!

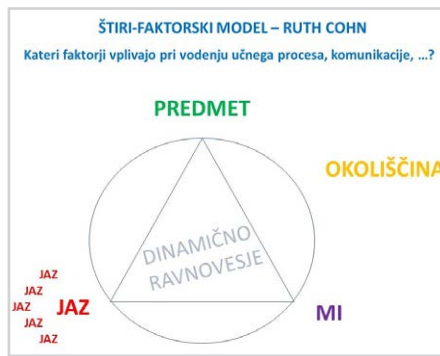
Štirifaktorski model TCI

Učenje je celosten proces. Voditi drugega pomeni najprej zavestno voditi samega sebe, šele nato lahko drugega brezpogojno spremljamo z ljubeznijo in razumevanjem. Vzgojitelji, učitelji, profesorji in ravnatelji v vzgojno-izobraževalnih inšti-

tucijah smo zelo pomembni za celostni razvoj otrok. Da bi to odgovornost in poslanstvo lažje uresničevali, nam je lahko v pomoč štirifaktorski model TCI.

V sredini prejšnjega stoletja je nemška psihoterapevtka, geštalt terapevtka in reformpedagoginja Ruth Cohn¹ oblikovala štirifaktorski model TCI (Theme Centered Interaction, b. d.) za vse, ki želijo zavestno voditi sebe in drugega (What is TCI, b. d.). Štirifaktorski model nam omogoča celostni pogled na različne situacije pri vodenju skupin in nam pomaga doseči učinkovito, uspešno in zadovoljno učenje ter komuniciranje med vsemi udeleženci procesa. Te situacije so lahko priprava učne snovi, vodenje sestanka ali dogodka, priprava izzivne komunikacije, analiza konflikta itd. Pomaga nam ozavestiti pogled in poiskati ravnovesje med štirimi faktorji: predmet (vsebina, za katero gre), jaz (osebnost vsakega posameznika, ki je del skupnega procesa), mi (interakcija skupine, proces) in okoliščine (okvirni zunanji pogoji, ki vplivajo neposredno ali posredno na delo/učenje). Vsak dejavnik je pomemben za proces učenja in razvoja:

- Ko želimo zavestno pogledati na vsebino, ki jo pripravljamo, se vprašajmo: Za kaj točno gre? Na čem je treba delati? Katere so dejanske potrebe za obravnavo teme/naloge?
- Poglejmo na vsakega posameznika v procesu in se vprašajmo: Kako se počutim? Kakšna je moja vloga? Kako razmišljam o skupini? Kaj vem o posameznikih, njihovih potrebah, predhodnih izkušnjah, sposobnostih, prednostih in slabostih? Ali želim komu posvetiti posebno pozornost? Zakaj?
- Posvetimo se skupini kot celoti: Kakšne so trenutno razmere v razredu? So kakšni novi učenci, nove skupine? Kdo ima katero vlogo v skupini ipd.? Kakšno je vzdušje (simpatije – antipatije, sodelovanje – tekmovanje ...)? Kako učenci ravnajo drug z drugim?
- Zavedajmo se okoliščin: Kakšen je prostor, čas, sedežni red ... Kakšni so zunanji dogodki (novice, vreme ...), družbene norme in predpisi? Kakšna je šolska kultura (npr. humanistična/krščanska/reformnopedagoška vizija človeka ...)?

Vsak dejavnik je pomemben za proces in vsaka sprememba enega dejavnika vpliva na proces učenja, poučevanja in komunikacije. Bolj ko se tega zavedamo, bolj se zavedamo odgovornosti na vseh področjih in svoje ustvarjalne moči. Cilj celotnega poučevanja in zavestnega spremljanja je dinamično ravnovesje vseh dejavnikov. Štirifaktorski model oblikujejo še trije predpogoji (aksiomi), ki zagotavljajo vrednotno-humanistični pristop. Prvi je antropološkega značaja in se nanaša na neodvisnost in odvisnost kot eksistenčno komponento življenja. Z drugim aksiomom, ki je etičnega oz. družbenega značaja, je Cohnova skušala pozvati k ravnovesju med čutnostjo in duhovnostjo, med občutki in vedenjem, med racionalnostjo in duhovnostjo. Tretji aksiom, ki je pragmatične in politične narave, pa nakazuje, da je razširitev lastnih meja možna, in kaže na zavedanje splošne soodvisnosti kot temelja človekove odgovornosti (Theme-Centered Interaction, b. d.). Ruth Cohn je zaokrožila svoje sporočilo še z dvema postulatom: (1) bolj ko se zave-

damo sebe in znamo odgovorno pogledati vase in okoli sebe, bolj je komunikacija uspešna; (2) motnje imajo vedno prednost, saj se nič ne zgodi naključno – vse ima svoj smisel in vsaka motnja služi razvoju. V drugem postulatu se začuti izreden duhovni pristop Cohnove; z njenega vidika je vse med seboj povezano v celoto. Strokovnemu modelu, ki nam lahko služi kot življenjska drža, je dodala še nekaj pomožnih smernic komunikacije, ki se najdejo tudi v metodah aktivnega poslušanja in nenasilne komunikacije.

Zavestno delovanje

S pogledom na vsak posamezni faktor in ob zavedanju, da že z vsako majhno spremembo vplivamo na počutje posameznika, bomo kot voditelji vedno bolj pozorno pripravljali, analizirali in vodili samega sebe ter skupine. Zavestno se bomo odločali, kdaj in zakaj želimo nekaj spremeniti, okrepiti ipd. Tako bomo poskrbeli, da:

- bodo naloge in teme jasne in namen-ske, smiselne;
- se bo vsak počutil videnega, slišane-ga in sprejetega – s svojimi skrbmi, vprašanji, izzivi in problemi;
- bo imel vsak prostor za svojo nadalj-njo rast in razvoj;
- se bo vsak počutil pomembnega za proces;
- bo na podlagi medsebojnega zaupa-nja omogočeno sodelovanje;
- bodo zagotovljeni primerni okvirni pogoji za celosten in zdrav razvoj.

Naj nas na tej poti spremljajo besede Cohnove: »Nisem vsemogočen, nisem nemo-čen, sem delno močen« (Cohn, 2004).

Literatura in viri

- Cohn, Ruth (2004): *Von der Psychoanalyse zur themen-zentrierten Interaktion*. Stuttgart, Klett-Cotta.
- Klein, Irene (2022): *Gruppen leiten ohne Angst: Themen-zentrierte Interaktion (TZI) zum Leiten von Gruppen und Teams (Alle Klassenstufen)*. AAP Lehrerwelt GmbH, Auer-Verlag.
- Theme-Centered Interaction (TCI) (b. d.): *Universität Innsbrück*. Pridobljeno 16. 8. 2023 s spletne strani: <https://www.uibk.ac.at/peacestudies/research/ecm/ecm-as-elicitive-working-method/theme-centered-interaction-tci.html>.
- What is TCI (b. d.): *Ruth Cohn Institute for TCI International*. Pridobljeno 16. 8. 2023 s spletne strani: <https://www.ruth-cohn-institute.org/what-is-tci.html>.

Opomba

¹ Ruth Cohn je imela v ZDA vplivno vlogo v krogu huma-nistične in psihodinamične psihologije ter je soustvarjala z geštalt terapevtom Fritzom Perlsom in psihologom Carl-om Rogersom.

Več o modelu TCI, o smernicah Ruth Cohn ter o celostnem in zavestnem spremljanju otrok bo predstavljeno na seminarjih za vse, ki vzgajate, ki ju bo vodila Natalija Hormuth:

- Uspešno vodenje pouka, 16 ur, Ljubljana, 9. 12. 2023 in 27. 1. 2024
- Uspešna komunikacija s starši v težjih situacijah, 8 ur, Ljubljana, 3. 2. 2024

Oba seminarja sta uvrščena v katalog Katis. Informacije in prijave: izobrazevanje@dkps.si, <http://www.dkps.si>

Od pornografije do čistega in svobodnega življenja

 Inštitut
Integrum

■ **Benjamin Tomažič**, prof. matematike, prof. informatike, geštalt pedagog, je direktor *Inštituta Integrum*, profesor informatike v *Zavodu sv. Frančiška Saleškega* v Želimljah, predavatelj, vodja seminarjev in delavnic.

■ *Članek nadaljuje tematiko iz prejšnjih števil Vzgoje, in sicer o spolni vzgoji na podlagi čustev in moderne tehnologije (Vzgoja 97) ter o vzgoji v času zaslonov in pornografije (Vzgoja 98).*

Zasvojenost s pornografijo

Nekemične ali vedenjske zasvojenosti so dokaj nov pojem, a se tudi pri nas postopoma večja ozaveščenost o tej tematiki (Kocijančič, 2018). Pojavlja se vedno več zgodb ljudi, ki so izgubili službo zaradi gledanja pornografije na delovnem mestu, ljudi, ki imajo kartoteko spolnih prestopnikov, ker se je izvedelo, da pred šolo gledajo pornografijo ... Večina jih pornografije ni jemala kot nekaj dobrega. Vseeno se je njihovo telo že tako navadilo na raven dopamina,

ki ga je pri njih sproščala pornografija, da brez tega niso mogli več samostojno živeti – postali so zasvojeni s pornografijo (Brock in Brock, 2016).

Ko se človek začne zavedati, da je to nekaj slabega, je verjetno med prvimi mislimi želja, da bi s tem prenehal. Če si postavi za cilj, da ne bo razmišljal o določeni stvari, bo fokus zagotovo ostal pri tem, o čemer se trudimo ne razmišljati (Wegner, 1980). Kako torej začeti boj z zasvojenostjo pri pornografiji?

Spremeniti pogled

Boljša možnost kot boriti se za 'nerazmišljanje' o pornografiji, je preusmeritev misli. Stanje brez razmišljanja lahko dosežemo, šele ko naši možgani v celoti prenehajo delovati, torej ko smo mrtvi. Če ostanejo način življenja, vzorci, čas in energija usmerjeni v iste stvari, je največja verjetnost, da se bo ta prostor ponovno napolnil z isto vsebino (Mt 12,34–45). V našem primeru je torej cilj prenehanja gledanja pornografije premalo. S čim naj torej zapolnimo praznino, ki ostane, oz. kako naj preventivno vzgajamo otroke, da ne bo preveč praznega prostora za pornografijo ali kakšno drugo vedenje, ki vodi v zasvojenost?

Okolje in vsebina

Vse, kar vidimo, slišimo, vonjamo, začutimo, spodbudi v naših možganih določene dražljaje oz. aktivnosti nevronov, zaradi katerih se tiste povezave bolj utrdijo. Večkrat ko povežemo aktiviramo, trdnije bo ta pot v možganih zapisana oz. pomembnejše mesto bo zavzemala v naših mislih. To dejstvo nam lahko pomaga tudi pri urejanju prostora, v katerem preživimo največ časa. Malenkosti pri urejanju prostora so lahko za nas koristne, saj določena ureditev spodbuja ali odvrta gledanje pornografije. Včasih je odgovor trivialen: če imamo npr. na stenah plakate zvezdnic, ki so pomanjkljivo oblečene; včasih bo za to potrebnega več časa in opazovanja lastnih sprožilcev, npr. ali skrivamo ekran pred tistim, ki vstopi v prostor ...

Foto: Peter Prebil

Še večjo iskrenost in voljo zahteva soočenje s podobami, ki nam prihajajo pred oči čez dan. To je namreč del okolja, ki je lahko najpogostejše in najhitreje sprožilec za poželjive misli in izhod v pornografijo. Vemo, da na tem področju najlažje prideemo do izgovorov, zakaj potrebujemo neko igrico ali zakaj je dobro, da preživimo čas na družabnem omrežju, gledamo nek film oz. sledimo seriji ... Vse to so lahko sprožilci, ki nas vlečejo stran od svobodnega in čistega pogleda na spolnost. Vprašanja, ki nam pri tem lahko pomagajo, so:

- Kakšna so sporočila filma/igrice/od-daje/serije?
- Ali je spolnost prikazana eksplicitno in poželjivo ali spoštljivo in implicitno?
- Spodbuja objektivizacijo žensk ali odkrivanje njihove celostne lepote?

Tudi pri tem si lahko že pomagamo s kakšno programsko opremo (npr. VidAngel, PluggedIn ...).

Telefon – naš zvesti spremljevalec

Pri oblikovanju okolja je na področju zasvojenosti s pornografijo med ključnimi vprašanji zdrava uporaba tehnologije. Če ne moremo brez telefona v spalnico, na stranišče ali na vrt, bo zelo verjetno, da se bo prej ali slej izoblikovala njegova nezdrava uporaba. Veliko staršev ima z otroki dogovor o prostoru, kjer so med skupnim časom in spanjem odloženi telefoni, tablice, računalnik. Predvsem pri najstnikih se kažejo velike težave s spanjem prav zaradi uporabe pametnih telefonov pred tem. Modra svetloba, ki jo oddajajo tudi zaslonske naprave, namreč povzroči, da so možgani v stanju budnosti, podobno, kot če bi bili čez dan nekje zunaj, kjer sije sonce. Posledica je sprememba naravnega cirkadialnega ritma, ki skrbi za zdravo delovanje našega telesa. Ob preveliki izpostavljenosti modri svetlobi v nočnih urah se količina melatonina (hormona, ki je odgovoren za umiritev in začetek spanja) zmanjša in kakovost spanca se tako bistveno poslabša (STA, 2018). Veliko zaslonskih naprav ima sicer možnost nočne svetlobe, ampak to samo delno omili negativne posledice uporabe digitalnih naprav pred spanjem. Drugi vidik telefona, ki nas spremlja na

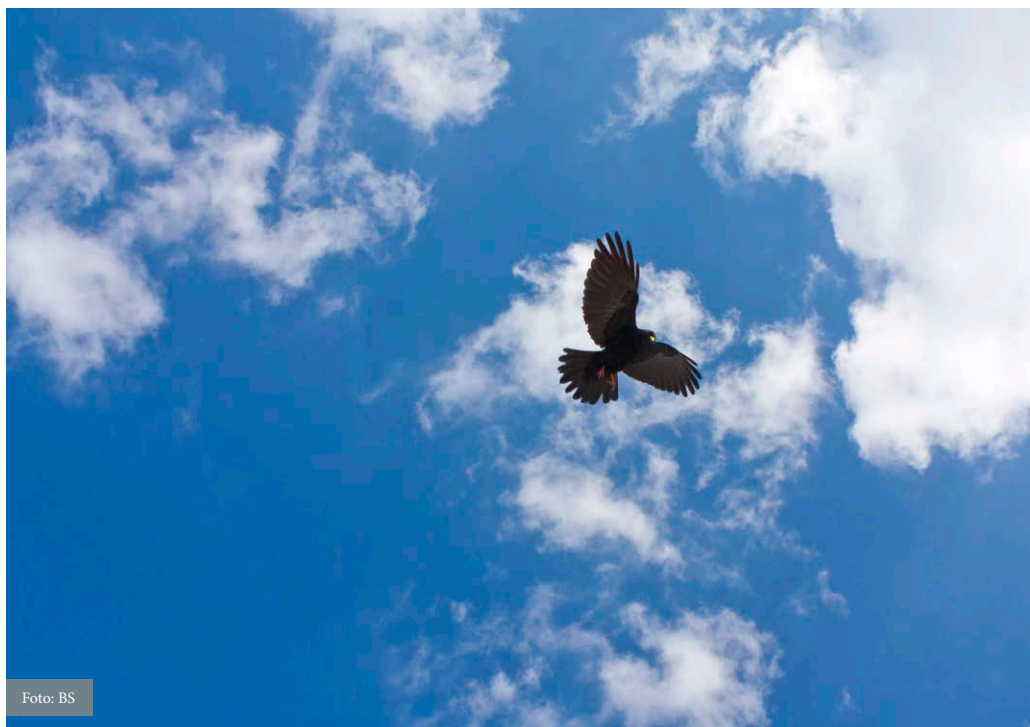

Foto: BS

vsakem koraku, pa je, da je na tak način ves čas omogočen dostop do neprimernih vsebin. Tako je pomemben korak pri boju s pornografijo v tem, da se tudi 'fizično' odpovemo dosegljivosti teh vsebin. Kakor hitro namreč odstranimo eno izmed 'nog' stola, na katerem danes trdno sedi pornografija (dosegljivost, cenovna dostopnost, anonimnost), se bo stol zrušil in bo lažje poiskati izhod v svobodo. Če nekaj ni dosegljivo, bomo zagotovo v manjši meri posegali po tem. Najstnik in odrasli običajno gledajo pornografijo v večernih oz. nočnih urah, ko je občutek anonimnosti in osamljenosti večji.

Če se zavedamo, da ne zmoremo narediti takega koraka, je dobro razmisliti o programski opremi, ki omejuje uporabo telefona (velja tudi za računalnik, tablico ...) tako v časovnem smislu kot v smislu omejevanja vsebin. Sama zase je takšna omejitev ponavadi neučinkovita, v kombinaciji z drugimi metodami pa je to lahko pomemben korak na poti v svobodo.

Programa, s katerima smo imeli že več pozitivnih izkušenj, sta Accountable2You in Co-

venant Eyes. Če želite preizkusiti Covenant Eyes, lahko prek spodnje QR-kode ali gesla Integrum prejmete enomesečno brezplačno preizkusno obdobje.

Mentor

Restrikcija se običajno izkaže za neučinkovito, če ni podpore osebe, ki nam je blizu in spremlja naš boj na tem področju. Mentor/boter/spremljevalec nam nastavlja ogledalo, pomaga videti širšo sliko in je ponavadi prehodil vsaj del poti v svobodo. Njegova vloga je, da nas opozarja na laži, v katere se včasih zavijamo, in nas spodbuja, ko obupujemo nad situacijo. Pri izbiri spremljevalca so lahko v pomoč lastnosti, za katere je priporočeno, da jih ima izbrana oseba:

- **Vreden zaupanja**
Stvari mora biti sposoben zadržati zase. Z njim se bo treba pogovarjati o zelo bolečih stvareh, ki nas jih je običajno sram komurkoli priznati.
- **Zrel**
Nekdo, ki je na svoji življenjski poti preстал že marsikatero preizkušnjo. Verjetno bo lažje razumel, če se je tudi sam spopadal s podobno težavo.
- **Živi vrednote, ki so pomembne**
Če si ne deli enakih osnovnih življenjskih vrednot, bo morda tudi cilj različen.

QR-koda

- *Izzivalen, ampak ne obsojajoč*
Oseba mora biti sposobna pristopati do človeka z iskreno, a zahtevno ljubeznijo, ki ne obsoja, ampak ljubi, veruje in je resnicoljubna.

Lahko je tudi skupina oseb, ki imajo skupni cilj (tudi pri nas že obstaja nekaj takšnih skupin, kjer so člani drug drugemu prva opora pri boju na tem področju).

Zapolnitev praznine

Najlažje iščemo pozitivne možnosti za zapolnitev praznine prav v hobijih, ki nas vodijo k polnejšemu življenju. Katere stvari rad počne brezskrben otrok? S čim se ukvarja v popoldnevih, ob čem uživa, ob čem ima občutek, da je res dober?

Tomas Loya (2007) pravi: »Ko zasledujemo lepoto, to dviguje naš pogled in vpliva na vse, s čimer se ukvarjamo, najbolj pa na našo človečnost. V življenju bi lahko do vsega pristopali, kot da je umetnost, ki jo občudujemo v njeni notranji lepoti. To

nas spodbuja, da postajamo tudi sami bolj polni lepote in obratno – ta notranja lepota vpliva na to, kako se obnašamo in gledamo na bližnje in bližnji svet.« Lepoto moramo iskati načrtno in aktivno, z namenom, da spreminja naš pogled na svet. Za nas, ki smo vzgojitelji, je tudi del našega poslanstva, da pomagamo otrokom in najstnikom pri iskanju lepote v življenju.

Živeti čistost danes

Ob veliki razširjenosti pornografije in sprejemanju teh prizorov v vsakdanjem življenju se nam včasih lahko zazdi, da smo v želji za čisto (kar ni sopomenka za vzdržno!) življenje osamljeni bojovníki, obsojeni na neuspeh. Brez usposobljenega terapevta oz. psihiatra nam v določenih primerih niti ne more uspjeti (če je razlog v določenih travmah, težkih situacijah iz otroštva ipd.) in tu je pomembno, da se zavedamo, da v tem boju nismo sami in da zaradi tega nismo slabi.

Kot na drugih področjih smo tudi na področju spolnosti poklicani k življenju v polnosti, ne glede na svoja občutja, spolna nagnjenja, fantazije, dvome in rane iz preteklosti.

Pornografija nas osami, rešitev pa se skriva v gradnji iskrenega in pristnega odnosa s tistimi, ki so okrog nas, v nas in s samim sabo. ◀

Viri in literatura

- Brock, Jared; Brock, Michelle, režija (2016): *Over 18*. Kanada: Hope for the sold. Dokumentarni film, 74 min.
- Kocijančič, Gregor (2018): Miha Kramli, terapevt, vodja Klinike za zdravljenje nekemičnih zasvojenosti. *Mladina.si*, 5. 1. 2018. Pridobljeno 12. 7. 2021 s spletne strani: <https://www.mladina.si/183549/miha-kramli-terapevt-vodja-klinike-za-zdravljenje-nekemicnih-zasvojenosti/>.
- Loya, Thomas (2007): *Beauty as an Antidote for Pornography*. 4th National Forum on the Theology of the Body. Pridobljeno s spletne strani: <https://catholiccasts.com/series/4th-national-forum-on-the-theology-of-the-body-2007>.
- Spietzer, Manfred (2016): *Digitalna demenca*. Celovec: Mohorjeva.
- STA – Slovenska tiskovna agencija (2018): Modra svetloba ponoči povečuje tveganje za raka dojki in prostate. *Rtvslo.si*, 1. 5. 2018. Pridobljeno 5. 7. 2021 s spletne strani: <https://www.rtvsllo.si/znanost-in-tehnologija/modra-svetloba-ponoci-povecuje-tveganje-za-raka-dojk-in-prostate/453601>.
- Wegner, Daniel Merton (1980): *The Self in Social Psychology*. Oxford: Oxford University Press.

Foto: Petra Duhannoy

Primož Rogelj Minevanje

Nekdo pride za nami.
Ne bo vedel, ali so vsi računi zbrani.
Spomnil pa se bo.
Prijatelja,
ki mu je stal ob strani.
Rože,
ki jo je nesel mami.
Dekleta,
ki sta se skupaj predala omami.

Ker počasi tema se večja,
ne bo več rože in ne dekleta,
čas je,
plačaj za leta prejeta.

Nekaj pa je še v meni.
Jutranjo zarjo ujel sem, sklenil.
Odslej sam svojo težo nosim,
in če le morem,
ljudem delček sebe, ljubezni trosim.

Spolne zlorabe otrok preko interneta

Nasveti za starše

■ **Robert Tekavec** je vodja Oddelka za mladostniško kriminaliteto na Upravi kriminalistične policije pri Generalni policijski upravi, dolgoletni preiskovalec kaznivih dejanj na škodo otrok ter predavatelj in vodja usposabljanj na področju policijskega dela, usmerjenega v preiskovanje kaznivih dejanj na škodo otrok.

Svetovni splet je prostor za učenje, zabavo, ustvarjanje, raziskovanje, nakupovanje in včasih prostor za potešitev radovednosti. Pametne naprave in internet imajo številne prednosti: lažje izobraževanje, hitro pridobivanje informacij in vzpostavljanje ter vzdrževanje stikov, pa vendar nekaterim omogočajo možnost za različne zlorabe in nasilje. Otrok svojo prvo pametno napravo in povezavo do interneta navadno dobi od staršev, ki pa so ob tem odgovorni, da bo otrok pri uporabi varen, odgovoren in tudi z njihove strani nadzorovan. Članek je namenjen nasvetom za starše, da bodo do svojih otrok odgovorni, da bodo zlorabe lahko preprečili, jih pravočasno prepoznali in se pravilno odzvali, če do nje morda pride.

Starši, ali veste, kaj vaš otrok počne na internetu?

Vedeti moramo, da je splet preplavljen z vsebinami, ki za otroka niso primerne. Pornografija, nasilne vsebine in drugi neprimerni posnetki t. i. »vplivnežev«, pa tudi nasilne računalniške igre so za določene

starostne skupine otrok škodljive in na otroku lahko pustijo posledice. Še toliko bolj, ko otrok do vsebine dostopa sam, brez nadzora staršev, in o tem niti ne spregovori, vsebine, ki jo je videl, pa sam ne zna in ne zmore predelati.

Starši ste tisti, ki se boste odločili, kdaj bo otrok prejel pametno napravo in dostop do interneta, do katerih vsebin bo dostopal, ali ga boste nadzorovali oz. vzpostavili programska orodja za starševski nadzor, koliko časa bo pametno napravo uporabljal, kje jo bo uporabljal in kdaj. Vse to je pomembno z vidika preventivnega delovanja in preprečevanja vseh oblik zlorab,

ki jih je otrok lahko deležen, seveda pa vpliva tudi na to, ali se bo otrok zaradi pretirane uporabe tehnologije primerno čustveno razvil ter ali bo morebiti razvil odvisnost od sodobnih tehnologij. Preden otroka pustimo samega na cesto ali v park, tudi v šolo, trgovino, ga naučimo varnega vedenja

v prometu. Kje lahko prečka cesto, po katerih površinah lahko hodi, naučimo ga vožnje s kolesom in ga seznanimo z nevarnostjo, da ga lahko povozi avto. Z istim odgovornim ravnanjem moramo pristopiti tudi k uporabi pametnih naprav. Najprej je treba vedeti, kdaj je primerno, da otroku sploh damo v uporabo pametno napravo in omogočimo dostop do interneta. Seveda je pomembno, koliko je otrok zrel, kakšno pametno napravo smo mu kupili in za kaj jo bo otrok uporabljal. Eden izmed načinov, kako ugotoviti, kdaj otroku kupiti pametno napravo in katere vsebine so primerne

Pametne naprave naj otrok ne nosi v spalnico ali kopalnico, saj po izkušnjah kriminalistov v teh prostorih največkrat pride do spolne zlorabe.

za otroka, so starostna opozorila tako na družbenih omrežjih kot v računalniških igrah, filmih in drugih vsebinah. Nekaterih družbenih omrežij ne smejo uporabljati otroci, mlajši od 13 let ali še starejši. Nekaterih filmov ali računalniških igravic ne smejo gledati oz. igrati otroci, mlajši od 15 ali celo 18 let.

Za razliko od navedenega pa splet predstavlja še dodatno nevarnost, ki jo predstavljajo tisti, ki v tem okolju preživijo na otroke. Predstavljajo se z lažnimi imeni, z otroki manipulirajo, so všečni, komunikativni in jih prepričajo v nekaj, česar otroci sami nikoli ne bi storili. Izkoriščajo njihovo naivnost, nezkušenost, neodgovornost, pa tudi stisko, težave s samopodobo, adolescenčno obdobje in težave, ki jih imajo doma ali v šoli. Na tak način jih prepričajo, da se pred kamero razgalijo, posnamejo in pošljejo intimno fotografijo ali da se z neznancom celo srečajo v živo.

Preprečevanje zlorab otrok

Ker spolne zlorabe na otrocih puščajo hude posledice, je pomembno, da jih preprečujemo s primerno vzgojo otroka. Nekaj nasvetov za učinkovito preprečevanje spolnih zlorab:

- Otrok pametne naprave nima v svoji lasti; pametna naprava je v lasti staršev, ki jo otroku posodijo za omejen čas.
- Pametna naprava je ves čas v skupnem prostoru; otrok pametno napravo uporablja v skupnem prostoru in jo po uporabi tam tudi pusti.
- Pametne naprave naj otrok ne nosi v spalnico ali kopalnico, saj po izkušnjah kriminalistov v teh prostorih največkrat pride do spolne zlorabe.

- Otroka je treba pri uporabi pametne naprave nadzirati, bodisi s fizično prisotnostjo bodisi z uporabo orodij za starševski nadzor, ki se namestijo na telefon. Četudi otrok nima dostopa do interneta, ima lahko na telefonu naloženo aplikacijo ali igro, ki je na prvi pogled všečna, vendar za otroka neprimerna.
- Z otrokom se pogovarjajte o uporabi pametne naprave in spleta, o dobrih in slabih lastnostih, pa tudi o tem, da ima pravico biti varen in da ima pravico iz pogovora izstopiti, če se ne počuti dobro.
- Skupaj z otrokom določite pravila uporabe pametne naprave za vse družinske člane; med pravila spada tudi omejitev časa.
- Z otrokom se pogovarjajte, kaj počne na spletu, katere spletne strani obiskuje, na katerih družbenih omrežjih so prisotni njegovi sošolci.
- Z otrokom se pogovorite, česa na spletu ne sme objavljati, katerih podatkov ne sme deliti, povejte mu, da se njegovi osebni podatki ne smejo objavljati.
- Spodbujajte ga, da je do drugih spoštljiv in da ne širi sovraštva.
- Bodite otroku zgled.

Zaznavanje spolnih zlorab otrok

Pravočasno prepoznavanje znakov spolne zlorabe otrok preko interneta je ključnega pomena. Spolna zloraba otroka, ki je ujet v

manipulacijo, grožnje ali izsiljevanje storilca, se sama po sebi redko konča in je otrok ali mladostnik sam ni sposoben prekiniti.

Ob vsaki zaznavi znakov, ki bi lahko pomenili spolno zlorabo otroka, takoj pokličite policijo. Pomembno je vedeti, da vsi otroci, ki uporabljajo internet, lahko zaidejo v nevarno situacijo. Starši ste seveda tisti, ki svojega otroka najbolje poznate, zato lahko najhitreje prepoznate spremembo vedenja ali čustvenih odzivov.

Znaki, ki lahko pomenijo, da je z otrokom nekaj narobe:

- vse več časa preživi na spletu, družbenih omrežjih, računalniških igrah;
- po uporabi pametne naprave je odsoten, jezen, vznemirjen;
- ne želi se pogovarjati o tem, kaj je počel na internetu, vztrajno se izogiba vprašanjem, ob tem doživlja stisko, ne želi pokazati telefona;
- zaklepa se v sobo;
- ne zna razložiti, od kod mu nove stvari, igrače, oblačila, obutev, ki mu jih starši niso kupili niti mu dali denarja zanje;
- ne želi povedati, kam gre ali od kod je prišel domov;
- je zasanjan, zaskrbljen, odsoten;
- ne želi v šolo;
- ne želi več uporabljati pametne naprave.

Kako naj starši ravnajo?

Otrok bo ob morebitni spolni zlorabi potreboval veliko podpore, da bo o njej sploh spregovoril. Zaradi vseh napotkov, ki jih je otrok prejel od staršev, da se zloraba ne bo zgodila, s strahom pred besedo »sem ti rekel/-la«, zaradi strahu, da mu bodo

starši odvzeli telefon ali dostop do spleta, občutka sramu in osebne odgovornosti, zaradi strahu pred storilcem, ki mu grozi ali ga izsiljuje, da bo njegove že poslano intimne posnetke objavil, otrok težko spregovori. Zato je še toliko bolj pomembno, da starši prepoznajo otrokovo stisko, in še bolj pomembno, da se ustrezno odzovejo:

- otroku je treba prisluhniti in mu nuditi oporo;
- poskrbeti je treba za njegovo varnost, za občutek varnosti;
- odgovornost je vedno na strani storilca – to moramo otroku ali mladostniku tudi povedati;
- odziv staršev bo odločal o tem, ali bo otrok povedal vse o zlorabi in ali bo o zlorabi spregovoril, če se mu bo še kdaj zgodila;
- obvestiti je treba policijo;
- če je možno, zavarovati vsebino; starši lahko vsebino fotografirajo, naredijo posnetek zaslona, si izpišejo; vse to bo pomagalo, da bodo policisti zbrali dokaze o samem dejanju in da bodo ugotovili identiteto storilca, če ta še ni znana;
- če je možno, se odstranijo intimni posnetki, vendar v dogovoru s policijo, ki bo zbirala dokaze.

Dejstvo je, da se internet in pametne naprave ter vse aplikacije, ki jih tehnologija prinaša, ves čas spreminjajo. Dejstvo je tudi, da vsi starši niso večji uporabniki tehnologij, zato so postavljeni pred dodaten izziv, kako opremiti otroka z znanjem in orodji, da bo varno brskal po spletu, in da bodo spolno zlorabo pravočasno prepoznali. Zato je izredno pomembno, da se o tej tematiki ves čas ozavešča in da se staršem pripravi dovolj gradiva, da bodo opremljeni do te mere, da bodo otroku lahko svetovali in po potrebi pomagali. ◀

Pravočasno prepoznavanje znakov spolne zlorabe otrok preko interneta je ključnega pomena.

Foto: Nataša Pezdir

Vpliv glasbe na otrokov razvoj

■ **Tamara Cer** je študentka glasbene pedagogike na Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru.

Od vseh naših čutov je ravno sluh tisti, ki se razvije prvi, in to že v maminem trebuščku. Otrok je zelo zgodaj izpostavljen zvokom, predvsem materinemu glasu. Pomembno je, kaj nosečnica posluša in kakšno je njeno čustveno stanje, ki vpliva na zvok njenega glasu. Njen otrok lahko tako že zelo zgodaj sprejema pozitivne zvočne dražljaje, ki vplivajo tudi na njegove možgane.

Foto: BS

Prenatalno obdobje

S pomočjo glasbenih dražljajev lahko tako na optimalni celostni razvoj otroka vplivamo že, ko je ta še v varnem zavetju materinega trebuha. V tem obdobju so otroci zelo podvrženi vplivom glasbe in se, kot so pokazale raziskave, ob prisotnosti glasbe hitreje razvijajo. Glasba na začetku najbolj učinkuje posredno, preko matere (Tratnik, 2019).

Še nerojeni otrok razvije sluh pri približno šestih mesecih. Zato je priporočljivo, da mu začnete takrat predvajati glasbo vsak dan, vendar v krajših intervalih. Opazili boste, da bo otrok ob predvajanju veliko bolj sproščen. Glasba pa vpliva tudi na

nosečnico. Pomiri jo in ublaži stres, ki ga povzroča nosečnost, s tem pa posledično ublaži tudi stres dojenčka in tako pripomore k bolj zdravemu porodu (Vpliv glasbe na ..., 2022).

Pri izboru vrste glasbe moramo biti pazljivi, saj se telo drugače odzove na različne tipe glasbe. Tip glasbe moramo prilagajati temu, kar bi radi dosegli. Raziskave so na primer pokazale, da hitra glasba vpliva na zvišanje krvnega tlaka in hitrost dihanja. Nasprotno vpliva počasna glasba, ki zmanjša hitrost srčnega utripa in dihanja. V prenatalnem obdobju in za dojenčke so tako najbolj primerne uspavanke z enakomernim in počasnejšim ritmom (Tratnik, 2019).

Vpliv uspavank

Glasba nam lahko pomaga pri vzpostavljanju spalne rutine. Če pomirjajočo glasbo ponavljamo vedno ob enakem času, potem se vzpostavi pogojni refleks: mirna in počasna glasba je otroka uspavala enkrat ali večkrat, zato se bo otrok umiril in zaspal, kadar jo bo poslušal (Zavod IZRIIS, 2023).

Uspavanke otroka pomirijo, ga sproščajo, ker so nežne, niso glasne in ne hitre. Počasna in tiha glasba namreč deluje pomirjevalno na naše počutje. Otroci so še bolj dovzetni za glasbo, predvsem za njen ritem. Uspavanke imajo počasen ritem, ki pomirja in vpliva na srčni utrip. Imajo spevno melodijo, toni se ponavljajo in refren ne izstopa. Harmonija je največkrat v duru, zato je pesem svetla, harmonije so preproste in ponavljajoče se (Zavod IZRIIS, 2023).

Predšolsko obdobje

Z glasbo lahko komuniciramo na način, ki presega naše meje domišljije in razumevanja. V glasbo lahko vključimo glasbeni jezik, ki vsebuje nešteto različnih čustev in poučnih sporočil ter ga razumejo otroci po celem svetu, ne glede na raso in etnično podlago (Vpliv glasbe na ..., 2022).

Ob predvajanju prave glasbe, mešanice različnih stilov, melodij, harmonije in ritmov naj bi bili otrokovi možgani stimulirani, kar posledično vpliva na hitrejši in lažji razvoj. Glasba vpliva tudi na razvoj motorike in hkrati zmanjšuje napetost (Vpliv glasbe na ..., 2022).

Aktivno ukvarjanje otroka z glasbo (v predšolskem obdobju predvsem petje, kasneje tudi igranje inštrumenta) vodi do boljših spominskih, besednih in prostorskih sposobnosti, boljšega prostorsko-časovnega sklepanja ter večje čustvene

inteligentnosti. Raziskave s tega področja kažejo, da so glasbene sposobnosti univerzalne in da ima prav vsak človek posluh. Seveda pa je treba te sposobnosti razvijati, drugače zakrnijo. V predšolskem obdobju je otrok slušno najdovzetnejši, zelo ga pritegnejo in zanimajo raznolike glasbene zvrsti (Habe, 2018).

Če otroci veliko poslušajo glasbo, to pozitivno vpliva na njihov socialni razvoj. Otroci so bolj ustvarjalni. Pri glasbenih dejavnostih, pa naj bo to petje ali pa samo poslušanje glasbe, so otroci velikokrat tudi telesno dejavni. Glasba torej pozitivno vpliva tudi na telesni razvoj, gibčnost in spretnosti (Zavod IZRIIS, 2023).

Šolsko obdobje

Pri uporabi glasbe v šolskem okolju se moramo vprašati, kakšen je naš namen: želimo spodbuditi aktivacijo ali relaksacijo organizma? Potem se vprašamo še podrobneje, in sicer na katere psihične funkcije želimo vplivati. Je to pozornost, spomin, motivacija, razpoloženje ali kaj drugega? Glede na odgovor nato izberemo zvrst glasbe, tempo in ritem glasbe, tonski način, kompleksnost glasbe, glasnost predvajane glasbe itd. Splošno

načelo je, da je v učne namene boljše uporabljati inštrumentalno glasbo, ki je predvajana tako tiho, da predstavlja konstantno zvočno ozadje (Habe, 2018).

Otroku lahko ponudimo tudi igranje inštrumenta. Če se otroci več let ukvarjajo z glasbo in razvijajo glasbene sposobnosti, le-to pozitivno vpliva na razvoj pismenih in bralnih sposobnosti (Zavod IZRIIS, 2023). Glasbena vzgoja nedvomno vpliva tudi na intelektualno področje razvoja; na razvoj slušne občutljivosti in zaznav, na razvoj usmerjene pozornosti, pomnjenja, govora, na razvoj mišljenja (sklepanje, posploševanje, primerjanje itd.) in na razvoj ustvarjalne domišljije (Denac, 2002).

Mladostništvo in odraslost

V obdobju mladostništva je največji podarek na glasbi kot orodju oblikovanja osebnostne identitete (Habe, 2018). Seveda pa se ugodni učinki glasbe nadaljujejo celo življenje. Služi nam lahko za sprostitve ali spodbuja našo produktivnost, lahko nas motivira, nam pomaga predelovati čustva in še mnogo drugega (Tratnik, 2019). V obdobju odraslosti se najpogosteje preučuje glasbo kot sredstvo

spodbujanja človekovega blagostanja s poudarkom na uspešnem obvladovanju stresa, v obdobju starosti pa je glasba pripomoček pri spoprijemanju z demenco (Habe, 2018). Pomembna je tudi glasbena terapija, ki je dokazano učinkovita pri spoprijemanju z depresijo, anksioznostjo in demenco. Uporablja se tudi pri delu z osebami z motnjo v duševnem razvoju, motnjami avtističnega spektra, z govorno-jezikovnimi težavami in učnimi težavami. Na splošno lahko rečemo, da nam glasba pomaga pri izboljševanju kakovosti življenja, zato izkoristimo njene učinke, kolikor se le da (Tratnik, 2019). ◀

Viri

- Denac, Olga (2002): *Glasba pri celostnem razvoju otrokove osebnosti: priručnik za vzgojitelje, razredne učitelje, učitelje glasbe in glasbenih predmetov v splošnih in glasbenih šolah*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Habe, Katarina (2018): *Psihologija glasbe – most med umetnostjo in znanostjo*. Pridobljeno 16. 4. 2023 s spletne strani: <https://www.sigic.si/psihologija-glasbe-most-med-umetnostjo-in.html>.
- Tratnik, Polona (2019): *Vpliv glasbe na razvoj otroka*. Pridobljeno 16. 4. 2023 s spletne strani: https://www.varuska-ziva.si/vpliv-glasbe-na-razvoj-otroka/?fbclid=IwAR11Q1t1Fi6130btgrsf1p1Xlqfgz1BScdixDtnhSkLTYzyJx5vdo_ypv56U.
- *Vpliv glasbe na razvoj dojenčka* (2022). Uredništvo Ringaraja.net. Pridobljeno 16. 4. 2023 s spletne strani: https://www.ringaraja.net/clanek/vpliv-glasbe-na-razvoj-dojencka_1143.html.
- Zavod IZRIIS (2023): *Umetnost in otroci – vpliv glasbe na otroke*. Pridobljeno 17. 4. 2023 s spletne strani: <https://izriis.org/2023/01/13/umetnost-in-otroci-vpliv-glasbe-na-otroke/>.

Foto: Peter Prebil

Ljubeznivo pričevanje o človeških stiskah in likovnih dilemah

Peter Žmitek: Berač s prošnjo cerkvico, olje na platnu, 1903

■ **Milčec Komelj**, dr. znanosti in pesnik, je do upokojitve leta 2011 predaval na Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani. 10 let je bil predsednik Slovenske matice. Je redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti, redni član Evropske akademije znanosti in umetnosti v Salzburgu in častni občan Novega mesta. Je podpredsednik SAZU za humanistične, družboslovne in umetnostne vede. Njegova bibliografija obsega nad 1500 objav, od tega več kot 30 knjig in vrsto katalogov.

Žmitkova slika berača Poca s prošnjo cerkvico ima v slovenski umetnosti posebno mesto, ker je sprožila našo prvo polemiko o tem, kakšna naj bo slovenska umetnost, da jo bomo lahko Slovenci občutili kot pristno svojo. Zaradi svojega domačijskega motiva se je nekaterim zazdela zelo slovenska, spet drugi pa so bili prepričani, da za tako opredelitev ne more biti odločilen sam motiv, ampak predvsem občutenje, ki temelji na likovnem izrazu.

Slikar Žmitek (1874-1935) je bil v bistvu žanrski realist, usmerjen v opazovanje vsakdanjega življenja, toliko bolj, ker je študiral tudi v Rusiji in se vzoroval po tamkajšnjih umetnikih, ki so slikali včasih tudi dramatično poudarjena družbena in družinska dogajanja. Za motiv te podobe pa si je izbral lik ostarelega berača Janeza Dolarja, imenovanega Poc, ki ga je slikar v resnici videl na Bledu, kjer je, kot poroča Jakopič, »učil slikanje in risanje hčerko ruskih lastnikov blejske vile«. Berač je z zvonjenjem zvonov na svoji maketi cerkve in s petjem pritegoval ljudi, da so se zbirali okrog njega in ob zanimanju zanj izkazovali tudi človeško usmiljenost in sočutje. Slikar sicer ni bil umetnik takšnega formata, da bi skozi tako dogajanje ali izraz na obličjih zmozel izraziti globlja duševna ali duhovna občutenja, vendar je prepričljivo prikazal zanimanje ljudi, ki so se zbrali okrog ubožca. Med njimi je povezal predstavnike vseh generacij, radovedno začudene otroke, motreče očance z vivčki in sočutne, klepetave in dobrotljive žene, od katerih mu ena pravkar daje v klobuk vbočajme. Četudi se je ob vsej kompo-

zicijski premišljenosti slikar mnogo bolj osredotočil na pripovedovanje oziroma opisovanje figur kakor na bolj izrecne likovne vrednote, kakršne so izstopale pri naših osrednjih starejših realistih, se je vendar očitno potrudil, da bi sliko, na kateri so jasno izrisane postave sicer precej otrple, tudi barvno oživil oziroma slikoviteje popestril. V zahtevni mnogofiguralni podobi je dosegel tolikšno dognanost, da slika še vedno velja za njegovo najbolj reprezentativno in hkrati tipično delo. Ugajala pa je (in še vedno ugaja) predvsem ljudem, ki so nekaj gledali v slikarstvu predvsem pomenljivost motivike in so zato lahko v njej z veseljem ugledali zares tipičen prikaz domačega življenja. Tako zasnovana žanrska podoba je bila takoj po nastanku v poročilu o novih izvornih slikah v reviji Slovan označena celo kot »največja izvorna žanrska slika, ki jo imamo Slovenci; sujet, milieu, tipi ... vse je domače, narodno«. Ker so bile nekaj, v poznem 19. stoletju, Slovencem še najbližje jasno izrisane podobe, izrisane s sklenjeno klasicistično formo, povzeto po delih starih mojstrov, pa je slikar v časni-

ku Slovenec doživel tudi nasvet, naj opusti »moderno maniro, ki se itak dolgo časa ne bo vzdržala na površju, ter naj se poprime klasicizma, tako da bo na slikah več jasnosti in kontrastov«. A to anahronistično napotilo se je očitno zdelo literarnemu poznavalcu Ivanu Prijatelju, ki je bil tudi ljubitelj likovne ustvarjalnosti, že kar preveč neumestno, zato se je zavzel za Žmitkovo 'modernost'. V sliki z 'vseslovenskim beračem' pa je dojel barvno simfonijo slovenskega ubožstva, »ki hodi na božja pota in propada«, in ji tako priznal dobršno stopnjo domačnosti. Vendar je s tem sprožil strastno polemično pisanje Ivana Cankarja, ki je 'ponesrečeni' podobi očital zgolj pozunanjenost, v kateri naj bi ne bilo ničesar slovenskega, ker je bila pisatelju mnogo bližje tedaj nastajajoča impresionistična umetnost; tudi pozneje je še poudarjal, da slovenskega občutenja ni mogoče izraziti s folklornimi motivi, marveč le z ustvarjalnim občutenjem, kakršno je dojel pri impresionistih. Enako je menil tudi Oton Župančič, ki je bil do Žmitka prav tako močno kritičen, ker je bil v primerjavi z vzhajajočimi impresionisti mnogo manj inventiven in se mu glede nanje sploh ni zdel umetnik.

Vendar je šlo pri vsem tem za nekakšen navidezen in ne za resničen nesporazum, saj je bil podobnih nazorov o slikarstvu tudi Prijatelj, ki je prav tako najbolj cenil impresioniste in se je zavzel za Žmitka le zaradi docela neumestnega nasveta.

V svojih pogledih na slovensko ustvarjalnost je že v besedilu o Žmitku namreč tudi on zelo jasno napisal: »Da se razumemo, slovenski slikar ne boš, ako boš slikal Krjavlje in Mozole, ampak šele takrat, kadar upodobiš nekaj, česar je polna tvoja duša, kar hodi s teboj vse dni in noči, kar je del tebe, ki si Slovenec, s čimer se čutiš eno.«

Žmitek, ki so ga tako nizko ocenjevali prav v razmerju do impresionistov, pa je sprejel impresioniste celo za svoj zgled, četudi jim ustvarjalno ni bil dorašel, saj je svoj realizem oživil s slikovitimi impresionističnimi prijemi predvsem navzven in je z impresionisti tudi sodeloval in razstavljal. Prav to pa je povzročilo nov spor. Žmitek je bil z Rihardom Jakopičem tudi skupaj v Pragi in je v družbi z impresionisti kot član njihove skupi-

ne Sava sliko z beračem Pocem razstavil celo leta 1904 na Dunaju, četudi se ga je galerist Miethke otepal, Cankar in Župančič pa sta bila do njegovega sodelovanja močno kritična.

Jakopič se je za Žmitka vedno z naklonjeno solidarnostjo zavzemal morda že zato, ker je bil, kot je izpričano, kot človek in pedagog predvsem prijazno popustljiv. Na Žmitka je bil celo prijateljsko navezan, branil je njegovo čast in je o njem priznavalno pisal, sliko z beračem Pocem pa je tudi on pohvalil kot našo »prvo večjo sliko pristno narodnega duha in značaja«. Ob eni izmed razstav v svojem paviljonu je leta 1910 Žmitku zaupal celo pisanje besedila za katalog, v njem pa je bil Žmitek kritičen ravno do klasicizma oziroma neoklasicizma, »ki se je gojil pred nekaj desetletji in baš on povzročil, da se je za-

čelo iskati nova pota, pota napredka, ne pa nazadovanja«, in je v njem tudi izrecno trdil, da za sliko ni pomemben motiv, ampak le likovni izraz. To naklonjeno razmerje med Jakopičem in Žmitkom je v svojih karikaturah značilno prikazal tudi Hinko Smrekar, ki je na risbi *Maškara da slovenskih likovnih umetnikov* narisal Žmitka, kako sedi na kolenu slikarskega vladarja Jakopiča in si ga kot dvorni norček upa predrzno vleči za brado. Prav sodelovanje Žmitka z impresionisti pa je mnogo bolj kritičnega in manj prijaznega slikarja Mateja Sternena tako motilo, da se je v bistvu prav zaradi Žmitka močno sprl z Jakopičem in z impresionisti po letu 1911 zato niti ni hotel več sodelovati.

Tako je Žmitkova slika z beračem Pocem postala zgodovinsko znamenita in je hkrati prišla na zelo slab glas, ki jo žal

presoja le v razmerju do večjih starejših in sočasnih mojstrov; a ji sami po sebi gotovo ni mogoče očitati neučinkovitosti, neprizadevnosti in nekorektnosti. Vprašanje, ki ga je odprla kot sprožilka prve tovrstne polemike v prelomnem obdobju naše slikarske ustvarjalnosti, pa se je začelo nanašati tudi na sočasne slikarske vesnane, ki jih simbolizira Maksim Gaspari. Tudi ob pogledu na njihovo umetnost se je izkazalo, da so umetniki slovensko občutenje mnogo bolj dojeli v 'štimungu' impresionističnega krajinskega slikarstva kakor v narodopisno obarvanih vesnanskih motivih. Žmitkova slika tako še danes, natančno 120 let po nastanku, v naši kulturni zavesti vzbuja predvsem spomin na nekdanje v ozkih kulturnih krogih odmevno živahno polemično dogajanje ob

spraševanju, kakšna naj bi bila prava slovenska umetnost. Neobremenjen pogled nanjo pa nas lahko še vedno priteguje s prikupno pripovedjo o le na videz izginulem času beračev in njihovi iznajdljivosti, ki lahko ljudem omehča srca tudi s podobno in zvonjenjem ljube jim cerkvice, s kakršno je 'atraktivni' berač Poc v krščanskih ljudeh prebujal ne le radovednost, marveč tudi usmiljenje, solidarnost in sočutje.

Sliko danes dojemamo sicer kot folklorno pričevanje in domačijsko ubran, za vaškim plotom odigran starožitni življenjski prizor; nerešena vprašanja o človeški družbi in njenih stiskah, ki jih odpira družbeno ozadje takega motiva z njegovim ostarelim in nepreskrbljenim 'junakom', pa so v sicer manj prikupni obliki dandanes še vedno živa. ◀

Med prijateljstvom in sovraštvom je veliko prostora

■ **Jože Ramovš** je pri Antonu Trstenjaku doktoriral iz antropologije človekovega doživljanja, zaključil specializaciji iz Franklove logoterapije in partnerske komunikacije, na *Inštitutu Antona Trstenjaka* razvija antropohigienske programe za lepše sožitje in osebnostno zorenje.

Preizkusni kamen duhovnosti je vsakdanje sožitje. Lepo sožitje je vrh človeške duhovnosti, za nameček pa človeka osrečuje. Utirati poti za lepše sožitje v družini, službi in družbi je drugo ime za duhovni razvoj v življenju.

Starejši kolega mi je ob kavi rekel: »Sovražnika skušam narediti za prijatelja. Če mi ne uspe, sedem na breg reke in čakam, da bo prinesla njegovo truplo.«

Prijateljvati in sovražiti sta dva pola v medčloveškem sožitju – prvi zdrav, drugi poguben. Prijateljvanje je vrh plodnega medčloveškega dialoga. Pri sovraštvu ni sledi o dialogu, vsak od nasprotnikov se zapreda v svoj vsevedni monolog o drugem. Za prijateljstvo in za sovraštvost so potrebni svoboda, hotenje in vse druge duhovne zmožnosti, ki jih ima vsak človek, če je pri zavesti in zdravi pameti.

Iskanje tretje možnosti

Ob tisti kavi sva nadaljevala pogovor o tretji možnosti. Ta očitno obstaja, saj je med prijateljstvom in sovraštvom velik medčloveški prostor. Po nesporazumih se redko posreči lepo prijateljvanje, čakati na nasprotnikovo truplo pa je večkratno zlo: pomeni pristati na sovraštvost do smrti, pomeni naduto si domišljati, da sem jaz trajnejši od drugega in moje stališče trdnije od njegovega. V vsakdanjem življenju je več nerešenih sporov kakor prijateljvanja in sovraštvost. Pomembno vprašanje je torej: Kakšna je še zdrava duhovna pot med prijateljvanjem in sovraštvom? Taka, ki je dovolj daleč od sovraštvost, da nobenega ne razkrajaja; še dovolj spoštljiva do drugega, če prijateljvanja ne morem doseči? Kako spoštovati nasprotnika? Kako spoštovati človeka, ki mi je zoprni?

Največ svobode imam pri doživljanju drugega

Rešitev teh bivanjskih vprašanj olajšujejo spoznanja o človekovem doživljanju. Psihologija je dobro raziskala mišljenje, čustva, motivacijo, podzavestno in nezavedno dogajanje – posamezne vidike človekove zavesti. Zavest pa je celovito dogajanje; njene sestavine so misli in čustva, motivacija in stališča, pretekle izkušnje in upanja za prihodnost. Raziskovanje doživljanja kot celovite zavesti je dalo dve pomembni spoznanji. Prvo: kakor nekoga doživljamo, tak odnos imamo do njega. In drugo: pri doživljanju drugega lahko usmerim svojo pozornost v tisti vidik na njem, za katerega se odločim.

Od tu je samo še korak do rešitve vprašanja, kako spoštovati človeka, ki mi je zoprni ali me ne spoštuje. Ker ima vsakdo svojo sončno in senčno stran, lahko usmerim svojo pozornost na tisto pri njem, za kar se odločim. Imam vsaj tri možnosti.

- Če sem pozoren na to, da bom imel od njega korist, se bo moj odnos z njim samodejno razvijal predmetno: skušal ga bom kontrolirati in ga uporabiti po svojih željah – podobno kakor imam in uporabljam avto. V tem primeru ne moreva priti v ustvarjalni dialog za človeški in kulturni razvoj, ampak bom manipuliral in se pretvarjal – lagal njemu in sebi.
- Če sem pozoren na njegovo senčno stran in slabe stvari, mi bo odvratni.

Foto: Marko Hrovat

Avtomatično se ga bom ogibal, se branil pred njim in ga napadal. Tudi v tem primeru ne moreva vzpostaviti ustvarjalnega dialoga za osebni razvoj enega in drugega ter za moj ali njegov doprinos človeški kulturi.

- Če pa sem zavestno pozoren na njegovo sončno stran – na njegove dobre, lepe in spodbudne lastnosti, me bo privlačil; med nama bo avtomatično vzvalovalo prijetno vzdušje. V tem vzdušju bo med nama ustvarjalni dialog. Ta bo potekal na vseh treh ravneh: v pogovoru z njim, v mojem vedenju do njega in mojih dejanjih zanj. Naredil sem nov razvojni korak v svojem in njegovem osebnostnem razvoju. Moja naložba v ta korak omogoča meni, njemu in obema skupaj ustvarjalno delo za skupnost, za lepo, dobro in resnično v razvoju naše kulture.

Z doživljanjem sončne strani drugega sem našel skupno valovno dolžino z njim. To je najverjetnejša pot, da se bo prej ali slej tudi on pridružil harmoniji. Pot med prijateljvanjem in slabim odnosom z drugim utira moj vsakdanji duhovni dialog s sončno stranjo drugega.

V vzgoji hodimo skupaj

■ **Matevž Vidmar**, teolog, blogger, pisec, direktor *Rahelinega vrtca – hiše otrok Montessori* in podpredsednik DKPS.

Marsikomu se bo zgornji naslov zdel znan, predvsem tistim, ki redno spremljajo delovanje Društva katoliških pedagogov Slovenije. Teden vzgoje 2022 je namreč potekal prav pod tem naslovom. Potem ko je Cerkev stopila na pot sinode pod geslom Hodimo skupaj, smo to pobudo združili s svojim prizadevanjem, da opozorimo na pomembnost vzgoje v vzgojno-izobraževalnem procesu. Kakšno mesto pa ima pri tem duhovnost? Pravzaprav ključno.

Protagonist sinode je Sveti Duh

Pogosto se zdi, da smo na delovanje Svetega Duha, te tretje Božje osebe, pozabili. V svojih molitvah se navadno obračamo na Boga Očeta ali njegovega Sina, Jezusa Kristusa. Slednji nas je s smrtjo na križu odrešil, prvi ustvaril. Kaj pa Sveti Duh?

Pri krstu nas je posvetil. Takrat je prvič v nas zaživel, kot majhen plamenček, ki čaka naše delovanje, da se razplamti v ogenj ljubezni. Pri birmi nas je obdaril z mnogimi darovi. Cerkev jih je ubesedila, pri čemer pa je pomembno povedati, da jih ni 'zgolj' sedem, pač pa da je to simbolno število. Kot pravi Jezus v Janezovem

evangeliju, ustvarjalnosti Duha namreč ni moč omejiti, zamejiti. »Veter veje, koder hoče, njegov glas slišiš, pa ne veš, od kod prihaja in kam gre. Tako je z vsakim, ki je rojen iz Duha.« (Jn 3,8) Zato ni čudno, da papež Frančišek v osrčju sinodalnega dogajanja vidi Svetega Duha. Ob začetku sinode je takole spregovoril: »Poudarjam, da sinoda ni parlament, da sinoda ni raziskava o mnenjih, sinoda je cerkven trenutek in protagonist sinode je Sveti Duh. Če ni Duha, ne bo sinode.«¹ Ko smo leta 2021 stopili na sinodalno pot, nas je papež povabil, da stopimo na pot Duha. Vademekum, torej priročnik za sinodalno dogajanje, se začne z molitvijo k Svetemu Duhu (levo na fotografiji).

Naj bo Sveti Duh protagonist našega vzgojnega procesa

Za nas, ki smo na najrazličnejše načine vpeti v vzgojo in izobraževanje, za nas, ki v vzgoji hodimo skupaj, je papežovo vabilo, da v našo sredo povabimo Svetega Duha, ključno. Lahko bi parafrazirali papeževe besede, ki sem jih navedel na začetku. Vzgoja ni zgolj izobraževanje, ni samo podajanje snovi, pač pa je modrost odnosov in protagonist vzgoje Sveti Duh. Če ni Duha, ni vzgoje. Naj torej Sveti Duh deluje v naših mislih, besedah in dejanjih, naj živi v naših odnosih. V vzgoji hodimo skupaj s Svetim Duhom. ◀

Opomba

¹ <https://www.vaticannews.va/sl/papez/news/2021-10/papez-ob-zacetku-sinode-soudelezba-vseh-protagonist-jesveti-d.html>.

² <https://katoliska-cerkev.si/media/datoteke/Dokumenti%20in%20publikacije/Vademekum-Za%20sinodalno%20Cerkev-SLO.pdf>.

Molitev k Svetemu Duhu

Pred Teboj smo, Sveti Duh,
ko smo zbrani v Tvojem imenu.
Samo ti nas vodi,
bodi doma v naših srcih;
pokaži nam pot, po kateri naj gremo,
in kako naj hodimo po njej.
Šibki smo in grešni;
ne dopusti, da bi širili nered.
Ne dopusti, da bi nas nevednost vodila po napačni poti
ali da bi pristranskost vplivala na naša dejanja.
Daj, da v Tebi najdemo svojo edinstvo,
da bomo lahko skupaj hodili večnemu življenju naproti
in se ne bomo oddaljili od poti resnice
in od pravičnosti.
Vse to Te prosimo,
ki deluješ na vsakem kraju in v vsakem času,
v občestvu z Očetom in Sinom
na vekov veke.
Amen.²

Foto: Peter Prebil

Moj pogled na mentorja raziskovalnih nalog

■ **Miha Golob** je zaključil Srednjo tehniško šolo v Mariboru, zdaj študira na Biotehniški fakulteti v Ljubljani.

V obdobju od osmega razreda osnovne šole do zdaj sem kot mladi raziskovalec izdelal pet raziskovalnih nalog, ki so prejele priznanja na področnih tekmovanjih, štiri od njih pa so se uvrstile tudi na najvišja mesta na državnih tekmovanjih. Večino nalog sem izdelal skupaj s sošolci kot soavtor. Delil bom svoj pogled in razmišljanje o vplivu raziskovalnega dela name in o vlogi, ki so jo imeli moji mentorji.

Motivacija in prvi zagon

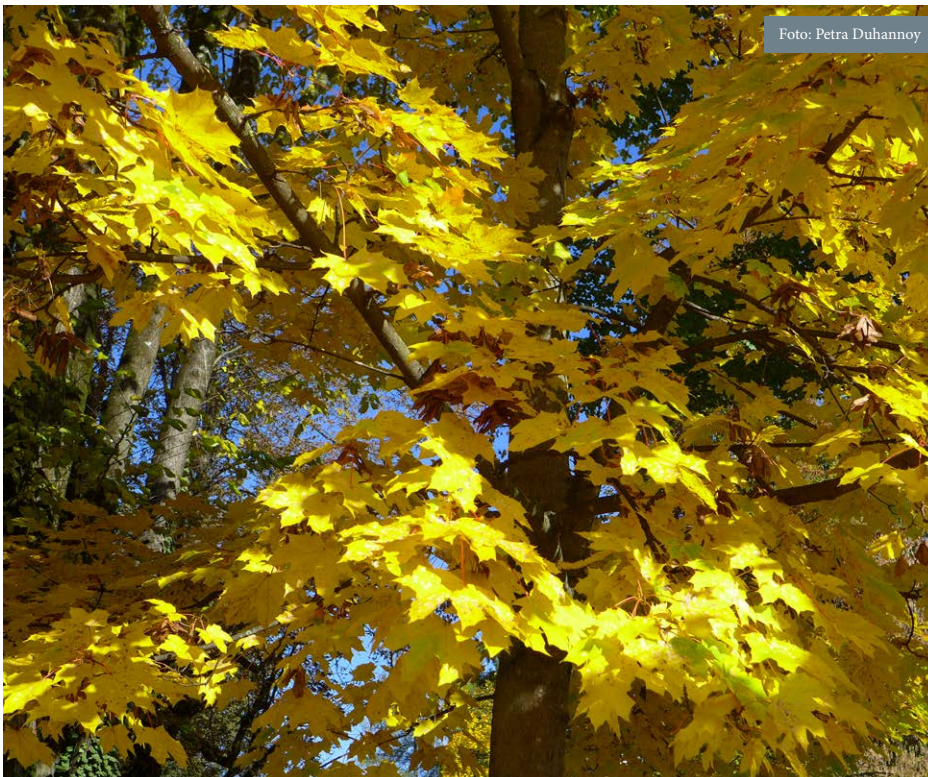
V delo je vključeno iskanje idej, rešitev, komunikacija z mentorjem, priprava, izdelava in javni zagovor naloge. Vsi koraki na tej poti raziskovanja so močno vplivali na moj osebni razvoj. Priznam, da me je v raziskovanje na začetku vleklo le izdelovanje izdelka, ki je navadno nastal ob tem. S to prvo motivacijo sem kot osmošolec pristopil do mladega učitelja tehnike in ga povprašal za mentorstvo. Odziv, ki sem

ga prejel, je bil zame več kot odličen. Imel sem mentorja, ki naju je s sošolcem na poti prve naloge izredno spodbujal, nama pomagal, in kar se mi zdi zelo pomembno, je nalogo tudi sam sprejel za 'svojo'. Mentor se je zanimal za razvoj ideje, nama iz svojih izkušenj posredoval ideje, v komunikacijo in razmišljanje vložil tudi svojo energijo, kar je močno vplivalo name. S svojim pristopom je mentor še spodbujal mojo motivacijo, da sem bil pripravljen med počitnicami priti v šolsko delavnico

in ob hišniku pripravljati izdelek. V pogovorih z drugimi avtorji sem ugotovil, da jim pisanje naloge predstavlja poseben izziv. Meni se je to zdelo preprosto, saj sem imel mentorje, ki so poznali svoje delo in pravila ter strukturo pisanja raziskovalnih nalog. Ko po več letih gledam na dogajanje ob prvi nalogi, šele spoznavam, kako močno je takratni mentor vplival na moje nadaljnje raziskovalno delo in nadaljevanje šolanja na srednji tehniški šoli.

Razočaranje

Zagon ob raziskovanju se še posebej utrdi ob iskrenem navdušenju komisije nad odličnim delom in prejetim zlatim priznanjem. Ta zagon nas je v devetem razredu ponesel do naslednje naloge, s katero smo zasedli zlato in prvo mesto v kategoriji na državnem tekmovanju. Pot raziskovanja sem nadaljeval kot srednješolec. Ob tem sem imel pred seboj jasen cilj raziskovanja in tudi izkušnje pri pisanju, tako da so se profesorji na srednji šoli čudili moji samostojnosti. Naloga se kljub odličnim rezultatom na področnem tekmovanju in pohvalam za raziskovalno metodologijo ni uvrstila na predstavitev za najvišja mesta na državnem tekmovanju. Sledilo je globoko razočaranje. Bil sem na tleh. Nalogo, za katero še vedno mislim, da je moja najboljša, so v komisiji ocenili slabše, brez pravih vsebinskih utemeljitev. Čeprav sem v mislih že trdno sklenil, da nikoli več ne bom napisal in izdelal nobene naloge, so se mi po nekaj dneh že porodile nove ideje in zamisli za temo naslednje naloge. V tem zagonu sem pozabil na razočaranje. Spomnil sem se prvih izkušenj in veselja do dela. Tudi starši so mi bili v moralno oporo in spodbudo. S sošolcem sva izdelala izdelek in napisala nalogo. Potrudila sva se in oceno prepustila komisiji. Bila sva svobodna do njihove odločitve. Naloga je

bila ponovno zlata. Naslednje leto sva za novo idejo in izdelek prejela srebrno priznanje. Naučil sem se, da ni dobro, da ima razočaranje zadnjo besedo.

Vloga mentorja

V srednji šoli sem bil kot avtor nekoliko razočaran nad mentorstvom. Zame to morda ni bila ovira, saj sem imel že dve izkušnji, ki sta me bodrili, za nekoga, ki izdeluje nalogo prvič, pa je to ključnega pomena. Mladostnik se opira na svojega mentorja, išče ideje in poskuša razširiti svoje znanje. Ima željo, pripravljen je vložiti čas in energijo, potrebuje pa mentorstvo. Slana meni, da ima mentorstvo dve pomembni vlogi. Prva predstavlja organizacijski vidik prenosa znanja uporabe raziskovalne metode in veščin od izkušenih na manj izkušene. Obenem pa je mentorstvo del širše posameznikove izkušnje, v kateri pridobiva veščine, znanje, usmeritve, pojasnila in tudi povratno informacijo (Slana, 2017).

Osebna rast in napredek raziskovalca

Raziskovanje, priprava izdelkov in pisanje nalog me je pripeljalo do napredka v veščinah, ki sem jih usvojil, kot tudi do osebne rasti. Menim, da je izdelava raziskovalne naloge odlična priložnost za mladega človeka, da osebno in strokovno napreduje. Izbira teme, ki prihaja iz lastne pobude, lahko močno osvetli izbiro nadaljnega izobraževanja. Ob raziskovanju pride do zapletov, kar terja iskanje rešitev, komunikacijo in pregled virov. Ovrednotenje in ocenitev rezultatov naloge pomaga pri vrednotenju lastnega dela in nas nauči opaziti ter ovrednotiti pomembne stvari, razširi pogled. Pisanje naloge mladega avtorja utrdi tudi v jeziku in tvorbi besedil. Sprejemanje lektorskih popravkov in trud za lep, čeprav znanstveni jezik s pravilnim navajanjem in iskanjem virov ni preprosto in prinaša vseživljenjsko znanje, ki ga ne pozabiš, saj je izkustveno in doživeto. Seveda ne smem pozabiti na znanje urejanja besedil in javno nastopanje, ki sta prav tako vplivala na mojo samozavest pri nadaljnjem šolanju in udejstvovanju v zunajšolskih dejavno-

Foto: Matej Hozjan

stih. Ob uspehih, ki so dvigali samozavest, krepili prijateljstva in željo po sodelovanju ter motivacijo, pa mi je tudi neuspeh dal pomembno življenjsko lekcijo. Naučil sem se, da ni dobro obupati in se predati ter da je vsak nov začetek in iskanje novih raziskovalnih poti del življenja. Z veseljem pogledam nazaj, na vse raziskovalne naloge, ki sem jih pripravil. Tudi v tem je vloga mentorja, da raste skupaj z mladimi in se zna in hoče učiti iz izkušenj.

Želim si, da bi mladi, ki iskreno iščejo in želijo svojo energijo ter čas vložiti v nekaj dobrega, imeli ob sebi dobre mentorje, spremljevalce, usmerjevalce. Področje udejstvovanja niti ni pomembno, pomembna je pot, ki jo ob tem prehodiš, da dosežeš globino znanja na nekem področju ob soočanju z lastnimi zmožnostmi in spremembami. Mislim, da je potrebno v mentorstvo mladim na različnih področjih usmeriti več pozornosti, saj pri-

naša zelene sadove, ki jih težko pričakujemo od razdrobljenega šolskega pouka. ◀

Viri

- Slana, Urška (2017): *E-mentorstvo v mladinskem delu. Mladinsko delo 4.0*. Pridobljeno 3. 5. 2023 s spletne strani: https://inkubator40.si/wp-content/uploads/2017/01/Slana_E-mentorstvo.pdf.

Raziskovalne naloge

- Golob, Miha; Juršnik, Matic (2018) *Naredi si sam: talkalo cajon*. Pridobljeno s spletne strani: https://bistra.si/images/raziskovalne-naloge/2018/O%C5%A0_Tehnika_ali_tehnologija_Naredi_si_sam_tolkalo_cajon.pdf.
- Červek Roškarič, Erik; Golob, Miha; Erik; Juršnik, Matic (2019): *Tubofon*. Pridobljeno s spletne strani: https://bistra.si/images/raziskovalne-naloge/2019/O%C5%A0_Tehnika_ali_tehnologija_Tubofon.pdf.
- Golob, Miha (2020): *Testiranje tap za cajon*. Pridobljeno s spletne strani: https://zbirke.zotks.si/resources/Bronasto_SS_Tehnika_ali_tehnologija_tekstil_lesarstvo_strojnistvo_idr_584871.pdf.
- Golob, Miha; Horvat, Niko (2021): *Izdelava bobnov iz masivnega lesa s CNC tehnologijo ali kako drugače?* Pridobljeno s spletne strani: https://zbirke.zotks.si/2021/resources/SS_Tehnika_ali_tehnologija_tekstil_lesarstvo_strojnistvo_idr_639023.pdf.
- Golob, Miha; Horvat, Niko (2022): *Izdelava namiznega CNC rezkarja*. Pridobljeno s spletne strani: https://zpm-mb.si/wp-content/uploads/2022/09/SS%CC%8C_Lesarstvo_Izdelava_namiznega_CNC_rezkarja.pdf.

Pozitivni učinki na otrokov razvoj s pripravo plesno-gledališke predstave

■ **Irena Zupančič**, dipl. vzg. predšol. otrok, je zaposlena v Vrtcu Čebelica v Šentjerneju. Vodi Športno-kulturno društvo Hopla Šentjernej in se aktivno ukvarja s plesom.

Prvi koraki na odru so za otroke izjemno pomembni in imajo velik pomen za njihov celostni razvoj. Stopiti na oder pred občinstvo je zanje lahko užitek ali izziv, obenem pa edinstvena priložnost za učenje, rast in razvoj številnih življenjskih spretnosti. Pri tem ima ključno vlogo motivacija, ki je glavni dejavnik za doseganje uspeha in osebnega zadovoljstva v otrokovem življenju. Projekt plesno-gledališke predstave Lunino kraljestvo je rezultat aktivne vključenosti otrok in njihove avtonomnosti. Vloga vzgojitelja je izhajanje iz interesov in igre otrok, spodbujanje radovednosti, ustvarjalnosti, želje po izzivih in razumevanje otrokovih čustev. S takšnim pristopom so bili otroci notranje motivirani za nadaljnje ustvarjanje.

Notranja motivacija in igra vlog

Notranja motivacija je pomembna, saj izhaja iz posameznikovih želja, potreb in čustev. Pri vzpostavljanju le-te lahko otroku pomagajo starši, vzgojitelji in okolje. Otroka spodbuja k samoiniciativnosti, vztrajnosti, kreativnosti in razvoju njegovih potencialov. V članku bom zapisala nekaj načinov, kako sem otroke v skupini s plesno-gledališko igro opolnomočila s pozitivno notranjo motivacijo.

V skupini otrok, starih od štiri do pet let, sem opazila, da otroci kažejo zanimanje za igro vlog. Med igro je bilo zaznati veliko prepevanja, plesnega ponazarjanja in komunikacije, zato sem se odločila spodbuditi njihove edinstvene interese. Ko vzgojitelji v vrtcu prepoznavamo in spodbujamo interese otrok, jim pomagamo razvijati notranjo motivacijo in željo po napredku ter izboljšanju na njihovem področju zanimanja.

Zavedam se, da je postavitve realističnega cilja ključna za razvoj notranje motivacije, saj takšni cilji prinesejo zadovoljstvo ter uspeh pri otrocih, krepijo samozavest

in občutek za dobro, hkrati pa spodbujajo željo po doseganju novih ciljev.

V Kurikulumu za vrtce je zapisano, da sta gibanje in igra primarni otrokovi potrebi. Z gibanjem telesa je pogojeno zaznavanje okolice, prostora, časa in samega sebe. V predšolskem obdobju otroci z igro pridobivajo raznovrstne gibalne izkušnje, ki jim prinašajo veselje, varnost, ugodje, pridobijo si samozaupanje in samozavest (Kurikulum za vrtce, 1999).

Pri umetnosti otroku omogočamo udeležanje ustvarjalnih potencialov, ki se kažejo že v otrokovem igrivem raziskovanju in spoznavanju sveta, ki je zanj neizčrpen vir inspiracije, motivacije in vsebin na vseh področjih dejavnosti. V umetnosti lahko otrok predstavi svoja najbolj skrita počutja in čustvene vsebi-

Foto: Alenka Veber

ne, natančno predstavi nek dogodek, lahko se posveča estetskim vidikom, izrazi svojo etično presojo o osebi ali dogodku. Pri tem postopoma izkuša kompleksna področja realnega sveta skozi majhne obvladljive delčke in spoznava sebe kot samostojnega oblikovalca in ustvarjalca, svoja dela pa kot pomembne in trajnejše produkte. Z njimi prispeva k oblikovanju okolja, zaradi česar doživlja svojo vlogo v skupnosti kot smiselno in gradi samozavest. Izkušnje na področju umetnosti so zaradi celovitosti doživljanja in ustvarjanja pomemben dejavnik uravnoteženega otrokovega razvoja in duševnega zdravja (Kurikulum za vrtce, 1999).

Lunino kraljestvo

Da bi zadovoljila željo in interes otrok, sem jim ponudila avdioposnetek pravljice z naslovom Lunino kraljestvo. To je ustvarilo osnovo za razumevanje zgodbe, ki so jo otroci prevzeli, se potopili v svet pravljice in se vanjo vživeli. Po večkratnem poslušanju posnetka sem otrokom prebirala pravljico v času njihovega zbiranja, v jutranjem krogu in knjižnem kotičku. S tem sem omogočila še boljše razumevanje zgodbe, spodbudila njihovo domišljijo, vzpostavil se je dialog med otroki in poglobil se je njihov interes za igro vlog. Da bi prizore in like iz pravljice še bolj približala otrokom, sem jim predstavila ilustracije. To je vizualno podprlo njihovo predstavo o kraljestvu, likih, značaju in okolju, kar je razvijalo njihovo domišljijsko ustvarjalnost in angažiranost. Za še večjo interakcijo z zgodbo in vlogami sem jim ponudila glasbo in s tem spodbudila gibalno izražanje ter poglobila njihovo vživljanje v zgodbo preko pripevanja in petja. Skupaj z otroki smo izdelali kostume, ki so ustrezali vlogam iz pravljice. Ustvarjalna dejavnost je otrokom omogočila, da so se še bolj povezali z zgodbo in liki, hkrati pa urila domišljijo in ročne spretnosti. Izdelali smo kostumografijo in scenografijo, ki je ustrezala vlogam iz pravljice. Izdelava kostumov je vključevala uporabo različnih materialov, barvanje, rezanje, okraševanje, s čimer smo spodbudili otroško kreativnost in ročne spretnosti. Vsi ti elementi so razvijali raznolikost in individualno izražanje otrok, sodelo-

vanje in timsko delo. Otroci so si prosto izbrali vloge, ki so jih želeli igrati v plesno-gledališki igri. Vsak otrok je lahko izbral lik (ga tudi menjal), s katerim se je najbolj povezal ali katerega lastnosti je želel raziskovati. Pri odločitvah otrok je imela veliko vlogo kostumografija, saj so si izbirali vlogo na podlagi kostuma in značaja lika. Ob kostumih, sceni in glasbi, skozi gibanje, ples, petje, pripovedovanje in igranje vlog so otroci dan za dnem oživljali zgodbo Luninega kraljestva in jo izražali na način, ki je bil vsak dan drugačen, nepovnljiv in zanimiv.

Pozitiven odmev: pohvala in veselje

Ob materinskem dnevu in na dan mučnikov so imeli otroci priložnost nastopati za svoje starše, bratce, sestrice in stare starše. Tovrstna izkušnja jim je omogočila, da pokažejo svoje dosežke, pridobljene veščine in izražanje vlog. To so bili trenutki za ponos in gradnjo samozavesti. Tako starši kot stari starši so ob gledanju predstave občutili veselje, ponos, nostalgijo, ljubezen, navdušenje in še kaj. Taki dogodki združujejo družino ter ustvarjajo čudovite spomine, ki jih nosijo v svojih srcih še dolgo po tem, ko se predstava konča. Poleg nastopa za starše smo pripravili tudi nastop za prijatelje Vrtca Čebelica, kjer so otroci predstavili svoje delo in talente. Na ta način smo ustvarili priložnost za širjenje veselja in navdušenja, izmenjavo izkušenj med otroki, krepitev družabnih vezi in pripadnost skupnosti. V procesu ustvarjanja plesno-gledališke igre sem sledila napredku in trudu, ki so ga otroci vlagali v doseganje cilja, in ne samo končni predstavi na odru. Spodbujala sem jih, da uživajo v učenju in razvoju, ter poudarjala, da so napake in neuspehi del procesa in priložnost za učenje. Nadvse pomembno se mi je zdelo, da jih pohvalim, saj ima pohvala močan vpliv

na otrokovo notranjo motivacijo in njegov celostni razvoj. Poudarjala sem dosežke, napredek in napore otrok ter jih spodbujala s pozitivnimi besedami in gestami. To jim je dalo občutek vrednosti, varnosti in samospoštovanja ter spodbujalo željo po nadaljnjem napredku. Vodila sem jih v smeri, da so sami sprejemali odločitve, npr. vloge v igri, in prevzemali odgovornost za svoje delovanje v igri. S tem sem spodbujala njihovo motivacijo, saj so lahko občutili lasten nadzor in svobodo pri izbiri poti, ki so jo izbrali oz. jih je zanimala.

Igra vlog in celostni razvoj osebnosti

Kot je zapisala Kovač Valdes, lahko otroci s plesno-gledališko igro izražajo svoje počutje, raziskujejo različne vrste gibanja, spoznavajo sebe, svoje vrstnike in tako svoje ideje ter občutke radi delijo s prijatelji. Učno okolje pa mora biti prilagojeno razvojni stopnji otrok in posameznikovi potrebi. Poudarja pomen pohvale, in sicer je pomembno, da jih vzgojitelji

opazimo, pohvalimo in spodbujamo za nadaljnje učenje, raziskovanje in ustvarjanje (Kovač Valdes, 2010).

Positivna notranja motivacija je ključna za otrokov celostni razvoj in doseganje uspeha v življenju. Z ustvarjanjem spodbu-

dnega okolja, ki podpira otrokovo željo, avtonomijo in proces učenja, sem pomagala otrokom razviti notranji motor za doseganje ciljev in izpolnitev svojih potencialov. S tem sem jim podarila izkušnjo, da postanejo samostojni, samozavestni in strastni posamezniki. Otroci pa so v mojih očeh presegli vsa pričakovanja in si zaslužili 'zlati gumb'. ◀

Literatura

- Kovač Valdes, Jana (2010): *Plesna žgečkalnica: priročnik ustvarjalnega giba in sodobnega plesa za otroke z osnovami plesnih tehnik*. Ljubljana: JSKD.
- *Kurikulum za vrtce* (1999). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za šolstvo.

Ko vzgojitelji v vrtcu prepoznavamo in spodbujamo interese otrok, jim pomagamo razvijati notranjo motivacijo in željo po napredku ter izboljšanju na njihovem področju zanimanja.

Kaj imajo skupnega gospodinjski pouk in finance?

■ **Mojca Bukovnik** je mag. managementa, prof. gospodinjstva in biologije, učiteljica biologije, gospodinjstva in izbirnih predmetov ter organizatorica prehrane na OŠ Komenda.

To je bilo vprašanje enega od učencev petega razreda, ko sem jim pri gospodinjskem pouku povedala, da se bomo v naslednjih urah pogovarjali o financah. Priznam, da me je vprašanje malo presenetilo. Pa ne, da učencu ne bi znala strokovno odgovoriti nanj. Presenetilo me je, da si otrok pri desetih ali enajstih letih v današnjem času sploh lahko predstavlja gospodinjstvo brez financ.

Osnova vsakega gospodinjstva so finance

Kot učiteljica gospodinjstva sem vajena stereotipov, da se pri gospodinjstvu pač kuha. Morda bi sprejeli še malo šivanja ali pa popravljanja in to je to. Ampak finance?!

Pa vendar ima naše gospodinjstvo opraviti s financami ravno toliko ali pa še malo več kot naše delo za denar oz. služba. »Kako?« bi rekli otroci. »Tako!« Ves denar ali vsaj veliko večino, kar ga s svojim delom na delovnem mestu zaslužimo, porabimo v gospodinjstvu.

Kot ima tehtnica na sliki (str. 48) dve posodici, tako ima tudi upravljanje financ dve strani. Otroci v petem razredu hitro ugotovijo, da se lahko do dodatnih financ dokopljemo na dva načina, in sicer da obtežimo levo stran tehtnice, tako da več zaslužimo, ali pa razbremenimo desno stran tehtnice, tako da manj zapravimo oz. varčujemo. Ko se pogovarjamo o varčevanju, znajo zelo dobro navesti, da je treba ugašati luči in zapirati vodo. Po daljšem prigovarjanju zelo neradi tudi priznajo, da morda res ne morejo dobiti prav vsega, kar si zaželijo, potem pa se tu razmišljanje običajno ustavi. Morda kdo še pomisli na akcijske cene, ampak prav nobeden do zdaj še ni pomislil na neplačano gospodinjsko delo – niti kot način varčevanja niti kot nevidni vir dohodka.

Ob tem se vedno spomnim na večletno raziskovalno delo Majde Hrzenjak o neplačanem reproduktivnem delu in poskusih finančnega ovrednotenja le-tega, ki ga je opisala v knjigi *Nevidno delo*.

Kako otrokom razumljivo predstaviti finance?

Če nam je zdaj jasno, da finance zagotovo sodijo v gospodinjski pouk in nekam drugam, se učiteljicam in učiteljem

gospodinjstva v petem razredu postavlja vprašanje, kako finance na podlagi šibkega predznanja in načina dojemanja le-teh pri tej starosti predstaviti na razumljiv in celo dojemljiv način. Upravljanje financ postaja namreč čedalje bolj abstraktno. Če smo se še do pred kratkim lahko 'igrali atije in mamice' ter z umetnimi bankovci in kovanci 'kupovali' izdelke, 'plačevali' položnice, zbirali kovance v hranilniku in morda celo izračunali obresti za vlogo na banki, je smiselnost takšnega početja danes vedno bolj vprašljiva. Večino plačil danes opravimo brezgotovinsko, s kreditno ali plačilno kartico, preko spleta ali mobilne aplikacije. Dogajanju na borznih, kripto in drugih spletnih finančnih trgih pa pogosto še odrasli ne sledimo. Učenci in učenke v petem razredu osnovne šole večinoma že vedo, da bankomat ni naprava, ki bi staršem dajala denar vedno in v neomejenih količinah. Mlajši so

Foto: Nataša Pezdir

namreč o tem prepričani tako trdno kot o obstoju Božička. Kako se 'denar' znajde na plačilni kartici, da ima bančni račun staršev limit, kaj to sploh je in da je za izposojeni denar treba plačati obresti, to vedo le starši. Da ne varčujemo le z ugašanjem luči, varčnim ravnanjem z vodo in s 'šparanjem', kar zanje pomeni odpovedovanje dobrinam, ampak da lahko svoj denar tudi plemenitimo z naložbami v delnice, obveznice, sklade, kripto valute, nepremičnine, umetnine ... to pa je že na ravni znanstvene fantastike. V tem znanstvenofantastičnem 'filmu' o investiranju je v glavah otrok trenutno glavni in edini 'superjunak' bitcoin, ki mu pripisujejo nadnaravne sposobnosti zagotavljenega bogatstva. Kako otrokom razložiti, da ima njihov finančni superjunak tudi slabe dneve, da ne zmaga vedno in da lahko tudi umre? Če smo finance nekoč tesno povezovali predvsem z matematiko in računovodstvom, danes za razumevanje finančnega sveta nujno potrebujemo vsaj še nekaj poglavij psihologije.

Naš odnos do denarja

Slovinci se že z odraslimi neradi pogovarjamo o svojih financah, kaj šele z otroki. Menda celo predsednica države ne ve za vse finančne transakcije svojega moža. Znamo sicer potarnati, da nimamo denarja, in številni na skrivaj iščejo 'čudežne' načine, kako na hiter in lahek

način priti do sanjskega bogastva, ki nas bo osrečilo do konca dni. Ljudem, ki si na kakršenkoli način ustvarijo premoženje, zavidamo iz dna srca in jih že vnaprej ožigosamo za 'barabe', 'lopove', 'tajkune' in kar je še takega, tudi če so do premoženja prišli na povsem pošten način. Ker sami ne želimo biti tako ožigosani, tudi če smo finančno 'močni', le-to vsaj malo skrivamo pred drugimi, kar zavistnežem le še bolj razplamti domišljijo. Najpogostejši in najbolj varen pojem, ki ga v zvezi s financami od svojih staršev sliši večina otrok do petega razreda osnovne šole, je zato: »Nimam.«

Družinski proračun

Ko jih vprašam: »Kam pa je šel ves denar, ki sta ga starša zaslužila z delom?« najprej le skomignejo z rameni, nato pa počasi, kot detektivi, poskušamo slediti porabljenemu denarju; hrana, obleka, bencin, nove smuči, vikend v termah, darilo za babico, frizer, trening košarke, pesek za mačje stranišče ... Precej denarja najdemo v 'zakotnih ulicah', kamor otroci še nikdar niso stopili: najemnina za stanovanje, obrok za avto, servis in registracija vozila, zavarovanje hiše, dodatno zdravstveno zavarovanje, telekomunikacijske storitve, plačilo šolske prehrane, namensko varčevanje za pokojnino ... To so precej 'neznane in temačne ulice', v katerih se desetletni otrok težko znajde.

Foto: BS

O teh temah bi lažje razlagala nekoliko starejšim otrokom, zato se raje vrnem na njihovo raven, na raven manjših vsot denarja, ki si jih lažje predstavljajo. Otroci imajo 'velike' oči. Njihovo razmišljanje je zelo deduktivno v smislu: če želiš imeti veliko denarja, moraš veliko zaslužiti. Ali nasprotno, če si porabil veliko denarja, si zagotovo kupil nekaj zelo dragega. To sicer drži, a k sreči ali na žalost ni edina pot. Kako otrokom pokazati, da včasih tudi iz malega zraste veliko, da do večje količine prihrankov lahko pridemo tudi s postopnim varčevanjem manjših zneskov, ki jih seveda pravilno investiramo. Najlažje na obratnem primeru, kako po malem lahko tudi veliko napravimo. Matematika je res fascinantna. Nekaterim se oči ob pogledu na izračun kar zasvetijo. Vedno pa se najde tudi kakšen učenec, ki samo zmaje z glavo in me vpraša: »Učiteljica, kje pa je potem vaš BMW ali tesla, če res ne kadite?« Tako smo že na področju vrednot. In kaj imajo vrednote opraviti z gospodinjstvom?

Opombe

- Vir slike tehtnice: <https://m.planet-lepote.com/zanimiva-dejstva-o-ljudih-rojenih-v-znaku-tehtnice/>.

Delo za denar		Gospodinjstvo
Plača, dodatno delo, investicije.		Stanovanje, živila, električna, komunalna, voda, internet, telefon, naročnine, oblačila, čistila, prevoz, izleti ...

Izdelek	Na dan	Na mesec	Na leto	V 50 letih
Škatlica cigaret	4 €	120 €	1.440 €	72.000 €
0,5 l piva	1,2 €	36 €	432 €	21.600 €
Kava z mlekom	2 €	60 €	720 €	36.000 €
Kepica sladoleda	2–3 €	60–90 €	720–1.080 €	36.000–54.000 €
Čokoladni jajček	1 €	30 €	365 €	18.250 €
Žvečilni gumi 14 g	0,70 €	21 €	252 €	12.600 €

V junijski številki *Bralnega namiga* v Vzgoji je prišlo do napa-ke. Objavljeni so napačni podatki o knjigi Marije Stanonik *Zlato in biseri* iz srebrne dežele pod Južnim križem. Za napako se avtorici iskreno opravičujemo. Pravilni podatki so:

Marija Stanonik
Zlato in biseri iz srebrne dežele pod Južnim križem

Ljubljana: Slovenska svetovna konferenca SSK; Trst: Mladika, 2022
320 strani, cena: 22,00 €

Knjiga je potopisno zanimiva zaradi informacij o Argentini in Buenos Airesu. Veliko izvemo 'iz prve roke', s številnih srečanj in obiskov, ki jih je avtorica opravila med svojim bivanjem v Buenos Airesu pri tamkajšnjih Slovencih. Delo je opremljeno z barvnimi fotografijami, predstavi razvoj organizacij in društev, ki dejavno soustvarjajo kulturno življenje Slovencev v Argentini (Društvo Zedinjena Slovenija, Naš dom San Justo, Društvo Slovencev v Mendozii), ter njihov ustroj in delovanje: sobotne šole, srednješolski tečaj, slovenski dnevi, spominske proslave, pevski zbori, radio, dramsko delovanje itn., pa tudi nekatere angažirane Slovence, ki si močno prizadevajo za obstoj te skupnosti.

Sophie de Mullenheim
Življenjska vprašanja

Knjiga o krščanskem življenju - za mlade

Ljubljana: Družina, 2023
320 strani, cena: 39,90 €

Knjiga obravnava zanimive vsakdanje teme o življenju, veri, samopodobi, odnosu do telesa in stvarstva ... Ponuja dobre nasvete in odgovore na vprašanja, ki si jih mladi morda ne upajo zastaviti staršem ali učiteljem/katehistom. Knjiga je primerna za vse mlade od 10. leta dalje. Lahko jo beremo tako, da izberemo posamezno temo oz. poglavje, ki mladostnika najbolj zanima, nato pa se poljubno vračamo glede na svoje potrebe in zanimanja. Knjiga je tudi odličen pripomoček za katehete, voditelje birmanskih skupin in animatorje.

Bojana Gločnik in Bryna Siegel
Pomoč otrokom z avtizmom pri učenju

Načini obravnave za strokovnjake in starše

Radovljica: Didakta, 2023
512 strani, cena: 49,99 €

Namen knjige je pomagati učiteljem, terapevtom in staršem, ki so vključeni v obravnavo otrok z avtizmom. Gre za obsežno in temeljno delo na področju obravnave otrok z avtizmom, ki opisuje, kako se otroci z različnimi oblikami avtizma učijo in kako jih je treba poučevati, da bi se lažje samostojno učili. Obravnava otroka z avtizmom je zapletena, ker vključuje vedenjski, pedagoški, kognitivni in medicinski pristop. Našteti pristopi se prepletajo, vendar vsak poudarja nekaj drugega. Knjiga se osredotoča na praktične pristope pri izvajanju obravnave, ki temeljijo na raziskavah, teoriji in kliničnih izkušnjah. V svojem bistvu je avtizem primanjkljaj sposobnosti socialnega sporazumevanja oziroma interakcije. Hkrati s tem se večkrat dogodi, da ima otrok težave tudi na govornem področju ter težave s procesiranjem informacij. V drugem delu knjige so opisani načini obravnave.

Evelina Katalinić in Andrej Omulec
Nastavi mi zrcalo

Napotki za kvalitetno vzgojo in izobraževanje pri pouku na daljavo

Brežice: Založba Primus, 2023
186 strani, cena: 24,00 €

Knjiga je napisana kot povratna informacija za starše, vzgojitelje in učitelje o tem, kako njihovi vzgojni pristopi prispevajo h kreiranju sodobne družbe. Knjiga približa pomen posameznikovega psihosocialnega razvoja za razumevanje njegovega funkcioniranja v družbi. Starši, vzgojitelji in učitelji se tako lahko bolje in lažje odzivajo na frustracije in čustvene odzive otrok ter bolj kakovostno postavljajo potrebne meje v vzgoji. Konkretni primeri iz življenja osvetlijo najpogostejše vzgojne izzive in pasti sodobnega šolstva ter sodobne družine. Vsak prikazani primer je podkrepjen z nasveti, kako se kot starš, vzgojitelj ali učitelj lahko znajdemo v konkretni vzgojni situaciji.

Slomškova priznanja 2023

V soboto, 23. 9. 2023, bo na Ponikvi tradicionalno srečanje učiteljev, vzgojiteljev, katehetov in staršev. Tam bodo Slomškova priznanja prejeli: Leon Kernel, Dragica Motik ter s. Emanuela Žerdin. Naziv častni član DKPS bosta prejela zakonca ddr. Verena Vidrih Perko in dr. Andrej Perko. Povzemamo utemeljitve priznanj, prejemnikom pa iskreno čestitamo in se zahvaljujemo za njihovo delo.

Zakonca ddr. Verena Vidrih Perko in dr. Andrej Perko

Verena in Andrej Perko sta uigrana zakonca, starša treh odraslih otrok, mentorja in učitelja ter doktorja znanosti.

Ddr. Verena Vidrih Perko je bila rojena leta 1952 v vasi Čehovini pri Braniku. Po končani osemletki v Zg. Branici in Štanjelu je nadaljevala šolanje na gimnaziji v Postojni. Diplomirala je leta 1978 z nalogo iz provincialne arheologije in zgodnjega srednjega veka. Magisterij (1991) in doktorat (1995) iz arheologije je opravila na ljubljanski univerzi, doktorski študij muzeologije pa na zagrebški univerzi (2011). Dopolnilno se je izobraževala v letih 1995 in 1996 na Češkem. S prestižno štipendijo Paula Gettyja se je izpopolnjevala na univerzah in v muzejih v ZDA in Angliji.

Na gimnaziji v Kamniku je poučevala zgodovino in likovno vzgojo. Kot mlada raziskovalka je bila zaposlena v Mestnem muzeju Ljubljana in na Univerzi v Ljubljani; od leta 1988 je kot docentka za rimsko arheologijo zunanja sodelavka na Oddelku za arheologijo Filozofske fakultete. Od leta 1997 je zaposlena kot kustosinja arheologinja v Gorenjskem muzeju v Kranju.

Je pobudnica in soustanoviteljica doktorskega študija heritologije in nosilka muzeologije pri predmetu Arheologija za javnost in Upravljanje z arheološko dediščino na Oddelku za arheologijo ter predavateljica na individualnem doktorskem študiju heritologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Izkopavala je v Ogleju, Ljubljani (rimski Emona), na Ljubljanskem barju, v Stični, na Hvaru in Ajdnu. Je avtorica in muzeološka vodja več arheoloških razstav. Organizira in vodi muzejske večere ter javne

diskusije na temo slovenske dediščine.

Je mentorica pri številnih diplomskih, magistrskih in doktorskih delih, avtorica več kot 150 znanstvenih, strokovnih prispevkov s področja arheologije in muzeologije ter različnih poljudnih člankov v domačih in tujih revijah ter drugih publikacijah, prispevkov in poglavij v strokovnih in poljudnih monografijah.

Bila je članica avtorske skupine za državno strategijo za kulturno dediščino. Je aktivna članica več slovenskih strokovnih in znanstvenih mednarodnih društev.

Verena Vidrih Perko je tudi pravljičarka in pesnica.

Sodelovala je pri vseh štirih mednarodnih konferencah Vzgoja za ljubezen do domovine in države, ki jih organizira Društvo katoliških pedagogov Slovenije – tako z aktivnimi prispevki kot z recenzijami strokovnih prispevkov. V letu 2023 nas je s svojim znanjem, ostrim očesom in hudomušnostjo popeljala po Padovi.

Dr. Andrej Perko je bil rojen leta 1953 v Ljubljani. V Kamniku, kjer živi še danes, je končal osnovno šolo in gimnazijo. Študiral je psihologijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je tudi magistriral, opravil specializacijo iz kliničnega psihološkega svetovanja ter leta 2003 doktoriral.

Dolga leta je bil soterapevt in sodelavec dr. Janeza Ruglja, zdaj pa nadaljuje njegovo delo. Že več kot dvajset let vodi terapevtske skupine ljudi s težavami in stiskami po modificirani Rugljevi socialnoandragoški metodi. Njegovo terapevtsko delo temelji na aktiviranju človekovih telesnih, umskih in duhovnih moči na podlagi terapevtskega pakta, kar spodbudi procese empatičnosti in (re)socializacije, na podlagi česar prenehajo vzroki za odvisnost. Pomaga ljudem v različnih življenjskih stiskah: alkoholikom, narkomanom ali drugače psihosocialno prizadetim ljudem, posebej mladim, ki želijo urediti svoje življenje. V skupini ima več kot sto ljudi.

Njegova bibliografija obsega okrog 50 del, med katerimi so poljudni, strokovni in znanstveni članki ter knjige. Z njim je opravljenih tudi vrsta zapisanih in posnetih intervjujev.

Andrej Perko je član sveta revije Vzgoja, z Društvom katoliških pedagogov Slovenije pa sodeluje tudi preko seminarja Osebni dnevnik.

Zakonca Perko sta po hudi preizkušnji alkoholizma v družini ter vsak s svojimi značajskimi lastnostmi iskala in tudi našla skupno pot v urejanje alkoholizma, svoje osebnosti in odnosov. Želela sta rešiti sebe, v tem pa sta odkrila svoje poslanstvo na področju urejanja odnosov. Življenje sta postavila na trdne temelje, k čemur pomagata tudi drugim. Kot zakonca sta se podpirala, prehodila trnovo pot in iz nje postala konkreten zgled in opora drugim – z znanjem, izkušnjami, s svojo voljo, jasno mislijo in pripravljenostjo pomagati. Kot starša in zakonca sta delovala skupaj, obenem pa je vsak od njiju uspešen na svoji lastni pedagoški in raziskovalni (Verena) ter terapevtski poti (Andrej). Dvajset let življenja v skupnosti dr. Ruglja sta skupaj opisala v knjigi *Poletje je dalo na glavo klobuk*.

Zakonca Perko nam postavljata zgled, kako s srcem živeti svoje poslanstvo in poklic ter ob tem biti v polnem zakonskem odnosu. S svojo preprostostjo, pokončnostjo, neposrednostjo, znanjem in izkušnjami ter pripravljenostjo pomagati na različnih področjih puščata v slovenski družbi viden pečat. Menimo, da si zaradi teh in mnogih drugih dejavnosti ter lastnosti zaslužita naziv častna člana Društva katoliških pedagogov Slovenije.

Leon Kernel je bil rojen leta 1956. Osnovno šolo je obiskoval v Prestranku in z odliko zaključil Srednjo gozdarsko šolo v Postojni. Leta 1982 je diplomiral na Oddelku za gozdarstvo Biotehniške fakultete v Ljubljani z diplomsko nalogo *Gozd – glasba*. Obenem je diplomiral tudi na Orglarski šoli v Ljubljani, leta 1984 pa na Visoki šoli za glasbo in upodabljačo umetnost v Gradcu. Najprej se je zaposlil v Glasbeni šoli Postojna, kjer je 16 let poučeval klavir in glasbeno teorijo. Med letoma 1985 in 2004 je poučeval orgle in klavir na ljubljanski orglarski šoli.

Od leta 1969 naprej je vodil večje število pevskih zborov. S srednješolskimi zbori in skupinami so dosegali vidne glasbene uspehe. Spodbujal je skladatelje, da so pisali dela posebej za zборе, ki jih je vodil. Še danes je organist v domači župniji in po svojih močeh skrbi za animacijo cerkvenega glasbenega življenja na Postojnskem. Od leta 1974 je sodeloval pri velikih slovenskih glasbenih projektih.

Več kot deset let je bil urednik glasbene priloge Sončne pesmi in napisal vrsto člankov ter sodeloval na nekaterih državnih simpozijih o naših cerkvenih skladateljih.

Je član Slovenskega Cecilijinega društva, nekaj časa je bil tudi njegov podpredsednik. Bil je tudi član Slovenskega odbora za cerkveno glasbo. Opravljal je svetovalno dejavnost v zvezi s cerkveno glasbo, v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja pa je sodeloval pri ohranitvi starih orgel in nastajanju novih.

Od leta 1996 poučuje na Srednji gozdarski in lesarski šoli Postojna ter predava na Višji strokovni šoli v Postojni, program gozdar lovec. Sodeloval je pri prenovi tehniške in poklicne smeri v gozdarstvu in postavitvi višješolskega programa gozdar lovec.

Pripravil je več osnutkov in učbenikov ter izvirnih učnih pripomočkov za predmete in module, ki jih poučuje. V okviru Srednje gozdarske in lesarske šole Postojna je postavil več razstav s področja gozdarstva in dendrologije. S sodelavci je pripravljaval delavnice, tehniške in naravoslovne dneve, ekološke in energetske dneve za več kot 30.000 osnovnošolcev in učiteljev iz vse Slovenije in zamejstva.

Pripravljala seminarje strokovnega izobraževanja za slovenske učitelje z gozdarsko in širšo tematiko ter sodeluje pri različnih projektih in raziskavah. Piše članke v strokovnih revijah o gozdarstvu.

Del svojega časa posveča fotografiji in lokalni zgodovini, na temo katere je poleg člankov napisal tudi nekaj knjig. Ukvarja se tudi z raziskavami o izvoru priimkov ter z analizo izvora toponimov.

Je član škofijskega odbora za družino v škofiji Koper. Z ženo vodita del priprave na krščanski zakon v postojnski dekaniji. Ko je bil v letu 2018 njegov sin Blaž posvečen v duhovnika, je zložil pete mašne dele za njegovo novo mašo. Posveča se tudi skladanju vokalnih in vokalno-instrumentalnih skladb za potrebe bogoslužja.

Zaradi svojega ustvarjalnega strokovnega in srčnega dela si zasluži Slomškovo priznanje.

Dragica Motik, rojena leta 1952 v Zagrebu, je prvi dve leti obiskovala Srednjo medicinsko šolo v Zagrebu, nato se je preselila v Ljubljano in naslednji dve leti obiskovala Srednjo zdravstveno šolo v Ljubljani, kjer

je leta 1971 maturirala. Nato je ob delu študirala ter leta 1977 na Filozofski fakulteti v Ljubljani diplomirala in postala profesorica geografije in zgodovine.

V letih 1973–1981 je poučevala geografijo in zgodovino na več srednjih in osnovnih šolah. Leta 1981 je postala učiteljica dopolnilnega pouka otrok slovenskih zdomcev v Nemčiji in tam poučevala slovenski jezik do konca avgusta 1987.

Od leta 1988 do 2017 je bila zaposlena na Zavodu Republike Slovenije za šolstvo. Bila je višja svetovalka II za dopolnilni pouk slovenščine za Slovence po svetu (zdomstvo in izseljenstvo).

Med letoma 2010 in 2017 je poučevala dopolnilni pouk slovenščine na Hrvaškem. Za slovenski jezik je navduševala tako otroke kot njihove starše. Zнала jih je povezovati in jih vključevati v različne dejavnosti. Dragica Motik je prispevala k sistemskim spremembam na področju vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji. S svojo tankočutnostjo, natančnostjo, trudom, razgledanostjo, strokovnostjo in vztrajnostjo je pustila neizbrisen pečat v sistemu in metodah poučevanja dopolnilnega pouka slovenščine. Vzpostavila je obsežne mednarodne povezave, gojila medkulturni dialog v šolah in vrtcih ter v pedagoško delo vključevala sodobne didaktične pristope ter elemente doživljajske pedagogike. Vpeljala je nove oblike dela s starši. Spoštovala je vsakega človeka, njegove vrednote in kulturo ter pokončno in spoštljivo živela in predstavljala svoje. S svojim delom je pomembno prispevala h krepitvi narodne zavesti, k ohranitvi in uporabi slovenskega jezika, poznavanju slovenske kulture, zgodovine, literature ter domovine Slovenije med Slovenci po svetu ter k njihovi povezanosti z državo Slovenijo.

V letu 2021 je prejela najvišjo nagrado RS na področju šolstva, in sicer za življenjsko delo na področju dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture za Slovence po svetu.

V Društvu katoliških pedagogov Slovenije Dragica Motik deluje kot članica strokovnega sveta in upravnega odbora in vrste področnih skupin, ki delujejo v društvu. Je članica organizacijskega odbora za pripravo mednarodnih konferenc Vzgoja za ljubezen do domovine in države. Za sodelovanje na konferencah zna spodbuditi

predvsem naše izseljence in zdomce. Aktivna je tudi v župnijskem pastoralnem svetu župnije sv. Jakoba v Ljubljani, kjer sodeluje pri raziskovanju zgodovine jezuitskega kolegija. S strokovnimi članki o življenju velikih Slovencev, jezuitov bogati revijo Vzgoja.

Dragica Motik je v delovanje DKPS vnesla veliko sveže energije, delavnosti in optimizma. Delovanje društva je prepoznala kot izredno pomembno. Verjame v poslanstvo in vizijo društva, za kar dela z vsemi svojimi močmi. Na osnovi njenih idej in pobud je društvo naredilo veliko sprememb na področju delovanja in promocije. S svojimi prispevki v strokovnih in drugih revijah je omogočila prepoznavnost društva v Sloveniji in zamejstvu. Polna je ustvarjalnih idej, ki jih je sama ali s skupnim delom pripravljena uresničiti.

Poleg izredne strokovne širine in vztrajnosti pri doseganju zastavljenih ciljev Dragica Motik odlikujejo tudi temeljne človeške vrline: je iskrena in poštena sodelavka, sogovornica in prijateljica, zato jo v društvu cenimo in spoštujemo. Menimo, da si za svoj obsežen in bogat prispevek k ugledu učiteljskega poklica v javnosti in za svoj izjemen prispevek h kakovosti delovanja Društva katoliških pedagogov Slovenije zasluži Slomškovo priznanje.

S. Emanuelo Žerdin, rojeno leta 1957 v kmečki družini v Žižkih v Prekmurju, je že v otroštvu nagovarjala misel, da bi za ta svet naredila nekaj lepega. Sama pravi, da je »njeno srce hrepenelo po večnem in ljubečem Bogu«. Živahno dekle s čutom za pisano besedo je med obiskom tete s. Angelike v Črni gori prevzela živost redovne skupnosti frančiškank brezmadežnega spočetja (FBS), ki so svojo karizmo živele v odprtosti za potrebe ubogih, zavrženih in bolnikov. Bog jo je tako poklical, da tudi sama zaživi svoje življenjsko poslanstvo kot redovnica.

Leta 1976 se je po maturi na gimnaziji v Murski Soboti pridružila redovni skupnosti FBS na Cetinju v Črni gori. Zaradi velike potrebe se je zaposlila na internem oddelku v bolnišnici na Cetinju in končala še medicinsko šolo. Pozneje je končala študij teologije v Zagrebu. Pot jo je vodila na Koroško, kjer je bila glavna sestra v domu Providentia v Št. Andražu, nekda-

njem škofijskem središču bl. Antona Martina Slomška. Nato je delala v Nadškofijskem ordinariatu v Baru v Črni gori in pozneje še v Katoliškem medija centru in ordinariatu v Beogradu. Tako v Baru kot v Beogradu je po šolah in župnijah učila tudi verouk. Po dolgoletnem življenju v tujini se je vrnila v Slovenijo, v redovno skupnost v Krškem, kjer je nadaljevala katehetsko delo. Končala je podiplomski študij duhovnosti na Teološki fakulteti v Ljubljani. Postala je prostovoljka, pozneje pa medicinska sestra in koordinatorica oskrbe v hospicu. Sodelovala je pri odprtju hiše Ljubhospic in pri sprejemanju pribežnikov v času migrantske krize, v času koronavirusa je delala v evropskem projektu dolgotrajne oskrbe v Domu za starejše sv. Jožef v Celju. Zadnja leta se posveča katehetskemu poslanstvu v župnijah Videm - Krško, Brestanici in na Blanci. Dejavnja je v župnijskem pastoralnem svetu, kot bralka beril in izredna delivka obhajila pri bogoslužju, vključuje pa se tudi v pogovorne večere in okrogle mize, kjer se posebej zavzeto bori za svetost življenja in ovrednotenje starosti ter dostojen prehod iz zemeljskega življenja v večnost. Prepoznavna je tudi v medijskem svetu, saj s komentarji in intervjuji sodeluje na Radiu Ognjišče, RTV Slovenija, TV Exodus, v tedniku Družina, pa tudi v drugih tiskanih publikacijah.

S. Emanuelo pri vsem opisanem delovanju vodita preprostost in čut za človeka. Zaveda se, kako pomembno je pri evangelizaciji začutiti človeka, z njim navezati stik, šele nato pa spregovoriti tudi z besedo. Posebej opozarja na pomen starosti kot pomembnega časa, v katerem človek lahko zori in na novo odkriva bogastvo odnosov in vere. Pri srcu ji je latinski pregovor: »Blažiti bolečino je božansko delo.« Njeno poslanstvo je prepleteno z radostjo življenja in svetlobo, ki jo tako s kleno pisano besedo kot s konkretnimi dejanji ljubezni prenaša med mlade katehizirance, bolne, osamljene in ostarele. Mnogo je njenih malih del, ki se prepletajo v mrežo upanja, smisla in dostojanstva vsakega posameznika, s katerim se pri svojem poslanstvu srečuje. Menimo, da jo prežema duh Slomškove misli: »Prizadevajmo si vsa, še tako majhna dela, zvesto opravljati, tudi majhnih dobrih del veliko

storiti,« zato jo kot zavzeto medicinsko sestro in gorečo zagovornico ubogih ter navdušeno katehistinjo in pastoralno delavko predlagamo za prejem Slomškovega priznanja.

Srčna dežela: nepozabno počitniško varstvo v organizaciji DKPS

Počitniški mesec julij je bil za skoraj devetdeset otrok nepozaben, saj so se vključili v počitniško varstvo Srčna dežela, ki ga je organiziral DKPS s sofinanciranjem MOL.

Glavno vodilo letošnjega počitniškega varstva je bilo geslo Vsakdo je vreden spoštovanja. V varstvo so bili vključeni otroci, ki so v tem šolskem letu obiskovali enega od prvih petih razredov OŠ. V varstvu so se skozi tematske dni sprijemali z različnimi razsežnostmi spoštovanja. Srčna dežela je tako postala prostor raziskovanja, kjer so se otroci učili ceniti enkratnost vsakega posameznika.

V ponedeljek so se otroci skupaj z izvajalci programa podali v raziskovanje širokega pojma spoštovanje. Preko različnih iger, diskusij in ustvarjalnih nalog so odkrivali, kaj pomeni biti spoštljiv do drugih in sebe. V torek, sredo in četrtek so se dotaknili skupin oseb s posebnimi potrebami. Otroci so imeli priložnost spoznati gibalno ovirane osebe, osebe s slepoto in slabovidnostjo ter z gluhosto in naglušnostjo. To je bila neprecenljiva priložnost za razširitev obzorij, razumevanje različnosti ter razvijanje empatije. Zadnji dan počitniškega varstva smo se osredotočili na pomembno temo – spoštovanje narave. Otroci so se začeli zavedati pomena varovanja okolja in prevzemanja odgovornosti za naš planet. V različnih delavnicah so spoznavali, kako lahko vsak posameznik prispeva k ohranjanju čistega in zdravega okolja.

Otroci so imeli priložnost preizkusiti svoje spretnosti v ustvarjalnih, športnih in miselnih delavnicah. Izdelali so različne izdelke, med drugim so spoznali belo palico, Braillovo abecedo ter znakovni jezik. Poleg tega so obiskali Narodno galerijo in Slovenski šolski muzej.

Foto: Luka Kuzma

Srčna dežela je tako presešla zgolj varstveno funkcijo in postala tudi nepozabno učno doživetje. Otroci so se zabavali, hkrati pa so razvijali pozitiven odnos do različnosti ter spoštovanje do soljudi in narave.

Luka Kuzma, koordinator Srčne dežele 2023

Nevrotaktilna integracija 2023

Pri Sv. Jožefu v Ljubljani smo 26. in 27. maja 2023 uspešno izvedli seminar MNRI. Na seminarju je bilo 24 udeleženk.

Kaj pravijo udeleženke o seminarju?

- Seminar je zares dober in uporaben.
- So stvari, za katere se zdi, da nanje ne moremo vplivati (predvsem v sebi in pri svojih otrocih), ampak lahko vplivamo z MNRI. In so stvari, na katere tudi s tem ne moremo vplivati, čeprav se še tako trudimo.
- Všeč mi je, ko se začne sestavljati, ko ugotoviš, da se zadeve povezujejo tudi z drugimi področji, izobraževanji. Veselim se nadaljnjega raziskovanja.
- Predavateljica je izjemno strokovna.

Neža Bevc

Seminarji DKPS 2023/2024

Intervizija za strokovne delavce*

Obseg: 16 ur (1 x mesečno po 2 šolski uri);
do 12 udeležencev

Izvedba: preko spleta, 5. 10. 2023–24. 6. 2024

Predavateljica: Darja Barborič Vesel

Brain Gym® v vsakdanjem življenju

Obseg: 4 ure

Izvedba: Ljubljana, 17. 10. 2023 (popoldne)

Predavateljica: Marjeta Krejči Hrastar

Moteči, nevidni in travmatizirani učenci*

Obseg: 8 ur

Izvedba: Ljubljana, 21. 10. 2023

Predavateljica: Julija Pelc

Jezik kot temelj narodne identitete*

4. mednarodna konferenca Vzgoja za ljubezen do domovine in države

Obseg: 8 ur

Izvedba: OŠ Notranjski odred Cerknica oz./
in preko spleta, 18. 11. 2023

Predavatelji: dr. Kozma Ahačič, g. Andrej Fink, akad. Marija Stanonik ter učitelji, ki bodo predstavili svoje strokovne prispevke.

Vpliv gibanja na razvoj in učenje otrok*

Obseg: 8 ur

Izvedba: Ljubljana, 2. 12. 2023

Predavateljci: Marjeta Krejči Hrastar in
Tatjana Jakovljevič

Uspešno vodenje pouka (novo)*

Obseg: 16 ur; do 20 udeležencev

Izvedba: Ljubljana:

1. del: 9. 12. 2023

2. del: 27. 1. 2024

Predavateljica: Natalija Hormuth

Učinkovito govorno nastopanje*

Obseg: 8 ur; do 15 udeležencev

Izvedba: Ljubljana, 16. 12. 2023

Predavateljica: mag. Hedvika Dermol Hvala

Vpliv nosečnosti, poroda in prvih treh let življenja na otrokov kasnejši razvoj*

Obseg: 8 ur

Izvedba: Ljubljana, 20. 1. 2024

Predavateljica: Marjeta Krejči Hrastar

Uspešna komunikacija s starši v težjih situacijah (novo)*

Obseg: 8 ur; do 20 udeležencev

Izvedba: Ljubljana, 3. 2. 2024

Predavateljica: Natalija Hormuth

Ravnanje strokovnih delavcev v kriznih situacijah*

Obseg: 8 ur

Izvedba: Ljubljana, 10. 2. 2024

Predavateljica: Julija Pelc

Prepričajmo v minuti (elevator pitch)*

Obseg: 8 ur; do 15 udeležencev

Izvedba: preko spleta, 13. in 15. 2. 2024 (pop)

Predavateljica: mag. Hedvika Dermol Hvala

Izzivi duševnega zdravja pri otrocih – podprimo učitelje in vzgojitelje*

Obseg: 8 ur

Izvedba: Ljubljana, 2. 3. 2024

Predavateljci: Marjeta Krejči Hrastar in
Tatjana Jakovljevič

Dobro obvladovanje stresa pri pedagoških delavcih*

Obseg: 8 ur

Izvedba: Ljubljana, 9. 3. 2024

Predavateljci: Marjeta Krejči Hrastar in
Tatjana Jakovljevič

Osebni dnevnik*

Obseg: 32 ur

Izvedba: Ljubljana:

1. del: 12.–14. 4. 2024

2. del: 10.–12. 5. 2024

Predavatelj: dr. Silvo Šinkovec

Seminarji so namenjeni pedagoškim delavcem (vzgojiteljem, učiteljem, profesorjem, razrednikom, šolskim svetovalnim delavcem, ravnateljem), staršem in drugim posameznikom, ki želijo osebno in strokovno rasti. V Društvu katoliških pedagogov Slovenije jih izvajamo že več kot 25 let.

Pedagoški delavci lahko udeležbo na seminarjih uveljavljate pri predlogu za napredovanje zaposlenih v vzgoji in izobraževanju. Seminarje izvajamo tudi za učiteljske zbornice in zaključne skupine. Podrobnejši podatki so objavljeni na naši spletni strani <http://www.dkps.si>.

*Seminarji, označeni z * so uvrščeni v katalog Katis 2023/2024.*

Informacije in prijave:

Društvo katoliških pedagogov Slovenije (DKPS)

Rožna ulica 2, 1000 Ljubljana

01/43 83 983 (torek, četrtek: 9.00–12.00)

dkps.seminarji@gmail.com

<http://www.dkps.si>

Seminarji Inštituta Franca Pedička

Tanatogogika: kultura poslavljanja

Obseg: 16 ur

Izvedba: Ljubljana, Hiša Ljubhospica, 13. in
14. 10. 2023

Predavatelji: dr. Marjan Sedej, Tatjana Fink,
dr. Silvo Šinkovec in Jana Ozimek

Od abecede o čustvih do čustvene inteligence

Obseg: 16 ur

Izvedba: Ljubljana, 24. in 25. 11. 2023

Predavatelj: dr. Silvo Šinkovec

Ana Sedmak

YouTuberji kot identifikacijski modeli pri mladostnikih

Magistrsko delo

Univerza v Ljubljani,
Filozofska fakulteta,
Oddelek za psihologijo,
2019

S širjenjem različnih spletnih omrežij si mladostniki vzornike iščejo tudi na spletu. Spletna omrežja jim predstavljajo pomemben vir socializacije in identifikacije, saj so dostopna kjerkoli in kadarkoli, na njih pa ustvarjajo in delijo različne vsebine. Primer takšnega omrežja je YouTube, ki sem ga raziskala v svojem magistrskem delu.

Mladostniki, stari od 11 do 20 let, so v fokusnih skupinah odgovarjali na različna vprašanja o spremljanju YouTuberjev – spletnih zvezdnikov, ki objavljajo različne videoposnetke s svojimi izkušnjami in zanimanji. Rezultati raziskave so pokazali, da mladostniki YouTuberje zaznavajo kot prijatelje ali vzornike in jim želijo biti podobni. Od YouTuberjev se učijo različnih jezikov, veščin in spoznavajo različne kul-

ture. Naučijo pa se lahko tudi nevarnih vedenj, ki so jim predstavljena v obliki izzivov in se širijo tudi na druga spletna omrežja (npr. TikTok). Zato je pomembno, da jim prisluhnemo in s svojo aktivnostjo to preprečimo. YouTube je namreč nepogrešljiv pripomoček za učenje in pogovor (npr. o duševnem zdravju), vendar so mladostniki izpostavljali, da redko najdejo odraslega, ki bi se želel pogovarjati o YouTubu ali YouTuberjih.

Če ste se torej spraševali, zakaj mladostniki toliko časa preživijo na YouTubu in kako bi jim lahko pri tem pomagali, si lahko več preberete v magistrskem delu *YouTuberji kot identifikacijski modeli pri mladostnikih* ali članku *Components of adolescents' attraction with YouTubers*, ki je nastal po tem delu.

Foto: Benedikt Lavrih

» Summary

The title of this issue's *Editorial*, written by editor Silvo Šinkovec, is *Solidarity*. Here he talks about intergenerational coexistence, mutual aid and solidarity towards those in need.

The *Focus Theme* of the 99th Issue of the *Vzgoja* magazine is *Education for Solidarity and Intergenerational Coexistence*.

In the introductory article, Marta Grčar and Jože Ramovš reflect on education in the face of an aging population and the programme of age-friendly municipalities. Jože Mlakar's article is titled *Stupidity is the Fashion of Our Time*. It challenges us to look at current world problems from a different angle. Katja Bhatnagar describes intergenerational responsibility for preserving the environment. Alenka Videmšek introduces us to the intergenerational project *Embroidering the Threads of Friendship* as implemented at their school. The article is published in its entirety in the collection *Responsibly Preserving Slovenian Identity*. Slavka Janša and Vesna Krese have prepared an article in which they talk about intergenerational cooperation in Kočevje.

In *Our Interview*, Silvo Šinkovec talked to Jacqueline Marie Fox Fenlon, who started intensive efforts to pass a law to prosecute cyberbullying in Ireland after the death of her daughter, who took her own life due to cyberbullying.

In the *Teachers section*, Petra Žnidar Kozole acquaints us with the dysgraphia. We present Branka Borjanič's article *Mirroring in Therapy*. And M. Melita Trdin talks about her observation that preschool children also need holidays.

In the section *Educational Plan*, Mateja Rednak Gradišek writes about developing an ethical sense. Natalija Hormuth presents the model of holistic and conscious education and teaching.

In the *Parents section*, Benjamin Tomažič shares with us his reflection on the transition from pornography to a clean and free life. Robert Tekavec acquaints the readers with child sexual abuse via the Internet. Tamara Cer writes about the influence of music on children's development.

In *Fields of Education*, dr. Milček Komelj presents the work of the painter Peter

Žmitek: *A Beggar with a Pleading Church*, which sparked a controversy about what Slovenian art should be like.

In the *Spiritual Challenge* section, Jože Ramovš presents his view that there is a lot of space between friendship and hatred. Matevž Vidmar writes about the fact that in education we walk together.

The *Experience section* presents an article by student Miha Golob, who presents his experience and view on research mentors. Irena Zupančič describes the positive effects of preparing a dance-theatre performance on children's development. The last article on what home economics and finance have in common is by Mojca Bukovnik.

In the *Reading Tip* section, we highlight two good books, which will offer enjoyable reading and open new horizons.

The *New Insights* section brings short presentations of master theses in the field of education. ◀

Written by: Tatjana Fajdiga
Translated by: Tanja Volk

**Morda
najbolj
prijazen
operater**

Peter Žmitek: Berač s prošnjo cerkvico, 1903

olje na platnu, 181 x 139 cm

Fotograf: Janko Dermastja

Foto: Narodna galerija, Ljubljana